

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD

Neki socijalni aspekti heavy metal supkulture

Helena Horvat

Mentor: dr. sc. Krešimir Žažar, znan. novak/poslijedok.

rujan, 2018.

1. Sadržaj

1. Sadržaj.....	1
2. Uvod.....	3
3. Ciljevi i svrha istraživanja	5
4. PRVI DIO – TEORIJSKA RAZMATRANJA	7
4.1. Teorijski koncept rada	7
4.1.1 Supkultura, kontrakultura i kultura mladih	7
4.1.1.1. Pojam supkulture	7
4.1.1.2. Pojam kontrakulture.....	9
4.1.1.3. Pojam „kulture mladih“	10
4.1.2 Pojam heavy metal glazbe i njezina kratka povijest	11
4.1.2.1. Definicija „heavy metal“ glazbe	11
4.1.2.2. Kratka povijest heavy metal glazbe	11
4.1.2.3. O porijeklu termina „heavy metal“	15
4.1.3 „Mitologija“ heavy metal glazbe.....	16
4.1.3.1. Mitski, idejni i tematski elementi heavy metal glazbe.....	16
4.1.3.2. Ključne „figure“ za heavy metal scenu.....	17
4.1.4 Vizualni aspekt i imidž aktera heavy metal glazbe	18
4.1.5 Heavy metal supkultura.....	19
4.1.5.1. Pojava heavy metal supkulture	19
4.1.5.2. Karakteristike heavy metal supkulture.....	20
4.1.6 Prikaz dosadašnjih istraživanja o heavy metal glazbi i njenoj supkulturi.....	22
5. DRUGI DIO – EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE.....	26
5.1. Metodologija.....	26
5.2. Kvalitativno istraživanje.....	28
5.2.1 Metodologija kvalitativnog istraživanja.....	28
5.2.2 Rezultati kvalitativnog istraživanja.....	30
5.2.2.1. Odabrane teme i istraživačka pitanja	31
5.2.2.2. Nezavisne varijable	31
5.2.2.3. Definicije praksi pripadnika heavy metal supkulture	36
5.2.2.4. Stavovi i vrijednosti	46
5.2.2.4.1 Stavovi i prakse vezane uz korištenje opijata	46

5.2.2.4.2	'Fanovi' heavy metal glazbe i sotonizam.....	50
5.2.2.4.3	Tolerancija prema vjernicima-'metalcima'	52
5.2.2.4.4	Stavovi o ljubavnim/intimnim vezama	54
5.3.	Kvantitativno istraživanje.....	56
5.3.1	Metodologija kvantitativnog istraživanja.....	56
5.3.2	Rezultati kvantitativnog istraživanja.....	57
5.3.2.1.	Hipoteze anketnog istraživanja	57
5.3.2.2.	Nezavisne varijable	59
5.3.2.3.	Definicije praksi pripadnika heavy metal supkulture	75
5.3.2.4.	Važnost aktivnosti i osobina za pripadnost heavy metal supkulturi ..	80
5.3.2.5.	Utemeljenost pozitivnih i negativnih tvrdnji, predrasuda i stereotipa o heavy metal populaciji	83
6.	Rasprava.....	87
7.	Zaključak.....	92
8.	Literatura.....	95
9.	Prilozi – odabrani ulomci iz transkripata	100
10.	Sažetak	114

2. Uvod

Heavy metal¹ je jedan od najdugovječnijih i najpopularnijih žanrova rock glazbe i „koliko god se sline i prezira trošilo, ta činjenica nikako se ne može osporiti“ (Komad 1992:179). Za razliku od većine popularnih glazbenih žanrova, on je neprestano bio komercijalno uspješan, a 1989. časopis „Rolling Stone“ ga je proglasio „mainstreamom rock-and-roll-a“ (Bortvik i Moj 2010:172). Riječ je o „žanr[u] koji publika iskreno obožava, a kritika sustavno blati ili, još perfidnije – ignorira, [a] dotične kritike pišu ljudi koji ne samo da ne vole heavy metal nego ga uopće ne poznaju“ (Komad i Jukić 1995:1), stoji u uvodu „Heavy metal <enciklopedije>“.

Karakter heavy metal glazbe, teme njenih tekstova i publika utjecali su na široko rasprostranjenu antipatiju² prema dotičnom žanru te na stvaranje moralne panike³, koja se širila uz potporu političara i masovnih medija (Bortvik i Moj 2010:173; Weinstein 2000:3). Heavy metal glazbu kritizirali su da su njene teme nasilje, pobuna, zloupotreba droga, promiskuitet, perverzija, sotonizam te da sadrži elemente mržnje i zlog duha (Weinstein 2000:1-2). Pored već spomenute velike nesklonosti glazbenih kritičara, ta glazba je „postigla izuzetan domet – ujedinila je konzervativce, religijske fundamentaliste i liberale lijevog krila u njenoj osudi“ (Bortvik i Moj 2010:173)⁴. Animizitet prema heavy metal glazbi traje i danas (Bortvik i Moj 2010:173).

Heavy 'metalci', kako ih je opisao Dick Hebdige (u Perasović 2001:293) „čudan spoj hipijevske estetike i nogometno-navijačke muškosti“, odnosno heavy metal supkultura, u Hrvatskoj se javlja krajem 1970.-ih i 1980.-ih (Perasović 2001:293) te se održala do danas⁵. U 40-ak godina, koliko postoji heavy metal scena⁶ u Hrvatskoj, nije objavljena ni jedna iscrpnija studija o dotičnoj supkulturi, iako je, s druge strane,

¹ Budući da se u literaturi termin „heavy metal“ koristi dvojako, u užem smislu riječi kao podžanr te u širem smislu kao rodni pojam različitim metalnim podžanrovima poput „thrash metal-a“, „black metal-a“ i dr. (Komad i Jukić 1995:48), i u ovom radu će se termin „heavy metal“-a koristiti na ta dva načina.

² Istraživanjima se pokazalo da je heavy metal jedan od „(naj)omraženijih“ glazbenih žanrova (Bryson, 1996).

³ Jedna od mnogobrojnih zamjerki heavy metal glazbi bile su subliminalne poruke koje su navodno pronađene u pjesmama pojedinih heavy metal izvođača, a čije „djelovanje“ navodi mlade na suicidalnost, što istraživanjima nije dokazano (Weinstein 2000:255). Također, sami tekstovi heavy metal glazbe bili su podložni krivim tumačenjima, zbog čega je, primjerice, Dee Snider, pjevač grupe Twisted Sister u Američkom Senatu morao braniti navodne opscene tekstove pjesama koje je izvodio sa svojim bandom (Weinstein 2000:256).

⁴ Od popularnih žanrova, jedino rap i punk su izazvali toliko negativnih kritika, ali ne na tako dug i kontinuiran period (Bortvik i Moj 2010:173).

⁵ Tome u prilog govore manji i veći koncerti heavy metal glazbe koji se kontinuirano organiziraju u Hrvatskoj; primjerice, u srpnju 2018. godine će jedan od takvih najpoznatijih sastava, grupa Iron Maiden, održati koncert u Areni Zagreb.

⁶ Pod pojmom „scena“ objedinjeni su 'fanovi' heavy metal glazbe, heavy metal sastavi, koncerti i drugi događaji na kojima se okuplja heavy metal supkultura.

nemali broj kampanja moralne panike⁷ koji se javljaju u vezi supkulturnih grupa (Perasović 2001:9). Tako se zbog specifičnog imidža i „medijske eksploatacije ekscesnih situacija“ (Perasović 2001:9) uz različite aktore supkulturne scene, pa tako i uz pojam heavy metal glazbe i njene publike, uglavnom vezuju negativne konotacije⁸. Pri tome pak nije provjerena utemeljenost „atributa“ koji se dodjeljuju pripadnicima heavy metal supkulture niti je na neki drugi način istražena dotična populacija.

U hrvatskoj je sociologiji dominacija makro teorija i empirijskih istraživanja (s anketom kao dominantnom metodom) ostavila po strani svijet života malih grupa, alternativnu scenu, supkulturu i kontrakulturu (Perasović 2001:145). Među njima se nalazi i heavy metal supkultura, koja je povezana s jasnim identifikacijskim procesom i upućuje na niz neverbalnih, verbalnih, odjevnih i drugih obrazaca, strukture osjećaja i želja, vrijednosti i ponašanja u svakodnevnom životu grupa i individua (Perasović 2001:145).

Namjera ovog rada je istražiti neke socijalne aspekte heavy metal supkulture; s jedne strane definicije praksi vezane uz heavy metal glazbu, a s druge steći uvid u sociodemografski, socioekonomski, sociopolitički, obrazovni i dr. profil njenih pripadnika te u njihove stavove i vrijednosti. Također, namjera je i „provjeriti“ utemeljenost negativnih konotacija koje se vežu uz 'fanove' heavy metal glazbe i tako na neki način popuniti prazninu koja postoji u inače relativno slabo istraženom području supkultura u Hrvatskoj.

U svijetu se pak, s druge strane, heavy metal glazba i pripadajuća supkultura desetljećima istražuje te je sve veći broj radova koji se bave dotičnim fenomenom. Novija znanstvena istraživanja tako sve više ukazuju na pozitivne aspekte na socijalnom i afektivnom planu koje karakteriziraju pripadnike dotične supkulture. Primjerice, psihološko istraživanje „Three Decades Later: The Life Experiences and Mid-Life Functioning of 1980s Heavy Metal Groupies, Musicians, and Fans“ pokazuje kako su fanovi heavy metal glazbe iz 1980-ih bili mnogo sretniji u mladosti i da su danas bolje društveno prilagođeni od svojih vršnjaka koji su slušali drugu vrstu glazbe (Howe i dr., 2015). Nadalje, iako se stavovi koji se iznose u heavy metal pjesmama često

⁷ S obzirom na „eksplicitno“ koketiranje sa sotonističkom simbolikom kod nekih heavy metal bendova, protiv takvog glazbenog izričaja osobito su katolička i konzervativna struja, koje su sklone generalizirati i (cijelu) heavy metal scenu dovoditi u vezu sa sotonizmom. Ipak, u navedenim krugovima ima i iznimaka, pri čemu su neki mišljenja „da bi Crkva, ukoliko želi biti budućnost mlade generacije, trebala 'igrati i na ovu kartu', tj. i u rock-glazbi tražiti mogućnost dijaloga s mladima“ (Bobaš 2002:97).

⁸ Poput onih da su ljubitelji takve vrste glazbe „ljudi na margini društva“ – „narkomani“, „probisvijeti“, „neobrazovani“, „sotonisti“, „prljavci“, „niškoristi“, „propalice“ itd. (Kocijan, 2015).

doživljavaju kao prijatna javnom redu (Christe 2008:131), a heavy metal kao glazba koja pojačava ljutnju, recentnija istraživanja pokazuju da slušanje heavy metal glazbe zapravo smiruje slušatelje (Sharman i Dingle, 2015).

Kao što je naznačeno, fenomen heavy metal-a i njegove supkulture u svijetu je već desetljećima perzistentan te je predmet mnogih znanstvenih istraživanja (muzikoloških, socioloških, kulturoloških, psiholoških i dr.), međutim, u domaćoj društveno-znanstvenoj produkciji je dotični fenomen neznatno, odnosno gotovo neistražen, što ga čini utoliko poticajnijim, zanimljivijim i relevantnijim za istraživanje.

3. Ciljevi i svrha istraživanja

U radu će se razmotriti fenomen heavy metal supkulture. Postoji manjak empirijski provedenih istraživanja usmjerenih na heavy metal supkulturu u Hrvatskoj te je primarni cilj ovog rada steći određeni uvid u dotičnu supkulturu, odnosno, istražiti sociodemografski, socioekonomski, sociopolitički, obrazovni i dr. profil njenih pripadnika. Deskriptivni cilj ovog istraživanja jest opis heavy metal supkulture, uz navedene značajke također i opis definicija praksi⁹ pripadnika dotične supkulture te njihovih stavova i vrijednosti. Intencija istraživanja pri tome je da se dođe do (nekih) zajedničkih obilježja ispitivane populacije.

Teorijsko-konceptualni cilj istraživanja je komparacija dobivenih nalaza s nalazima drugih autora¹⁰.

Budući da se uz heavy metal glazbu i njene fanove vežu negativne konotacije, odnosno predrasude¹¹ i stereotipi¹² – da su ljubitelji takve vrste glazbe ljudi na margini društva, „narkomani“, „probisvijeti“, „neobrazovani“, „sotonisti“, „prljavci“, „niškoristi“, „propalice“ itd. (Kocijan, 2015), praktični, odnosno operativni cilj istraživanja jest na neki način „demistificirati“ dotičnu heavy metal populaciju (ili

⁹ Sintagma „definicije praksi“ označava opis i tumačenje različitih postupaka, navika i običaja prisutnih u heavy metal supkulturi od strane njenih pripadnika (primjerice opis navika vezanih uz slušanje takve glazbe u smislu učestalosti, početka slušanja i dr.)

¹⁰ Dotični nalazi navedeni su u pregledu prethodnih istraživanja u zasebnom poglavlju.

¹¹ Premda je „predrasuda“ pojam koji se obično koristi u „literaturi koja govori o rasnim odnosima da bi označio osobne stavove antipatije ili aktivnog neprijateljstva prema drugoj društvenoj skupini, koja se obično definira na temelju rase“ (Abercrombie i sur. 2008:282), on se definira i kao „proširen i ustaljen, unaprijed postavljen stereotipan sud zasnovan na nedokazivim tvrdnjama i lažnim autoritetima“ (Hrvatski jezični portal, 2018, dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. srpnja 2018.)), što je definicija na koju se u prvom redu referiram.

¹² „Stereotip je jednostrano, prenaplašeno stajalište o skupini, plemenu ili klasi, obično obilježeno predrasudama. Najčešće se povezuje s rasizmom ili seksizmom. Suočeni s oprečnim dokazima, stereotipi se često opiru promjenama ili korekcijama budući da proizvode osjećaj društvene solidarnosti“ (Abercrombie i sur. 2008:282).

barem njezin dio) i, ukoliko se istraživanjem tako pokaže, ukazati na (ne)utemeljenost određenih predrasuda i stereotipa koji se vežu uz 'fanove' heavy metal glazbe.

4. PRVI DIO – TEORIJSKA RAZMATRANJA

4.1. Teorijski koncept rada

4.1.1 Supkultura, kontrakultura i kultura mladih

4.1.1.1. Pojam supkulture

Prema Rječniku sociologije (2008:372), pojam „supkulture“¹³ se odnosi na „sustav vrijednosti, stavova, načina ponašanja i životnih stilova društvene skupine unutar veće cjeline, koja može biti čitavo društvo ili neka organizacija“. Pri tome je pojam moguće primijeniti na bilo koju društvenu skupinu, budući da je moderno društvo sastavljeno od različitih supkultura (ili potkultura) „od kojih svaka ima vlastiti sustav vrijednosti i ukusa, osjećaj razlike između sebe i ostalih skupina, poseban jezik ili sleng i osjećaj pripadnosti i identiteta“ (Abercrombie i sur. 2008:372)¹⁴.

B. Perasović (2001:11) tvrdi da je pojam supkulture širok i, premda su različite sociološke orijentacije (interakcionistička, funkcionalistička, marksistička) korištene u pristupu tom problemu, i danas se u literaturi nailazi na nesporazume oko upotrebe pojmova „supkultura“, „kontrakultura“, „alternativna kultura“, „kultura mladih“, „rock kultura“, „rave kultura“ i dr. U suvremenoj sociologiji ne postoji suglasnost o definicijama tih pojmova i oni se koriste različito (Perasović 2001:11).

Pojam supkulture se od početka koristio dvojako: označavao je konkretnu društvenu skupinu u vlastitu vremenu i prostoru (poput skupine 'punkera' iz Zapruđa sredinom 1980.-ih), ali i „simboličku strukturu“, odnosno, pojedinci mogu pripadati supkulturnom stilu i u slučaju da nemaju svoju skupinu („ekipu“) – pripadnost supkulturi se ne izražava nužno u (vršnjačkom) kolektivu te pojedinci mogu sudjelovati

¹³ Iako se u citiranoj literaturi često koristi oblik riječi s prefiksom „sub“, tj. „subkultura“ (pri čemu se nije provelo jednačenje po zvučnosti), diplomantica će pri sastavljanju rada koristiti verziju dotične riječi (pojma), koja se uvriježila u upotrebi u recentno vrijeme, odnosno, koristit će se pojam „supkultura“. U radu će se, dakle, pojavljivati obje inačice riječi, odnosno pojma, što, zbog gore pojašnjenih razloga, diplomantica se nada, neće zbunjivati čitatelja.

¹⁴ „Ne negirajući postojanje nečega što se zove 'američka kultura', Cohen (u Perasović 2001:23) naglašava da postoji kultura unutar kulture i da je svako društvo iznutra diferencirano na mnoge subgrupe, subkulture dobnih grupa, subkulture unutar subkulture. Postoji tvornica i dućan unutar tvornice, subkultura sveučilišta i subkultura studentskog bratstva (bratovštine) unutar sveučilišta, postoji subkultura susjedstva i subkultura obitelji, klike ili 'ganga' unutar susjedstva. Sve te subkulture imaju nešto zajedničko: 'sve su nastale samo interakcijom s onima koji u svom uvjerenju i djelovanju već dijele i utjelovljuju kulturni obrazac“.

u ritualima (primjerice, odlaskom na koncerte) potvrđujući tako svoj identitet izvan stereotipa o čvrstim pravilima unutar određene skupine¹⁵ (Perasović 2002:490).

Pojam supkulture se uvriježio povezivati s devijantnim kulturama ili kulturama mladih, koje su suprotstavljene dominantnoj kulturi (Abercrombie i sur. 2008:372), pri čemu „[i]straživanja predstavnika kultura mladih kao što su skinhedi ili pankeri [...] pokazuju kako se skupina ujedinjuje na temelju odijevanja, stavova i ukusa suprotstavljenih dominantnoj kulturi“ (Abercrombie i sur. 2008:372-373).

U vrijeme kad se sociologija supkultura počela ozbiljnije profilirati¹⁶, u drugoj polovici 1970-ih i u 1980-im godinama, autori poput S. Halla i T. Jeffersona (1976) tvrdili su „da devijantne kulture¹⁷ ili kulture mladih pružaju rješenje problema s kojima se suočavaju njihovi pripadnici koji se, zbog svoje mladosti, sklonosti kriminalu ili društvenoga položaja nalaze u socijalno nepovoljnom položaju. Pripadnost takvim subkulturama pruža osjećaj identiteta i određene kompenzacije za 'neuspjeh' u konvencionalnome društvu. Jedna od poteškoća vezana uz pojam subkulture jest u tome što on podrazumijeva prepoznatljivu dominantnu kulturu, no fragmentacija suvremenoga društva čini problematičnom identifikaciju zajedničke ili dominantne kulture. Doista je moguće ustvrditi da se postmoderno društvo zapravo sastoji od velikog broja subkultura koje se međusobno razlikuju životnim stilovima“ (Abercrombie i sur. 2008:372).

U američkoj i britanskoj sociologiji od samih je početaka (sve donedavno) pojam supkulture vezan isključivo uz mlade nižih klasa (Perasović 2002:486).

¹⁵ Ipak, unatoč uočavanju takvih primjera, nisu prestali postojati oni koji upravo u (pripadnosti) skupini „osnažuju širi kolektivni identitet 'punkera', 'metalaca' ili nekih drugih urbanih plemena“ (Perasović 2002:490).

¹⁶ Sociologija supkultura nikad međutim nije striktno utemeljena, već je uglavnom reducirana na sociologiju mladih (Perasović 2002:486). Većina autora drži da se njeni počeci vežu uz 1920.-e i 1930.-e godine i rad čikaške škole (Perasović 2002:485). Nadalje, „[t]eorija delinkventne subkulture iz pedesetih, interakcionistički prinos početkom šezdesetih, pojava kontrakulture krajem šezdesetih i dominacija birminghamske škole u sedamdesetim i osamdesetim godinama predstavljaju opće mjesto razvoja sociologije subkulture“ (Perasović 2002:485). U recentnije doba neki autori odbacuju pojam „supkulture“, iako se supkulturni svijet i dalje istražuje (Perasović 2002:485). U sociologiji i srodnim znanostima „smrt pojma“ se događala krajem osamdesetih do sredine devedesetih (Perasović, 2007), „a novinarski diskursi proglašavaju tu smrt periodično svakih pet do deset godina. No, smrt se nije dogodila, iako je njezino događanje bilo poticajno, uzrokujući neke nove pojmove, poput neplemena, afektivnog saveza ili ekspresivne zajednice“ (Perasović, 2007).

¹⁷ Kod spomenutih autora, kao i primjerice kod A. Cohena i R. A. Clowarda pri korištenju pojma „delinkventne“ ili „devijantne“ supkulture, kultura se shvaća antropološki, kao način života (Perasović 2002:486). Pritom se supkultura prikazuje kao reakcija na problem blokade u poželjnoj društvenoj mobilnosti pri čemu mladi iz radničkih i drugih siromašnijih obitelji ne mogu postići visok društveni status (Perasović 2002:486). U nedostatku legitimnih sredstava ostvarenja tog cilja mladi „posežu za 'ilegitimnima', stvarajući subkulturne skupine kao odgovor društvu i mjesto vlastite promocije“ (Perasović 2002:486).

U široj javnosti su supkulture mladih postale poznate i prepoznatljive zbog „medijske eksploatacije ekscenčnih situacija, zbog kampanja 'moralne panike' i drugih načina medijske prezentacije adolescentskih stilova života“ (Perasović 2001:9). Hrvatska javnost je „doznala o postojanju hašomana, punkera, metalaca, darkera, ravera, skinheadsa i drugih aktera subkulturne scene, kroz prizmu delinkvencije i devijacije“ (Perasović 2001:9). Tomu posljedično, u dominantnom dijelu kulture se uspostavila određena slika o pripadnicima supkulturnih stilova, pa tako „droga, nasilje, samoubojstvo, kultovi, vandalizam i sl. predstavljaju sinonim za rave, punk, dark, skins i ostale subkulturne stilove“ (Perasović 2001:9).

4.1.1.2. Pojam kontrakulture

Pojam „kontrakulture“ se uglavnom vezuje uz djelo T. Roszaka „kao zajednički nazivnik raznovrsnih aktera koji su činili protestno-duhovne pokrete u drugoj polovici šezdesetih godina“ (Perasović 2002:487)¹⁸. Studentski radikali i druge skupine su tada „formulirali nove i nekonvencionalne teorije i strategije prema politici, radu i obiteljskome životu, koje su se suprotstavljale konvencionalno prihvaćenim vrijednostima i obrascima ponašanja“ (Abercrombie i sur. 2008:171). Pri opisivanju kontrakultura, Roszak je istaknuo „rad na samom sebi, samopromjenu kao uvjet društvene promjene, odbijanje znanstvene ideologije i tehničke racionalnosti kao vladara planeta i života, otkrivanje drevnih mudrosti, duhovne prakse, psihodeličkih droga“ (Perasović 2002:488). Zajedničke teme kontrakultura su „represivna svojstva uobičajenoga obiteljskog života, poželjnost slobode ljudi da 'rade što žele', eksperimentiranje s raznim vrstama droga te prednostima seksualne slobode“ (Abercrombie i sur. 2008:171).

Prema definiciji kontrakulture kao bilo koje kulture koja je oprečna drugoj, obično dominantnoj kulturi (Hrvatski jezični portal, 2018¹⁹), heavy metal supkultura po nekim autorima (Hjelm i dr. 2011:15) predstavlja i kontrakulturu radi svoje „antagonističke“ prirode, provokacija i šoka koje, ili pokušava izazvati ili pak sama po sebi izaziva. Budući da je heavy metal žanr koji neprestano istražuje „tamnu stranu“

¹⁸ Ipak, Milton Yinger je još početkom 1960-ih (prije ekspanzije antiratnih protesta, hipija i dr.) predlagao razlikovanje pojmova supkultura i kontrakultura pri čemu je želio naglasiti konfliktne situacije u čemu se prepoznaje kontrakultura, a za supkulture je tvrdio da je riječ o „kulturama unutar kulture“ (Perasović 2002:487). Po njemu i u supkulturama postoji konflikt sa širom kulturom, ali za kontrakulture je bilo tipično nastajanje kontravrijednosti (Perasović 2002:487).

¹⁹ Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. srpnja 2018.).

čovječanstva, njime će uvijek biti izazvan barem dio javnosti, posebno u religijski konzervativnijim kulturama (Hjelm i dr. 2011:15).

4.1.1.3. Pojam „kulture mladih“

Nadalje, prema Rječniku sociologije (2008:181) kategorija „mladih“ i „kultura mladih“ se u posljednjih 60-ak godina preciznije određuju u većini zapadnih zemalja, naglašavajući da su mladi razvili „vlastitu kulturu i društveni identitet koji je vidljivo različit od onoga njihovih roditelja“²⁰. Pritom „[k]ulturu mladih određuju tri opća obilježja. (1) To je prije kultura slobodnog vremena nego rada. (2) Društveni odnosi organizirani su oko vršnjačkih skupina, a ne oko obitelji ili pojedinih prijatelja. (3) Skupine mladih zanimaju se prvenstveno za 'stil', pod čime se misli na zanimanje za vanjske oznake poput uporabe osobitih načina govora, ukusa u glazbi ili odijevanju, usvajanja određenih načina provođenja slobodnog vremena ili brige o vlastitom izgledu“.

Postoji više vrsta „kultura mladih“, koje se razlikuju po društvenoj klasi, spolu ili etničkoj pripadnosti (Abercrombie i sur. 2008:181). Među njima ima onih „upadljivih“, koje su okrenute napadnom odijevanju i ponašanju, čime privlače pozornost i osudu roditelja, nastavnika ili policije i sudova, odnosno javnosti, budući da se doimaju kao skupine koje oponiraju i pružaju otpor (Abercrombie i sur. 2008:181). Primjeri izvjesnih upadljivih kultura su *modi*, rokeri, skinhedi, pankeri i *crusties* (Abercrombie i sur. 2008:181).

S. Hall i T. Jefferson (1976) su tvrdili da su određeni problemi s kojima se susreću mladi iz radničke klase intenzivniji zbog njihove dobi, a da „[u]svajanje određene kulture osigurava identitet, nagrade u obliku statusa i prihvaćenosti te određeni osjećaj kontrole situacije. Usvajanje takve kulture mladih stoga je *simbolički* otpor određenju života radničke klase koju nameće šire društvo“ (Abercrombie i sur. 2008:181). Ipak, njihovu pristupu je bio upućen velik broj kritika: „poteškoće tumačenja simboličkoga otpora, nedostatak empirijskih dokaza, postojanje upadljivih kultura unutar srednje klase i očita činjenica da većina mladih ljudi ne pripada upadljivim kulturama. Što se posljednje primjedbe tiče, postoje dokazi da je većina mladih ljudi vrlo slična svojim roditeljima u stavovima i da je, općenito, konformirana i konvencionalna“ (Abercrombie i sur. 2008:182). Međutim, to „ne znači da mladi ljudi

²⁰ Pri tome su najvažniji razlozi nastanka kulture mladih njihova veća financijska moć i produljivanje školovanja (Abercrombie i sur. 2008:181).

koji su skloniji konformiranju nemaju posebne kulture koje se temelje na slobodnom vremenu, vršnjačkoj skupini i stilu. Novija tumačenja napominju da je komercijalizacija mladenačkoga stila eliminirala upadljive kulture mladih iz 1960-ih, 1970-ih i ranih 1980-ih. Zanimanje za stil više ne označava otpor bilo koje vrste nego pruža tek neodređen osjećaj identiteta unutar potrošačkoga društva“ (Abercrombie i sur. 2008:182).

4.1.2 Pojam heavy metal glazbe i njezina kratka povijest

4.1.2.1. Definicija „heavy metal“ glazbe

Heavy metal (katkad je korišten i naziv heavy rock) definira se kao podvrsta rock glazbe čije su karakteristike tromi ritmovi i naglašena upotreba amplifikacije te forme koje su izvedene iz bluesa (Gligo 1996:102) – harmonijska progresija, vokalne linije i improvizacije na gitari koje se oslanjaju na pentatonske ljestivice derivirane iz bluesa (Walser 1992:263). Ta podvrsta rock glazbe je nastala mutacijom „bučnog i agresivnog odsječka blues-rocka i psihodelije na isteku šezdesetih“ (Gall 2011:144). Pojednostavljeno rečeno, heavy metal glazbu označavaju gitarski 'riffovi', gitarska sola, jaka ritam sekcija, vriskavi vokal te glasni i moćni razglas (Hrvatski jezični portal, 2018²¹).

4.1.2.2. Kratka povijest heavy metal glazbe

O pojavi, glavnim utjecajima na nastanak žanra ili pak o začetnicima i prethodnicima heavy metal glazbe ne postoji jedinstveni konsenzus (Weinstein 2000:14). Ovim pregledom nastojat će se istaknuti neki važni momenti vezani za njegovu povijest, kako je to opisano u različitim izvorima.

Lester Bangs, sudeći po zvuku i stavu, začetnicima ili pak prethodnicima heavy metala imenuje britanske supergrupe kasnih 1960.-ih poput Whoa (pjesme „My Generation²²“ i „I Can See For Miles²³“) te gitarske eskapade Erica Claptona, Jeffa Becka i Jimmya Pagea (Bangs, Suter i sur. 1988:7-8, Gall 2011:144). Rane „manifestacije“ heavy metal glazbe mogle su se dakle pronaći u radovima britanskih grupa Yardbirds i Cream, tj. njihovim gitarskim distorzijama na koncertima te u inovativnom pristupu bluesu Jimmya Hendrixa, što ga čini ranim i važnim

²¹ Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. srpnja 2018.).

²² Pjesma je izdana 1965. godine.

²³ Pjesma je izašla 1967. godine.

predstavnikom heavy metal-a (Bortvik i Moj 2010:172, Gall 2011:144, Gligo 1996:102). „Gitarist virtuoz“ predstavljat će „trajnu konstantu žanra“ heavy metal glazbe (Gall 2011:145).

U SAD-u najranije „pojave“ heavy metal glazbe predstavljaju grupe Blue Cheer, Steppenwolf i Vanilla Fudge (Bortvik i Moj 2010:172). U pjesmama poput „Sunshine of Your Love“²⁴ grupe Cream ili pak „Summertime Blues“²⁵ grupe Blue Cheer, središnji značaj distorziranog gitarskog rifa „power akorda“ je doprinio uspostavljanju vjerojatno najznačajnijeg „sastavnog elementa“ većine kasnijih heavy metal pjesama (Bortvik i Moj 2010:172-173).

„Proto metal“ je pojam koji se odnosi na hard rock grupe iz 1970.-ih poput Thin Lizzy, New York Dolls, AC/DC, Led Zeppelin²⁶ i Kiss²⁷ (Gall 2011:235), odnosno na grupe s kraja 1960.-ih poput Blue Cheer, Iron Butterfly i dr. (Gall 2011:144). Prema Gallu (2011:144), gore navedene britanske grupe (Yardbirds, Cream...) te Jimmy Hendrix zajedno s američkim proto metal sastavima s kraja šezdesetih (Blue Cheer, Iron Butterfly...) stvorili su podlogu za novi žanr, heavy metal²⁸.

Prema D. Weinstein (2000:21), heavy metal se javlja od 1969. do 1972., a utvrđuje se od 1973. do 1975.

Rane 1970.-e obilježava razdoblje „klasičnog metala“ pri čemu reprezentativne grupe predstavljaju Black Sabbath²⁹, Deep Purple, Led Zeppelin (Bortvik i Moj 2010:174), a Gligo (1996:102) ističe i Blue Cheer te Blue Öyster Cult.

²⁴ Pjesma je izdana 1967. godine.

²⁵ Dotična obrada je snimljena 1967., a izdana na albumu 1968. godine.

²⁶ „Članovi [dotične] grupe imali su sasvim različito glazbeno porijeklo, a taj je eklekticism oduvijek bio važan dio njihovog zvuka, dopuštajući im da se po svojoj volji kreću između struktura laganog bluesa („Since I've been Loving You“), rock balada („Thank You“), modalnog sjevernoafričkog folka („Kashmir“) i progresivnog rocka („Stairway To Heaven“). Ovo je jedan od razloga zbog kojih je, usprkos njihovom velikom utjecaju na žanr, Led Zeppelin prije smatran bendom koji je 'svirao' metal, nego što je 'bio' metal“ (Bortvik i Moj 2010:172).

²⁷ Dotična grupa prema nekim autorima ne pripada u heavy metal glazbu.

²⁸ Za razvoj heavy metal glazbe bio je ključan (i) tadašnji razvoj tehnologije, odnosno razvoj pedala za efekte poput „phaser-a“ („Phase Ton“) te jakih pojačala i zvučnika, od kojih su najznačajniji bili oni tvrtke „Marshall“ (Bortvik i Moj 2010:175).

²⁹ Ian Christie (2008:1) u prologu knjige „Urlik zvijeri: potpuna povijest heavy metala“ ocrtava profil jednih od glavnih aktera koji su utjecali na nastanak heavy metal glazbe, kao i okolnosti nastanka: „Od samog su početka Black Sabbath davali glas moćnoj strasti potekloj izvan granica javnog mišljenja. Bili su proroci izrasli iz dna engleskog društva, nezaposleni čije su čudoređe ljudi držali sumnjivim, a njihovu vrijednost za društvo zanemarivom. [...] Dostigavši punoljetnost u godinama nakon Drugog svjetskog rata, četvorka se našla okružena ruševinama koje su za sobom ostavila strašna nacistička bombardiranja. U svijetu kakav su naslijedili jedino djelo vrijedno truda bilo je postati profesionalnim gubitnicima i pustolovima“.

Koristeći kronologiju predloženu od Stuarta Borthwicka i Rona Moya (2010:174-175) u kasnim 1970.-ima slijedi razdoblje tzv. američkog stadionskog metala pri čemu se ističu grupe Kiss, Aerosmith i Boston.

D. Weinstein (2000:21) razdoblje od 1976. do 1979. naziva „zlatnim dobom tradicionalnog heavy metal-a“ u kojem se žanr konačno formirao. U tom razdoblju je pak u Velikoj Britaniji u punom jeku bio punk, a „institucija rock zvijezde, idola, gitarskog heroja, supergrupe... potpuno je devalvirana; *Sounds* i *NME*³⁰ okreću leđa rocku i posvećuju se novom valu gnjevne mladeži koja energije ima na pretek, ali je kratka u sviračkom znanju; fanzini se razmnožavaju, pjesme skraćuju, solo dionice izbacuju, a tekstovi pune angažiranim porukama“ (Komad i Jukić 1995:15). Premda je u Velikoj Britaniji izvjesno razdoblje bilo teško za heavy metal, u SAD-u se u to vrijeme „puno manje osvrću na punk [...] [te] američku scenu i dalje zagrijevaju Boston, Foreigner i ZZ Top“³¹ (Komad i Jukić 1995:15-16).

Krajem 1970-ih dolazi „novi val britanskog heavy metala“ odnosno „New Wave Of British Heavy Metal“ (NWOBHM). Pojam se odnosi na nove britanske grupe „koje su iskoristile uzlet punka i nezavisnih diskografskih kuća³² za promociju svoje inačice³³ hard rocka sedamdesetih³⁴“ (Gall 2011:214). Stil je karakterizirala naglašena energija, kraća sola te imidž upotpunjen bedževima, prišivcima te kožnim i jeans jaknama (Gall 2011:214). Kao reprezentativne grupe novog vala ističu se Judas Priest, Def Leppard, Iron Maiden i Mötörhead (Bortvik i Moj 2010:175). Najrašireniji i najpopularniji „izvodi“ iz NWOBHM scene su thrash, speed, death (i njegova podvrsta grindecore) te neo-classical metal (Komad i Jukić 1995:24). Velik broj heavy metal sastava koji su se javili od 1979.-1983. učinili su žanr, kao i publiku, kompleksnijima (Weinstein 2000:21). Zahvaljujući svojim podžanrovskim odvjetcima (speed, thrash, black i dr.) koji su „proizveli“ ozbiljenje, revitalizaciju te svojevrsan „rast“ žanra, heavy metal je u

³⁰ *Sounds* i *New Musical Express* (poznat i pod skraćenicom *NME*) bili su britanski glazbeni tjednici, s time da *NME* izlazi i danas, doduše, samo u digitalnom obliku.

³¹ Radi se uglavnom o hard rock sastavima.

³² Budući da u to vrijeme diskografske kuće nisu bile zainteresirane za žanr heavy metal-a, pokrenule su se nezavisne diskografske kuće, primjerice „Rock Hard Records“ u kojoj je Iron Maiden 1979. izdao svoj prvi singl, „The Soundhouse Tapes“ (Komad i Jukić 1996:87).

³³ „NWOBHM bendovi nudili su seks [...] otvoreno izražavanje nagomilanih frustracija i demontažu obiteljskog fašistoidnog života [...] Nagla popularnost takvih grupa stoga nikoga nije posebno začudila“ (Komad i Jukić 1995:25).

³⁴ Referirali su se na „stari val“ heavy metala (stari hard rock), u prvom redu na grupe Led Zeppelin, Deep Purple i Black Sabbath (Komad i Jukić 1995:24).

1980.-ima je ponovno³⁵ stekao popularnost, odnosno ekspanziju (Gligo 1996:102; Rizvanović 1992:177; Weinstein 2000:21).

Rane 1980.-e do sredine 1980.-ih obilježava razdoblje heavy metal-a pod utjecajem videa³⁶ (pri čemu se kao reprezentativne grupe ističu Twisted Sister, Poison i Mötley Crüe) te „thrash metal-a“³⁷ pri čemu valja istaknuti Metallicu, Megadeth, Anthrax i Napalm Death (Bortvik i Moj 2010:175).

U kronologiji „heavy metal-a“ rane 1990.-e obilježava „grunge“³⁸ čiji su predstavnici Nirvana, Pearl Jam i Soundgarden, a rane 2000.-e obilježava „nu metal“³⁹ s predstavnicima grupama Limp Bizkit, Slipknot i Linkin Park (Bortvik i Moj 2010:175).

Pojam heavy metal glazbe, kao i pojam „metalca“, nikad nije bio jednoznačan (Perasović 2001:300) te je dotični žanr (p)ostao nejednoznačan i nadređen gomili drugih metala, tj. metalnih subžanrova (Komad i Jukić 1995:23). U interpretaciji određenih grupa, heavy metal je postao snažan, potentan, hermetičan i forma otvorena za najrazličitije utjecaje (Komad 1992:177), a mutacije heavy metal glazbe traju i danas (Gall 2011:145).

Američka i skandinavski heavy metal scena danas uglavnom dominiraju globalnom heavy metal scenom (Hjelm i dr. 2011:14), a prema nekim istraživanjima neki od najpopularnijih (najslušanijih) heavy metal bendova danas su u principu stariji bendovi Black Sabbath, Iron Maiden, Judas Priest, Megadeth (Greene, 2011), Metallica, Slayer, Sepultura, Pantera, Cradle of Filth i Anthrax (Kelly, 2015).

³⁵ Nakon prodora punka.

³⁶ Odnosno, specijaliziranih TV postaja poput MTV-a koje su doprinijele popularizaciji heavy metal glazbe.

³⁷ Prema „Pojmovniku popularne glazbe“ Z. Galla (2011:317) „[t]hrash je izdanak hardcore punka i heavy metala te (gotovo pa) istoznačnica za speed metal. Žanrovski čistunci heavy metala uprijet će prstom na prevlast utjecaja hardcore punka držeći da je u tome i glavna razlika između speeda i thrasha, no riječ je o gotovo neraskidivo povezanim žanrovskim podvrstama. Marginaliziranje značaja drečavog scenskog imagea, sklonost za socijalne tekstove (oba elementa su baština hardcore punka), odsustvo gitarističkih dvovoja te nagle promjene tempa (i to – kako je zapisao jedan kritičar – 'uz vožnju dvjesto na sat') bitna su obilježja thrash metala“.

³⁸ Iako je „početkom devedesetih slavljeno kao žanr koji utjelovljuje budućnost rock and rolla, grunge je derivat heavy metala sedamdesetih i hardcore punka osamdesetih“ (Gall 2011:132).

³⁹ Nu ili „Novi metal“ „odnosno nova mutacija heavy metala nastala u drugoj polovini devedesetih križanjem heavy metal manirizama (žestokih riffova, bubnjarskog čekićanja te eksplozivnih no – u odnosu na klasični žanr – bitno reduciranih gitarskih sola) s neizostavnim elementima rapa (hip hopa), thrasha, industrialna, hardcore punka, noisea... Nu metal je izrazito agresivan (američki kritičar Nicholas Barber je atmosferu na koncertima nu-metala znakovito usporedio sa 'žestokim neredima uz obilje krvi, znoja i zemljotresne buke') te s produkcijom koja zagovara moćni monolitni zvučni zid (kojeg je popularizirao američki producent Ross Robinson, kojega su mediji nazvali 'guruom nu-metala') na uštrb melodioznosti“ (Gall 2011:215).

4.1.2.3. O porijeklu termina „heavy metal“

Naziv „heavy metal“ potječe iz kemije gdje se koristi za označavanje elemenata visoke molekularne gustoće. U 18. i 19. st. naziv se koristio u pomorskom žargonu za označavanje velikih kalibara na brodskim topovima (Online Etymology Dictionary, 2018⁴⁰), odnosno za označavanje vatrene moći (Christe 2008:10). Pojam u književnost uvodi pisac William S. Burroughs, koji je u svom romanu „Nova Express“ iz 1964. jednom liku dao ime „Uranium Willy, the Heavy Metal Kid“⁴¹ te „Heavy Metal People of Uranus“ (Christe 2008:10, Walser 1993:8).

Termin „heavy metal“ je 1970-ih upotrijebio rani pobornik grupe Black Sabbath, utjecajni glazbeni kritičar Lester Bangs (Christe 2008:10) te ga promovirao kao zajednički naziv na novu glazbenu (pod)vrstu (Gall 2011:144). Iako ga u svijet glazbe prva uvodi grupa Steppenwolf, izraz „heavy metal thunder“ koji se pojavljuje u njihovoj pjesmi „Born to Be Wild“ iz 1968., označavao je samo grmljavinu motocikala; Ian Christe, autor knjige „Urlik zvijeri: potpuna povijest heavy metala“ (2008:10) naglašava da bi „[b]ez Black Sabbath⁴² taj [...] izraz bio tek slučajnost poezije“, tj. po njemu (2008:10) je tek dotična grupa uspjela „utjeloviti taj revolucionarni, novi glazbeni početak“. Druga struja mišljenja pak drži da je grupa Led Zeppelin „stvorila“ i praktički „otkrila“ taj tromi i prenatrpani „hibrid vrlo pojačanog i iskrivljenog zvuka“ (Bangs, Suter i sur. 1988:15). Američki autori uglavnom preferiraju imenovati grupu Led Zeppelin, a britanski autori Black Sabbath kao prvu „pravu“ heavy metal grupu (Weinstein 2000:14).

U užem smislu riječi se termin „heavy metal“ originalno koristio da bi se opisali oni hard rock bendovi koji su stvarali duge i složene pjesme, pokazujući pritom svoje sviračko umijeće⁴³ (Komad i Jukić 1995:48). Pridjev 'heavy' (težak, ozbiljan) je pri tome označavao stav dotičnih muzičara prema svojoj glazbi – tražili su da ih se ozbiljno tretira u njihovom radu (Komad i Jukić 1995:48).

⁴⁰ Dostupno na: <https://www.etymonline.com/word/heavy> (9. srpnja 2018.).

⁴¹ U jednom intervjuu Burroughs je pojasnio porijeklo njegovog imena: „[...] quite complicated origins, partly based on my own experience. I felt that heavy metal was sort of the ultimate expression of addiction, that there's something actually metallic in addiction, that the final stage reached is not so much vegetable as mineral“ (Knickerbocker, 1965).

⁴² Riječ „heavy“ se prije Black Sabbath odnosila na osjećaj te se u hipijeveskom žargonu koristila za označavanje moćnog ugođaja (Christe 2008:10). Heavy metal je utemeljen na psihodeliji i blues-rocku (Gall 2011:144), a prema Ianu Christeu (2008:10) grupa Black Sabbath ga je odredila kao vrstu glazbe koju karakteriziraju moćni ugođaj („heavy“) te snažna elastičnost, napetost i tematska snaga („metal“), kao glazbu koja nesputano pokušava razriješiti suprotstavljene ideje i osjećaje.

⁴³ Iron Maiden, Judas Priest, Blue Öyster Cult, Diamond Head, Saxon i Metal Church bismo pritom mogli navesti kao predstavnike dotičnog podžanra (Komad i Jukić 1995:48).

Prema nekim izvorima, grupa Judas Priest je prva „izjavila“ da svira „heavy metal“ glazbu⁴⁴, odnosno, njeni članovi su „ujedinili i naglasili raznovrsne elemente iz zvučne palete hard rocka“ (Christe 2008:21) i (tek) tada je „[h]eavy metal [...] po prvi puta postao pravim žanrom“ (Christe 2008:21)⁴⁵.

4.1.3 „Mitologija“ heavy metal glazbe

4.1.3.1. Mitski, idejni i tematski elementi heavy metal glazbe

Za razvoj heavy metal scene bio ključan mitski, odnosno epski element. U „Heavy metal <enciklopediji>“ (Komad i Jukić 1995:4) se objašnjava: „Veličanje harmonije putem 'nastavljanja' predmodernih strujanja u klasičnoj glazbi⁴⁶ prije pojave prvih atonalnih, konkretnih 'uništavatelja' harmonije i anti-romantičara, koji se 'protive' mimezisu poput Stockhausena, Cagea, Schönberga, Stravinskog... karakteristika je samog 'metalnog' 'poetskog uma': hipertrofija i dekadencija kasnog romantizma u djelima Liszta i Wagnera izvorište je svake pojave unutar 'metalnog' svijeta“. Nadalje, „[p]redodžba o prostoru i vremenu poratnog 'atomskog' svijeta dvadesetog stoljeća 'odgovara' svjetovima vagnerijanskog raspadanja. U krajoliku metalnog svijeta su ruševine civilizacije, poigravanje 'mrtvim' entitetima (glorifikacija nekrofilije [...] grupe Slayer, Sepultura, Carcass...), mitologijama i religijama (science fiction i paralelni svjetovi: Blue Öyster Cult, Manowar, Deicide, Morbid Angel...) kao introspekcijom 'osakaćene' snage. Sve to prisposobivo je, dakle, i vagnerijanskom svijetu osim što je tu, dakako, na sceni električna gitara a ne simfonijski orkestar“ (Komad i Jukić 1995:4).

Ian Christe (2008:74-75) pojašnjava povezanost tematskih prostora *fantasy* svijeta, odnosno popularne igre „Dungeons & Dragons“ i heavy metal glazbe. Ta je igra „oživjela [...] pothvate iz žanra fantasy poput trilogije Gospodar prstenova J.R.R.

⁴⁴ Članovi grupe Judas Priest su htjeli „ostvariti“ ono što bi se definiralo kao „heavy metal“ (Walser 1993:6).

⁴⁵ Nije na odmet ni spomenuti da su, u vrijeme formiranja dotičnog žanra, u Velikoj Britaniji najvjerniji 'fanovi' najčešće potjecali iz područja koje su tradicionalno vezana uz tešku industriju, poput Južnog Walesa, Midlandsa i engleske regije Sjeveroistok (Bortvik i Moj 2010:173). Slično je bilo i u SAD-u; industrijski gradovi poput Clevelanda i Detroita, zajedno sa svim urbanim područjem srednjeg Zapada, postali su poznati kao „gradovi rock-a“ (Bortvik i Moj 2010:173).

⁴⁶ Heavy metal glazbi idejno su bliske neke vrste klasične glazbe. U prvome redu to se odnosi na baroknu glazbu sa svojim autorima kao što su Händel, Bach, Paganini, Vivaldi i dr. Barok je stil kojeg obilježavaju dekorativnost, ukrašavanje te nakićenost detaljima, raskoš, prekomjernost i virtuozna tehniciranja, što su i označitelji rane heavy metal glazbe (Komad i Jukić 1995:4). Citirajući muzikologa Richarda Middletona, Robert Walser u članku „Heavy Metal Appropriations of Classical Virtuosity“ (1992:267) razlaže kako se sličnost ogleda također u korištenju konvencionalnih harmonijskih progresija, melodijskih uzoraka i strukturalnih okvira, koji se dalje elaboriraju i variraju. Također, oba stila imaju tendenciju motoričnosti, odnosno neprekinutog ritamskog pulsa (s time da bi continuo sekcija iz baroka mogla biti promatrana i kao analogna ritamskoj sekciji u jazz-u i rock-u).

Tolkiena – još jednog potomka engleskog Birminghama. U slojevitom svijetu bijega iz stvarnosti u igri Dungeons & Dragons igrači su preuzimali društvene i etničke uloge raznih bića poput patuljaka, ratnika, korisnika magije i glazbenih bardova. Zapleti igara uključivali su ubijanje čudovišta i potragu za blagom, dok se istovremeno radilo na ostvarenju nekog većeg, herojskog cilja. Velik dio heavy metala nalazio se u sličnom tematskom prostoru, u carstvu mračnih kula i neprohodne divljine ispunjene bitkama i neprijateljstvom. 'Morate pisati o teškim temama; fanovi metala polude za tim', rekao je Dan Beehler iz benda Exciter u kanadskoj televizijskoj emisiji The New Music. 'To je bolje od tekstova tipa 'Šetao sam ulicom, la, la.', znate? Život u srednjem vijeku bio je težak; za većinu je ljudi značio sigurnu smrt. Upravo se o tome i radi u metalu – to je borba“.

Baveći se „mitovima“ koji istražuju „tamnu stranu“ čovjeka, zlo i degradaciju, teme heavy metal glazbe dotiču se okultnoga, smrti, nasilja, ozljeđivanja (sakaćenja) i seksualnih ekscesa, nerijetko prekoračujući (time) granicu društvene prihvatljivosti (Hjelm i dr. 2011:10).

4.1.3.2. Ključne „figure“ za heavy metal scenu

Ključne „figure“ za heavy metal scenu, tzv. „dvanaest apostola teškog metala“ razložio je Mirel Komad u „Heavy metal <enciklopediji>“ (1995:53-65). Među njima su se našli: Stephen King sa svojim romanima (najpopularniji horor pisac u povijesti, a također i jedan od najzabranjivanih pisaca u SAD-u), Howard Phillips Lovecraft (američki pisac horor fikcije i znanstvene fantastike), John R.R. Tolkien (engleski književnik najpoznatiji kao autor fantastičnih djela Hobit, Gospodar prstenova i Silmarillion), Clive Barker (pisac, ilustrator, filmski i kazališni redatelj, jedan od najutjecajnijih autora spekulativne fantastike), David Cronenberg (kanadski redatelj, tzv. kralj veneričnog horora), Arnold Schwarzenegger (akcijski glumac najpoznatiji po ulogama u filmovima Conan barbarin, Predator, Commando i Terminator, u kojem je tumačio istoimenog glavnog lika, kiborga), Roger Zelazny (američki pisac znanstvene fantastike), Beavis & Butt-Head (likovi iz istoimenog animiranog *sitcoma*; radi se o tinejdžerima, delinkventima i fanovima heavy metal glazbe), Sam Raimi (američki redatelj mlađe generacije poznat po izjavi 'The gore the merrier' – 'Što krvavije to bolje'), Samuel Taylor Coleridge (engleski pjesnik, kritičar, filozof; najimaginativniji i najernje romantičan od svih engleskih romantičara) i Tracy Lords (porno glumica).

U članku „Plemeniti metali“ u časopisu Quorum (1992:180-185) autor M. Komad je među „apostole heavy metala“ svrstao i Johna Carpentera (redatelj, scenarist i skladatelj; jedan od najpoznatijih filmaša na području znanstvene fantastike, horora i trilera), Danila Harmsa (ruski avangardni književnik kojega „zanima samo besmislica“, „samo ono što nema praktično nikakvog smisla“; u ljetu 1941. ga je odvela Staljinova policija), Antona Zyandora La Veya ('The Black Pope' – vrhovni poglavar organizacije koja se naziva 'The Church of Satan') i Georgea A. Romera (režiser horor filmova, poznat po 'zombie' horor filmovima počevši od značajnog 'Night Of The Living Dead').

Ovom popisu zasluženno treba pridodati američkog pripovjedača, književnog teoretičara i kritičara iz razdoblja romantizma, Edgara Allana Poea, „začetnik[a] kratke kriminalističke priče i novele strave s elementima mistike [...] [pjesnika] bizarnih metafora, dotjerane forme i mistično-romantičarskih ugođaja“⁴⁷ (Hrvatski jezični portal, 2018⁴⁸).

4.1.4 Vizualni aspekt i imidž aktera heavy metal glazbe

Članovi heavy metal bendova su od samih početaka imali naglašenu vizualnost, odnosno „otkvačen“, „razularen“ i ekscentričan imidž: na pozornici su bili odjeveni u kostime, nosili su napadne urese⁴⁹ (šiljci, koža, bič...), imali neobično oblikovane gitare s oštrim kutevima „svemirskih oblika“, izvodili predstave (pjevač grupe „Judas Priest“ znao je mahati bičem iznad glava fanova u prvom redu i pozornicom voziti motocikl) i dr. (Christe 2008:82,83,110), a o njihovoj odjeći, dizajnu i imidžu godinama se pisalo uglavnom kao o istoznačnici neukusa (Komad 1992:176).

Od najranijih dana su akteri heavy metal glazbe bili kontroverzni u smislu korištenja okultnih tema, napadnog („žestokog“, „nasilnog“) imidža i u vizualnom aspektu i u svojim pjesmama, ne samo radi (stvaranja) identiteta, već i radi marketinga, odnosno komercijalnih svrha (Hjelm i dr. 2011:10).

Članovi grupe „Black Sabbath“ su „[n]oseći jednake srebrne križeve oko vrata, [...] njegovali [...] jezivi imidž uronjen u tada popularno čarobnjaštvo i misticizam. To

⁴⁷ Kao ilustracija mogla bi poslužiti pjesma „Black Sabbath“ (po kojoj se kasnije i nazvala istoimena grupa), čiju značajnost ističe I. Christe (2008:2). On ju opisuje kao „temelj kompletnog heavy metala koji će kasnije nastati“, te kao „turobn[u] prič[u] dostojn[u] Edgara Allana Poea, ispričan[u] iz gavranovih novih pera – gitare, bubnjeva i pucketajućeg mikrofona“. Djela E. A. Poea bila su nadahnuće mnogim skladateljima (rock, heavy metal te klasične glazbe).

⁴⁸ Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. srpnja 2018.).

⁴⁹ Član proto metal hard rock grupe „Kiss“, Eugene Klein (poznat kao Gene Simmons, demon što 'bljuje' vatru) kaže da nije bio svjestan da su se koža i šiljci koje je nosio ranih 1970-ih koristili u erotskim igrama te objašnjava: „Kad smo odlučili nositi zakovice na koži, bilo na preponama ili remenu za gitaru, mislili smo da je to *cool*. Nikad se nismo povezali s underground sado-mazo scenom“ (Christe 2008:82).

ih je dovelo na zao glas kod samozvanih sotonista i uzrokovalo javne prosvjede crkvenih križara“ (Christe 2008:5). 'Ultrametal' četvorka Manowar je pokušavala izgraditi ugled najžešćeg benda usmjerenog na najfanatičnije obožavatelje heavy metal glazbe i izradila krznene toge u stilu Conana Barbara (Christe 2008:83). Grupa Raven bila je poznata po tome što su se njeni članovi na pozornici „poput luđaka zalijetali jedni u druge, [te su] počeli [...] nositi štitnike za lacrosse. Nadimak 'athletic rock' zaradili su nakon što je bubnjar Rob 'Wacko' Hunter 1982. počeo nositi kacigu za hokey kako bi zaštitio glavu dok je njome udarao u činele“ (Christe 2008:83).

Takav izbor odjeće (i imidža) se činio čudnim, intrigantnim i prijetećim onima koji nisu pripadali heavy metal sceni, a za većinu fanova je sva prateća oprema „dobivala značenje samo kroz moćnu glazbu koju su toliko voljeli, no u tim su ukrasima ujedno pronalazili agresivni zaštitni sloj odjeće koji ih je štitio od samozadovoljstva“ (Christe 2008:82).

4.1.5 Heavy metal supkultura

4.1.5.1. Pojava heavy metal supkulture

Prema Polhemusu (2002:347), krajem 1960-ih sve više je prevladavala „kontrakultura“ u kulturi mladih, a to je značilo i „prevlast srednje klase, sveučilišne naobrazbe i profinjenog umjetničarenja u rock glazbi. Kao odgovor na takvo stanje pojavili su se glazba i životni stil koji su – iako još 'progresivni' – željeli podsjetiti na izvorne radničke korijene rocka“. Radi se, dakako, o pojavi heavy metal supkulture. U heavy metal glazbi publika je „prepoznala izvorni rock žanr držeći da je riječ o pravom odgovoru na pompoznost simfo ili art rocka (mada su granice između dva žanra bile više no tanke) te logičnost obrambenoj reakciji 'pravovjernog žanra' na sofisticiranost produkcije singer/songwritera i banalnost bubblegum popa i glama“ (Gall 2011:145).

Heavy metal je 1960-ih i 1970-ih godina u SAD-u, Engleskoj i u Europi prihvatila tinejdžerska i adolescentska, uglavnom muška bjelačka publika (Gligo 1996:102; Gall 2011:145).

Preteče „heavy metal“-a su i u glazbenom i u stilskom pogledu predstavljali „neočekivan spoj kultura hipija i rockera: nadahnjivali su se 'psihodelijom' (Jimmy Hendrix, sastav 'The Doors') i hipijevskim 'flower powerom' (rani 'Led Zeppelin') ali su gotovo posve isključivali pretencioznost tih pokreta“ (Polhemus 2002:347). Što se tiče stila odijevanja, heavy metal je „zanimljivo [...] spojio hipijevsku neurednost (iznošene

traperice, duga kosa), psihodelični (kasnije i 'glam') sjaj te kožu s rockerskim zakovicama“ (Polhemus 2002:347). Duga kosa je, nakon što su hipijeovski akteri nestali, uglavnom postala sinonim fanova heavy metal glazbe (Perasović 2001:295). Dick Hebdige (u Perasović 2001:293) je pisao kako je heavy metal „čudan spoj hipijevske estetike i nogometno-navijačke muškosti“.

Kako je već i navedeno, u 1980-im godinama heavy metal glazba je ponovno stekla popularnost i njena baza 'fanova' postala je sve „vidljivija“⁵⁰, na negodovanje javnosti i „starijih generacija“: „[d]ok je Slayer uzdigao bezbožništvo u svom podzemlju, headbangeri su se pojavljivali posvuda u javnosti, vrzmajući se shopping centrima s dugim, razbarušenim (ali nerijetko i urednim) kosama i noseći majice s često zastrašujućim ilustracijama i imenima grupa kao što su Ratt, Def Leppard, Iron Maiden i Venom. Američke su se vlasti osjetile snažno izazvanima – i dalje je postojala masa ljudi kojima je „gluhi leopard“ ('deaf leopard') zvučao poput nečeg stravičnog. U očima starijih generacija, jasno uočljiva i naizgled posvemašnja privlačnost heavy metala predstavljala je invaziju nečeg užasno pogrešnog“ (Christe 2008:130).

4.1.5.2. Karakteristike heavy metal supkulture

Kao što neke druge manjinske ili marginalizirane društvene skupine koriste kodificiranje odjeće kao potvrdu identiteta zajednice i specifičnog načina življenja (Grau 2008:106), tako su odjeća i druga oprema vezana uz heavy metal glazbu predstavljale sredstvo za međusobno prepoznavanje istinskih fanova (Christe 2008:81)⁵¹.

U izgledu dotične skupine bilo je određenih promjena: razni stilski odvojeci heavy metal glazbe i pripadajući joj 'fanovi' svoj temeljni izgled (iznošeni traper-materijali i bedževi) obogaćivali dodavanjem raznih metalnih modnih dodataka, zmijske kože, uzorkom leopardove kože, pudl-frizuram i dr. (Polhemus 2002:347). Osim navedenih odjevnih predmeta i dodataka, fanovi heavy metal glazbe koriste i prišivke na

⁵⁰ Zbog masovno posjećenih koncertnih turneja, kablovske televizije i glazbenih mjesečnika poput „Circus“, „Hit Parader“, „Kerrang!“ koji su izlazili na nacionalnoj razini, „fanovi heavy metala više nisu bili neprimjetni – pretvorili su se u rastuću subkulturu koja se sve više eksponirala u javnosti i neprestano se razvijala“ (Christe 2008:92-93).

⁵¹ Tom Warrior, osnivač švicarskog ekstremnog metal benda „Celtic Frost“ (nastalog u predgrađu Züricha) to je objasnio: „Tamo se nalazilo mnoštvo malih naselja“, rekao je. 'Praktički ste poznavali svakog tinejdžera iz drugog naselja. Fanova heavy metala bilo je malo i stvarno smo upadali u oči. Odmah bismo osjetili međusobnu povezanost jer smo bili sami nasuprot tisućama ljudi koji su nas ismijavali“ (Christe 2008:81-82).

klasičnim traper jaknama, remenje i narukvice poput oklopa, majice s imenima bendova, marame i dr. (Perasović 2001:295).

Polhemus (2002:347) navodi kako je ta supkultura „bila tako kohezivna da je (za razliku od 'kontrakulture') lako apsorbirala raznorodne utjecaje, te se profilirala u 'stilsko pleme' kad je smišljen naziv za njegove pripadnike 'glavoudarači' (*headbangers*)“. Spomenuti naziv „headbanger“ (u prijevodu 'glavoudarač', 'glavotresac') izvorno je pogrdan, a kasnije opće prihvaćen naziv za ljubitelja heavy metala, pri čemu se aludira na dio rituala kod publike na koncertima heavy metal glazbenika, tj. mahanje glavom i kosom uz imaginarno „sviranje“ gitare (Gall 2011:143). B. Perasović (2001:301) je objasnio povezanost *headbanginga* i transičnosti: „Još od hipijevskog i teškorockerskog rituala vitlanja glavom (i kosom !) koje podsjeća na derviški obred, trans se nameće kao primjereno objašnjenje cilja i karaktera ne samo heavy-metal glazbe i subkulture u vezi s njom, nego i mnogih drugih rituala subkulturne scene. Transičnost je vidljiva i ona na metal sceni može biti raznovrsno usmjerena ili posredovana. Ples većine metalaca (koji je s obzirom na crossover varijante imao i svoje faze trčanja, bez mahanja glavom), headbanging, podsjeća prvenstveno na šamanističku praksu i stanje transa“.

Ples u tradicionalnom smislu riječi nije tipična „aktivnost“ na koncertima heavy metal glazbe, već različite geste rukama kojima se izražava podrška bendu (poput pokazivanja „rogova“), kao i gore spomenuti headbanging, zatim „moshing“ ili „mosh pit“⁵², „stage diving“⁵³ (Weinstein 2000:130-131), „pogo“, „punk ples u čijem se ritmu ustrajno skače gore-dolje“ (Hrvatski jezični portal, 2018⁵⁴) i dr.

Ono što je znakovito za pripadnike supkulturnih stilova, pa tako i za pripadnike heavy metal supkulture jest da oni „žive većinom u sferi 'slobodnog vremena' [...] Tek kada se dođe u klub, na koncert ili naprosto ispred nekog kioska, na parkiralište, pokraj dućana, na bilo koje mjesto gdje se nalaze suplemenici, tek tada se živi autentičan i potpun život“ (Perasović 2001:430).

⁵² „Moshing“ ili „mosh pit“ je agresivan „ples“ preuzet iz punk/hardcore supkulture pri čemu sudionici naprave krug vidljiv publici i bendu na pozornici te se, krećući u krug u smjeru suprotnom od kazaljke na satu, međusobno sudaraju. Dotična aktivnost podsjeća na autiče u lunaparku koje vozači zabijaju međusobno jedni u druge (Weinstein 2000:228-229).

⁵³ „Stage diving“ je aktivnost koja također dolazi iz punk/hardcore scene, pri čemu se sudionici iz publike popnu na binu, imitiraju članove benda koji nastupaju te se bace potrbuške (kao u vodu) na publiku koja ih „nosi“ podignutim rukama (Weinstein 2000:229-230).

⁵⁴ Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. srpnja 2018.).

Prema nekim autorima (Petridis, 2014) 'metalci' su jedan od rijetkih nekadašnjih 'tinejdžerskih kultova' čiji su pripadnici (i danas) vidljivi, odnosno prepoznatljivi po stilu oblačenja.

Kao što je navedeno, od samih početaka heavy metal publiku su sačinjavali pretežito mladići, odnosno pripadnici muškog roda (Weinstein 2000:99), što je i potvrđeno istraživanjima (Straw u Weinstein 2000:103).

4.1.6 Prikaz dosadašnjih istraživanja o heavy metal glazbi i njenoj supkulturi

Heavy metal scena recentnih godina sve više zaokuplja znanstvene krugove, pri čemu joj istraživači (koji su katkad i sami dio scene) pristupaju s analitičke i kritičke perspektive (Hjelm i dr. 2011:17). Interes akademske zajednice u različitim znanstveno-istraživačkim područjima svakako progovara o stanovitoj valorizaciji i prihvaćanju („udomaćivanju“) fenomena heavy metal glazbe i njene supkulture, fenomena koji, kako je prikazano, već nekoliko desetljeća egzistira u svijetu (Hjelm i dr. 2011:17). Ovim prikazom obuhvatit će se neka istraživanja koja su se, vezano uz heavy metal glazbu, odnosno njenu supkulturu, sprovela u svjetskim okvirima.

Iako je 1990-ih akademska zajednica bila zabrinuta za loš utjecaj heavy metal glazbe na mladiće koji slušaju heavy metal glazbu (i dio su pripadajuće heavy metal supkulture) te ih se povezivalo s maloljetničkom delinkvencijom (Singer i dr., 1993 u Rafalovich 2006:20), nemoralnom seksualnošću (Arnett, 1993 u Rafalovich 2006:20), mizoginijom (Rubin i dr., 2001 u Rafalovich 2006:20), zloupotrebom droga (Arnett, 1993 u Rafalovich 2006:20), sotonizmom (Trzcinski 1992 u Rafalovich 2006:20) i suicidalnim idejama (Scheel i Westefeld, 1999 u Rafalovich 2006:20), novija znanstvena istraživanja (sve više) ističu pozitivne aspekte na socijalnom i afektivnom planu koje karakteriziraju pripadnike dotične supkulture.

Sharman i Dingle su u radu „Extreme metal music and anger processing“ (2015) pokazali kako heavy metal glazba pri osjećaju ljutnje smiruje i pruža nadahnuće 'fanovima', odnosno slušateljima takve glazbe te da ju dotični slušaju glazbu kako bi kontrolirali negativne te uvećali pozitivne emocije. Suprotno stajalištima određenih autora, koji slušanje heavy metal glazbe povezuju s društvenim problemima poput suicidalnosti, autodestruktivnosti i sotonizma, istraživanje „Metal Music and Mental Health in France“ (Recours i dr., 2009) pokazalo je da 'fanovi' heavy metal glazbe imaju razinu anksioznosti i depresije sličnu ili nižu od razine opće populacije. U radu „Contextualizing the mental health of metal youth: A community for social protection,

identity, and musical empowerment“ (2018) autori su ustvrdili da su zbog identiteta formiranog pod utjecajem heavy metal glazbe, kao i zbog društva 'metalaca' 'fanovi'⁵⁵ heavy metal glazbe distancirani od problema koji bi im mogli narušiti mentalno zdravlje, što je pozitivan učinak koji takva glazba ima na mlade ('fanove') (Rowe i Guerin, 2018; Bedić, 2018). Istraživanje spomenuto u Uvodu⁵⁶ također potvrđuje pozitivne učinke takve glazbe: 'fanovi' heavy metal glazbe iz 1980-ih bili su mnogo sretniji u mladosti i danas su bolje društveno prilagođeni od svojih vršnjaka koji su slušali drugu vrstu glazbe (Howe i dr., 2015). Hines i McFerran (2014) su istraživanjem pokazale da heavy metal daje energiju, povećava samopouzdanje njenim 'fanovima' i služi kao sredstvo za osobno propitkivanje, kao i za propitkivanje svijeta. Također, autorice su ustvrdile da se uz nju adolescenti lakše emotivno izražavaju i da im ona pruža podršku da se lakše nose (i „obračunaju“) s negativnim emocijama poput ljutnje i žalosti.⁵⁷

U znanstvenom radu „Metalheads: The Influence of Personality and Individual Differences on Preference for Heavy Metal“ (Swami i dr., 2013) prikazano je da se preferencija prema heavy metal glazbi povezuje s većom otvorenosću prema iskustvu, negativnijim stavom prema autoritetu, manjim samopouzdanjem, većom potrebom za individualnošću i slabijom religioznošću. Prema različitim istraživanjima, pokazateljima i tvrdnjama, pripadnici heavy metal supkulture su vjerni („trajni“, dugogodišnji) 'fanovi' te glazbe (Leung i Kier, 2010 u Howe i dr., 2015; Van Buskirk, 2015; Kocijan, 2015).

Kao što je već navedeno, heavy metal glazba se s jedne strane povezuje s promiskuitetom, odnosno neobvezujućim seksualnim odnosima te s mačizmom⁵⁸ (Weinstein, 2000), a s druge strane pak neka istraživanja pokazuju da pripadnici heavy metal supkulture nisu osobe sklone varanju u ljubavnim/intimnim vezama (Blabbermouth, 2015).

U domaćoj društveno-znanstvenoj produkciji je fenomen heavy metal glazbe i pripadajuće joj supkulture tek neznatno istražen. Teme vezane uz indicirani predmet u

⁵⁵ Uzorak su sačinjavali mladi od 18-24 godine.

⁵⁶ Istraživanje naziva „Three Decades Later: The Life Experiences and Mid-Life Functioning of 1980s Heavy Metal Groupies, Musicians, and Fans“ (2015).

⁵⁷ Ipak, s obzirom da se radi o osjetljivom razdoblju, istraživačice upozoravaju da bavljenje „mračnim temama“ nije uvijek najkorisnije za adolescente.

⁵⁸ Prema Hrvatskom jezičnom portalu (2018), pojam „mačo muškarca“ obično karakterizira „mišićavost, sklonost avanturama i uvjerenje u superiornost muškarca nad ženom“. Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. srpnja 2018.).

takvoj produkciji se uglavnom rijetko spominju, odnosno, zauzimaju samo manji dio neke opsežnije studije⁵⁹.

M. Komad i M. Jukić jedni su od rijetkih domaćih autora koji su se, kako sami kažu, sustavno uhvatili u koštac s pisanjem o korijenima heavy metal glazbe, njenoj sociologiji, filozofiji i fenomenologiji u „Heavy metal <enciklopediji>“ (Komad i Jukić 1995:1).

Autor koji je ozbiljno pristupio fenomenu supkultura u Hrvatskoj je sociolog B. Perasović, koji je, primjerice, u djelu „Urbana plemena – sociologija subkultura u Hrvatskoj“ (2001.) između ostalih prikazao i heavy metal supkulturni stil. Prema dotičnom autoru, u Hrvatskoj se heavy metal supkultura javila recepcijom novog vala britanskog heavy metala, bendova poput Iron Maiden, Judas Priest, Saxon, UFO itd. (Perasović 2001:293). Unatoč tome što Will Straw naglašava prigradsko i srednjeklasno podrijetlo 'metalaca', kao i kod drugih supkulturnih stilova u Hrvatskoj „heavy metal identitet“ nije vezan uz posebni društveni sloj (nije klasno uvjetovan), već je vezan uz ritual, zvukove, trans (Perasović 2001:301). Prema Perasoviću (2001:301), iskustvo hrvatskog društva govori o nižim i višim, prigradskim i gradskim, raznovrsnim mjestima oblikovanja tog identiteta. Referirajući se na Komadov navod o „12 apostola heavy metala“, Perasović (2001:301) također naglašava heavy metal glazbu kao sredstvo za (raznoliko) suočavanje sa suvremenim problemima⁶⁰.

Studijom „Subkulture mladih u Puli: od punka do rasapa alternativne scene“, autor J. Kalčić je obuhvatio i pripadnike lokalne, pulske heavy metal supkulture u 1980.-im i 1990.-im godinama. Prema Kalčiću (2012:87-89), pulska metal scena je doživjela vrhunac krajem 1980.-ih kada su se osnovali mnogi bendovi; vanjski imidž u smislu duge kose i majice s bandom tada nije „činio“ 'metalca' (bilo je i kratkokosih te onih sportski odjevenih), već iskren interes za scenu, odnosno ljubav prema glazbi.

⁵⁹ Primjerice, S. Cerovac (2005:2) je u istraživanju vezanom uz diplomski rad „Glazba i ponašanje – povezanost glazbenog žanra, teksta pjesme i pretpostavljenog ponašanja slušatelja pjesme“ pokazala kako ispitanici (koji su bili studenti) društveno (ne)prilagođeno ponašanje prvenstveno pripisuju utjecaju teksta pjesme, a zanemaruju žanr kojem tekst navodno pripada. Pri tome, sudionici se slažu da nije vjerojatnije da će tekst označen kao heavy metal ili rap izazvati društveno neprilagođeno ponašanje nego isti tekst označen kao pop ili country, dok američki sudionici, koji su sudjelovali u sličnom istraživanju, smatraju da je manja vjerojatnost da će takav tekst izazvati društveno prilagođeno ponašanje nego isti označen kao pop ili country (Cerovac 2005:29-30).

⁶⁰ Pri tome ocrtava: „Od klasičnog filmskog horrora i testiranja novih granica podražaja i percepcije morbidnosti, do našeg političko-dokumentarnog horrora civilizacije ratova i ekoloških katastrofa, akteri metal stvaralaštva omogućuju Konanima ili nekim drugim, zagrebačkim ili splitskim srednjoškolskim ratnicima, da se suoče s tim problemima kako znaju i mogu. Neki će to činiti s prijateljima na koncertu, neki će se posvećivati detaljima imagea, neki će sudjelovati u nasilničkim aktivnostima, drugi će se nasilja groziti, dok će treći dopustiti da ih riffovi iz zvučnika prenesu u stanje transa, bez obzira na verbalizaciju“ (Perasović 2001:301).

U diplomskom radu „Heavy metal kot način življenja“ (2007:24) slovenska autorica A. Frkovič tvrdi da se pripadnici te supkulture odlikuju solidarnošću, tj. iskrenošću, prijateljstvom, međusobnim poštivanjem te otvorenošću.

5. DRUGI DIO – EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

5.1. Metodologija

Budući da supkulture predstavljaju fenomen kojem je „s obzirom na dinamičnost i uronjenost u svakodnevni život kao polje izražavanja stila i identiteta, nužno pristupiti kvalitativno“ (Perasović 2001:151) te po primjeru mnogih istraživača koji su se od samih početaka⁶¹ istraživanja fenomena supkultura koristili metodama kvalitativnog istraživanja poput promatranja, sudjelovanja i intervjuiranja, i u ovom istraživanju će se koristiti ta metoda (intervjua), koja će međutim biti upotpunjena i kvantitativnim istraživanjem⁶².

Odabir polustrukturiranog tipa intervjua, koji je problemski (dubinski) usmjeren prikladan je za naše istraživanje, budući da je njegova osnovna zamisao da se „sudionik dovede u situaciju da se spontano izjašnjava o svojim mišljenjima, stavovima, osjećajima i općenito o razlozima svojeg ponašanja u svezi s problemom koji mu je predložen“ (Halmi 2005:320). Cilj problemskog ili dubinskog intervjua jest „spoznati“ te „polazi od činjenice da istraživač uči od intervjuiranog o predmetu istraživanja i brižljivo rekonstruira svijest što je intervjuirani o tome posjeduje (Gilli, 1974)“ (Halmi 2005:320). U takvom intervjuu dominiraju „tzv. otvorena pitanja, koja svojim oblikom principijelno omogućuju intervjuiranima da slobodno iznesu informacije o svojim socijalnim problemima“ (Halmi 2005:320).

Pri uzorkovanju ćemo se poslužiti tehnikom „snježne grude“, budući da je „uzorkom potrebno zahvatiti malu, ali po nečemu posebnu i izdvojenu populaciju [...] Primjena takve tehnike temelji se na početnom odabiru uskog kruga ljudi potrebnih karakteristika koji sami šire uzorak, upućujući istraživača na osobe koje bi također mogao ispitati“ (Milas 2009:413). Dakle, u početni će se uzorak izabrati oni do kojih u

⁶¹ Početak razvoja sociologije supkultura je, kao što je već navedeno, vezan uz rad Čikaške škole. Pri tome valja spomenuti da su „[u] američkoj sociologiji biografske metode, studij slučaja i zajednice kao i mnoge druge monografije koje su opisivale svakodnevni život ljudi u lokalnim zajednicama bile [...] središnje istraživačke strategije koje su značajno utjecale na razvoj Čikaške škole urbane sociologije 30-ih i 40-ih godina prošlog stoljeća“ (Halmi 2005:17).

⁶² Za potrebe analize podataka je, uz pristanak kazivača, svaki intervju sniman diktafonom i transkribiran. Transkripti intervjua, kao i anonimizirani podatci prikupljeni metodom ankete nisu otisnuti niti čuvani u fizičkom obliku, već su u digitalnom obliku pohranjeni na sigurno mjesto, tj. u datoteku prijenosnog računala u vlasništvu voditeljice projekta/diplomantice (nitko osim nje nema i neće imati pristup dotičnom računalu) pod šifrom koju nije moguće povezati sa stvarnim sudionikom istraživanja. Nitko osim voditeljice projekta nema pristup tim (digitalnim) podatcima u njihovom izvornom obliku. Njenom mentoru, kao i zainteresiranim stručnjacima na njihov zahtjev, podatci su dostupni isključivo u anonimiziranom obliku, dakle, bez indiciranja imena konkretnih sudionica istraživanja. Anonimizirane transkripte diplomantica će sačuvati u digitalnom obliku za potencijalne daljnje istraživačke radove vezane uz indicirani predmet.

tom trenutku možemo doći, „a potom se oslanjamo na njihovu pomoć da nam preporuče i upute nas na ostale“ (Milas 2009:413). Takvi „rezultati mogu biti vrlo korisni jer nam dopuštaju uvid u vrlo male i specifične populacije. Osobito su, nadalje, pogodni za izučavanje odstupajućih supkulturnih skupina čiji pripadnici nisu istaknuti te stoga uobičajene tehnike uzorkovanja postaju neprikladne [...] Jedan od problema vezanih za takav postupak uzorkovanja jest da veće izgleda odabira imaju društveno otvorenije, poznatije i komunikativnije osobe“ (Milas 2009:414).

Kao što je naznačeno, kako bismo upoznali barem dio ciljane populacije (heavy metal supkulture), odnosno „mišljenje određene, šire skupine osoba“ (Milas 2009:399), istraživanje će također uključivati i kvantitativni dio – anketu koja će se provesti elektronskim putem (*online*)⁶³.

Anketa je metoda koja kao „osnovni izvor podataka koristi osobni iskaz o mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju, pribavljen odgovarajućim standardiziranim nizom pitanja“ (Milas 2009:395) te se stoga čini praktičnom u prikupljanju informacija za naše istraživanje. Također, *online* anketa je ekonomična tehnika prikupljanja podataka kojom je ubrzana „obrada podataka jer se anketiranje i unos u kompjutor odvijaju istodobno“ (Milas 2009:474).

Premda u takvoj anketi ispitanik sam za sebe ispunjava upitnik bez pomoći ili nadzora stručne osobe (Milas 2009:467), ne postoji mogućnost nadzora nad time tko zapravo ispunjava anketu (Milas 2009:465), postoji pristranost zbog selektivnog odaziva (Milas 2009:465) te se pitanja moraju pojednostaviti kako bi ih mogli razumjeti i oni skromnije naobrazbe (Milas 2009:464), takvu anketu ispitanik može „ispuniti kad mu to najbolje odgovara, [...] [t]akođer, samostalno ispunjavanje nudi ispitaniku mogućnost da detaljno razmisli o svakom pitanju i da si uzme vremena koliko mu je potrebno te, što je također važno, da je u prilici prekinuti i potom nastaviti s ispunjavanjem ankete [...] Jedna od najvažnijih prednosti [takve] ankete svakako je veće jamstvo povjerljivosti i anonimnosti u odnosu na telefonsku i izravnu anketu [...] [njome] se k tome u potpunosti izbjegava i svaka druga pristranost vezana uz anketara. Do pristranosti u pravilu dolazi kad anketar nehotično daje povratnu informaciju ispitaniku, bilo kimanjem glave, mrštenjem, odobravanjem ili nekim drugim

⁶³ O predmetu, svrsi i ciljevima istraživanja, načinu na koji će se prikupljeni podatci rabiti, dobrovoljnosti sudjelovanja, načinu zaštite anonimnosti sudionika i povjerljivosti podataka, mogućim štetama i koristima vezanim uz sudjelovanje, kao i pravu da u svakom trenutku prekinu daljnje sudjelovanje u istraživanju kazivači su bili obaviješteni neposredno prije provedbe intervjua, dok su ispitanici o tome bili obaviješteni u uvodnom tekstu anketnog upitnika.

neverbalnim znacima. Na taj ga način može navesti na odgovore koje u protivnom ne bi pružio, a takvo što događa se samo pri izravnom kontaktu ili, u manjoj mjeri pri telefonskoj anketi“ (Milas 2009:464).

I u kvalitativnom i u kvantitativnom dijelu uzorci će biti neprobabilistički, odnosno prigodni. Takvo „uzorkovanje [je] pod određenim okolnostima koristan i ekonomičan način pribavljanja uzorka. U nekim slučajevima, štoviše, to je i jedina moguća metoda (osobito kod devijantnih populacija). Ograničena materijalna sredstva dostupna za provođenje istraživanja, nemogućnost dolaženja do popisa cijele populacije ili početna faza istraživanja u kojoj uzorak nije od presudne važnosti, neke su od situacija u kojima je česta uporaba ne-probabilističkih uzoraka“ (Milas 2009:406).

5.2. Kvalitativno istraživanje

5.2.1 Metodologija kvalitativnog istraživanja

Kvalitativni dio istraživanja⁶⁴ proveo se metodom intervjua, nizom od 21 intervjua s različitim kazivačima. Uzorak⁶⁵ je bio namjeran, prigodan, a do dotičnih sugovornika se došlo metodom „snježne grude“⁶⁶. 20 intervjua se svelo neposrednom

⁶⁴ Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja je 20. srpnja 2017. izdalo dozvolu za provedbu dotičnog istraživanja naziva „Neki socijalni aspekti heavy metal supkulture – kvalitativno istraživanje (diplomski rad)“.

⁶⁵ Kriterij prema kojem su se birali kazivači, tj. kriterij ili uvjet za pripadanje ciljnoj populaciji jest osobna identifikacija s heavy metal supkulturom, tj. smatranje sebe pripadnikom heavy metal supkulture, odnosno „metalcem“, „metalkom“, što je osobi bilo istaknuto prije organiziranja, odnosno provedbe intervjua. Tom kriteriju odgovara 20/21 sugovornik, dok se naknadno (tijekom intervjuiranja) utvrdilo da se jedan kazivač u prošlosti više smatrao „metalcem“ nego što se trenutno smatra (premda je i dalje „fan“ takve glazbe te posjećuje koncerte dotične glazbe). Odgovori izvjesnog kazivača ipak su uvaženi, ali osobe koje „samo“ slušaju heavy metal glazbu, a ne osjećaju se kao „pripadnici heavy metal supkulture“, ne smatraju se „metalcima“, nisu bili ciljana populacija. Također, kao što je navedeno u prikazu rezultata kvantitativnog istraživanja, i u anketi je primijenjen isti takav kriterij „selekcije“. U njoj je prvo pitanje bilo „Smatrate li se 'metalcem'/'metalkom', fanom heavy metal glazbe?“, a uvjet za otvaranje ostalih pitanja jest potvrđan odgovor. U slučaju kad bi potencijalan ispitanik odgovorio s „ne“, anketa bi za njega bila završena.

⁶⁶ Broj početnih točaka, odnosno osoba koje su dio heavy metal supkulture, a koje su bile direktno kontaktirane od strane istraživačice (a da ih nitko nije preporučio), bio je sveden na minimum i radi se o dvije osobe, koje su istraživačičini poznanici (s kojima ona nije u bliskim odnosima), koje potječu iz različitih hrvatskih gradova. Svaka od spomenutih osoba, odnosno kazivača, je uputila istraživačicu na nove sugovornike, jedna na jednog, a druga na 3 nova sugovornika. Kontakiranjem e-mailom ostvario se jedan ulazni kontakt, odnosno sugovornik, koji je dalje uputio istraživačicu na još jednog kazivača. Kontakiranjem telefonom ostvario se jedan ulazni kontakt, koji dalje nije uputio na nove kazivače. U periodu u kojem je provodila intervjue, istraživačica je na jednom putovanju javnim prijevozom upoznala pripadnika heavy metal supkulture, kojeg je tada (uz njegov pristanak) intervjuirala. Dotični sugovornik je uputio istraživačicu na još jednog kazivača. Preko osoba koje istraživačica poznaje (a koje nisu dio heavy metal populacije) došlo se do 6 ulaznih kontakata. Jedna poznanica uputila je istraživačicu na kazivača koji je uputio istraživačicu na 4 dodatnih sugovornika. Druga poznanica uputila je istraživačicu na dva kazivača, koji dalje nisu upućivali na nove sugovornike. Isti je slučaj bio s 3 poznanika koji su svaki ponaosob preporučili istraživačici jednog sugovornika, koji dalje nisu više uputili na nove kazivače.

konverzacijom, a stjecajem okolnosti jedan intervju koji se također planirao provesti neposrednom konverzacijom, obavio se telefonski. Voditeljica istraživanja/diplomantica je osobno obavila sve intervjuje.

Radilo se o polustrukturiranom tipu intervjuja: teme određenih pitanja bile su određene unaprijed, a konačna forma i redoslijed pitanja bili su prepušteni istraživačici/voditeljici projekta, odnosno iskristalizirali su se tijekom razgovora.

Pribavljanje pristanka za sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju obavilo se usmeno.⁶⁷

Za potrebe analize podataka je, uz pristanak kazivača, svaki intervju bio sniman diktafonom i transkribiran, pri čemu je identitet (ime i prezime) sugovornika ostao je nepoznat, dakle, osigurana je anonimnost; kod citiranja sugovornika je promijenjeno ime sugovornika, tj. imena su kodirana na način da su pojedini kazivači opisani na temelju spola, dobi i godina slušanja heavy metal glazbe. Primjer: *Kazivač (28) (sluša heavy metal glazbu 12 godina)*. Iskazi, odnosno navodi pojedinih kazivača u radu nisu objavljeni u cjelovitom, već isključivo u fragmentiranom obliku, tako da se pomoću podataka i informacija koje su sugovornici dali ni na koji način ne ukazuje na njih niti se iz njih može rekonstruirati njihov identitet. Ako bi kazivači u intervjuu spomenuli konkretna imena pojedinih osoba, i u takvim situacijama primijenio se postupak anonimiziranja. Ova napomena ne vrijedi tek u slučaju javno poznatih osoba.

Valja napomenuti da voditeljica projekta nije pripadnica heavy metal scene, tako da se po tom pitanju izbjegla moguća pristranost u odabiru sudionika i provedbi intervjuja.

Osim dviju osoba koje je istraživačica direktno kontaktirala te jednog kazivača, do kojeg je došla preko poznanice (sve navedene istraživačica je poznavala samo iz letimična susretanja te s njima nije u bliskim odnosima), ostale sudionike istraživanja

Kako bi se izbjegao efekt grupne pristranosti, broj sudionika po jednoj liniji bio je ograničen na približno 4-6.

⁶⁷ Mjesto obavljanja intervjuja bilo je dogovoreno u suradnji sa sugovornikom. Intervjui su se obavljali u javnim i privatnim zatvorenim i otvorenim prostorima pri čemu je posebna pažnja bila posvećena tome da za vrijeme intervjuiranja u prisutnosti nema (poznatih) trećih osoba i da se radi o prostorima u kojima sugovornici slobodno mogu izraziti svoje stavove (te, svakako, u kojima se osjećaju ugodno). Pri dogovaranju lokacije intervjuiranja kazivačima je bilo dano do znanja da će se (uz njihovu privolu) intervju snimati diktafonom te da bi iz tog razloga bilo poželjno da se intervjui obavljaju na mirnijim mjestima (poput kafića u kojem nema bučne glazbe i u kojem, primjerice, postoje separei) i/ili na koja obično ne izlaze, kako bi se smanjila vjerojatnost prisutnosti treće poznate strane, odnosno poznanika/prijatelja (ukoliko se radi o javnom prostoru). Također, kako bi kazivač bio unaprijed upoznat s uvjetima intervjuiranja i kako bi se izbjegli potencijalni nesporazumi, u prvom kontaktu je bilo naznačeno predviđeno trajanje intervjuja.

(kazivače) prije provedbe istraživanja nije poznavala, odnosno susretala⁶⁸.

Intencija uzorkovanja bila je da dotična skupina kazivača bude što heterogenija, odnosno, uzorkom se nastojalo obuhvatiti osobe različitih dobi, spola, stupnja obrazovanja, mjesta rođenja i prebivanja, uz jasna ograničenja, primjerice, budući da se radi o pretežito muškoj supkulturi (Straw u Weinstein 2000:103), većina kazivača do kojih se došlo prilikom uzorkovanja su, sukladno očekivanjima, muškog spola/roda.

Pri uzorkovanju se također nastojalo obuhvatiti osobe koje su na različite načine uključene u heavy metal scenu: glazbenike – osobe koje su članovi heavy metal sastava, zatim suradnike ili članove uredništva (*online*) portala koji se bave heavy metal glazbom, osobe koje se bave promocijama heavy metal koncerata, 'fanove' dotične vrste glazbe koji se izrazito osjećaju uključenima u heavy metal supkulturu i dr.

5.2.2 Rezultati kvalitativnog istraživanja

Rezultati⁶⁹ kvalitativnog istraživanja, odnosno podatci i informacije dobivene intervjuiranjem pripadnika heavy metal supkulture bit će obrađene i prikazane u tri komponente.

S obzirom na spomenuti izostanak istraživanja vezanih uz heavy metal supkulturu, dotično istraživanje je eksplorativno te će se u tom vidu značajan dio posvetiti prikazu profila sugovornika⁷⁰ koji se tiče obrazovanja, zaposlenja, demografske, političke, religijske pripadnosti i dr.

Istraživanjem su se propitale i različite prakse vezane uz heavy metal supkulturu i njihova važnost za sugovornike; od identificiranja s takvom vrstom glazbe (i nazivom

⁶⁸ Potencijalni kazivači koji su bili preporučeni metodom snježne grude su preko osobe koja ih je preporučila (tj. osobe koja je 'poveznica' između voditeljice istraživanja i potencijalnih kazivača) bili kontaktirani, upućeni (u vrlo kratkim crtama) da se radi o intervjuiranju osoba koji se smatraju 'metalcima'/metalkama' za istraživanje vezano uz izradu diplomskog rada o heavy metal glazbi i njenim fanovima, te su bili priupitani jesu li voljni sudjelovati u dotičnom istraživanju, odnosno intervjuiranju. Nakon pristanka na intervju (što je voditeljica istraživanja saznala od osobe koja je preporučila potencijalnog sugovornika), voditeljica istraživanja je ili e-mailom ili telefonom (ovisno o tome kako je potencijalnom sugovorniku više odgovaralo) započela korespondenciju s potencijalnim kazivačem. U prvom kontaktu (e-mailom ili telefonom) potencijalni kazivači su dobili određene informacije o istraživanju, odnosno, bili su informirani o temi istraživanja (također kratko, bez ulaženja u detalje) i o tome da se radi o istraživanju vezanom uz diplomski rad. Nakon toga, započeto je dogovaranje o vremenu i mjestu na kojem će se obaviti intervju: kazivačima je bilo naglašeno da bi se intervju trebao odvijati na mjestu na kojem oni mogu slobodno iskazivati svoje stavove, na kojem neće biti prisutne treće strane koja bi mogla utjecati na odgovore (dakle, da se razgovor treba odvijati u četiri oka), niti da u prisutnosti budu ljudi koji ih poznaju, odnosno koji bi eventualno (na neki način) mogli ometati razgovor.

⁶⁹ S obzirom na ograničenu očekivanu veličinu ovog rada, dio rezultata dobivenih u obje komponente istraživanja, kvalitativnoj i kvantitativnoj, u ovom će prikazu biti izostavljen te će se prikaz rezultata reducirati i fokusirati na njegove najznačajnije sociološke aspekte.

⁷⁰ U prikazu rezultata kvalitativnog istraživanja za osobe koje su sudjelovale u istraživanju, odnosno, koje su bile intervjuirane, koristit će se nazivi „kazivač/ica“ i „sugovornik/ca“ kao sinonimi.

'metalac'/'metalka' te što se njime podrazumijeva), izvanjskog „pokazivanja“ privrženosti dotičnom žanru u smislu odijevanja u „heavy metal stilu“, odlazaka na koncerte do učestalosti i početaka slušanja takve glazbe i dr.

Zbog mnogih (već navedenih) predrasuda i stereotipa koji se vežu uz heavy metal supkulturu, prikaz kvalitativnog istraživanja u smislu stavova i vrijednosti posebno će se odnositi na aspekte poput iskustva s opojnim sredstvima i sotonizmom, zatim na toleranciju prema pripadnicima heavy metal supkulture koji su vjernici te na stavove o ljubavnim (intimnim) vezama.

5.2.2.1. Odabrane teme i istraživačka pitanja

U intervjuima će se posebno istražiti sljedeće:

- Vjernost heavy metal glazbi: jesu li pripadnici heavy metal supkulture vjerni („trajni“, dugogodišnji) fanovi te glazbe? (Leung i Kier, 2010 u Howe i dr., 2015; Van Buskirk, 2015; Kocijan, 2015)
- Religioznost: jesu li pripadnici heavy metal supkulture (*slabo*) religiozni? (Swami i dr., 2013)
- Predrasude i stereotipi:
 - Jesu li pripadnici heavy metal supkulture sotonisti? (Kocijan, 2015)
 - Jesu li pripadnici heavy metal supkulture „niškoristi“, „propalice“ i „probisvijeti“? (Kocijan, 2015)
 - Jesu li pripadnici heavy metal supkulture neobrazovani? (Kocijan, 2015)
 - Jesu li pripadnici heavy metal supkulture narkomani (Kocijan, 2015), odnosno osobe sklone zloupotrebi droga? (Weinstein 2000:1-2)
 - Jesu li pripadnici heavy metal supkulture skloni promiskuitetu i varanju u (ljubavnim) vezama? (Weinstein, 2000)

5.2.2.2. Nezavisne varijable

Intervjui su se provodili od srpnja do studenog 2017. u Zagrebu, Varaždinu⁷¹ i Ogulinu s kazivačima koji potječu iz Zagreba (njih 9), Varaždina i bliže okolice (5 sugovornika), okolice Novog Marofa (2 sugovornika) te iz Koprivnice, Zaboka, Ogulina, Splita i jednog dubrovačkog otoka⁷² (iz svakog grada po jedan kazivač).

⁷¹ Jedan intervju se iznimno obavio u autobusu na relaciji Zagreb-Varaždin.

⁷² U ovom slučaju, ime otoka i grada ostat će anonimni kako bi se zaštitio identitet sugovornika, budući da se radi o pripadniku heavy metal populacije relativno malih razmjera.

Trenutna boravišta dotičnih sugovornika su Zagreb, Varaždin, okolica Novog Marofa, Rijeka, Ogulin i grad na jednom dubrovačkom otoku.

Pri planiranju kvalitativnog istraživanja namjera je bila obuhvatiti (ispitati) osobe ('fanove' heavy metal glazbe) različitih mjesta prebivanja i boravišta, kako iz urbanih, tako i iz ruralnih sredina. Sugovornici iz Zagreba su također (porijeklom ili trenutno tamo žive) iz različitih kvartova ili dijelova grada, poput Trnja, Dubrave, Prečka, Novog Zagreba i dr. S obzirom da su se intervjui odvijali u tri različite županije te da sugovornici potječu iz 7 različitih županija (Grada Zagreba, Varaždinske, Koprivničko-križevačke, Krapinsko-zagorske, Karlovačke, Splitsko-dalmatinske te Dubrovačko-neretvanske županije), 'demografski' profil sugovornika je raznolik, čime je na neki način ostvarena namjeravana 'heterogenost' uzorka u tom vidu.

Iako je predviđeno trajanje intervjua bilo 30-45 min, tijekom prvih intervjua pokazalo se da je trajanje intervjua ipak duže, oko 1 sat, 1 sat i 30 minuta, pa je u narednim provedbama kazivačima naznačeno dotično (dulje) predviđeno trajanje intervjua. Prosječno trajanje intervjua iznosilo je 92 minute, odnosno 1 sat i 32 minute, pri čemu je najdulji intervju trajao 198 minuta, odnosno 3 sata i 18 minuta, a najkraći 36 minuta. Dvije trećine ukupnog broja intervjua (njih 14) nalazi se u vremenskom intervalu (trajanja) od 55 do 95 minuta.

Nije bilo slučaja da kazivač ne dozvoli snimanje intervjua diktafonom, za što je bila predviđena alternativa da u tom slučaju voditeljica istraživanja tijekom intervjua radi bilješke.

Iako je prilikom realizacije istraživanja bilo slučajeva konzumacija alkoholnih pića, ta okolnost ne umanjuje vjerodostojnost iskaza s obzirom da (prema procjeni istraživačice) nisu zabilježeni slučajevi alkoholiziranosti.

Uzorak sačinjava 21 sugovornik, od kojih je 17 muških te 4 ženskih kazivača. Najmlađa sudionica istraživanja je imala 17 godina, nadalje slijedi kazivač koji je navršio 18 godina, jedan je navršio 20, dva su navršila 23 godine, troje ih je navršilo 24 godine, jedna sugovornica je imala 26 navršenih godina, četiri sugovornika 27 godina, dva sugovornika 29 godina, a po jedan sudionik istraživanja je navršio 30, 31, 33, 34, 37 i 55 godina. Prosjek godina sugovornika je 27,9, odnosno ≈ 28 .

Kao što se očekivalo, većina uzorka (oko 81%) čine muški kazivači, ali možemo ustvrditi da je dobna struktura uzorka raznovrsna; dvoje ispitanika su tinejdžeri, 13 kazivača su mladi ili osobe u ranoj odrasloj dobi od 20 do 29 godina, 5 sugovornika su osobe u (ranoj) odrasloj dobi od 30 do 37 godina, a jedan je sugovornik je u zreloj ili

srednjoj odrasloj dobi, tj. u 55. godini života.

Što se tiče obrazovnog profila sugovornika, od njih 21, šestero ih je završilo diplomске studije, odnosno fakultete (Fakultet elektrotehnike i računarstva, Ekonomski fakultet, Filozofski fakultet, Učiteljski fakultet, Tehničko veleučilište). Zatim, petero sugovornika su studenti, od kojih je dvoje završilo preddiplomski studij i studiraju na nekom od diplomskih studija (Ekonomski fakultet te Odjel za biotehnologiju), a trojica studiraju na preddiplomskom studiju (Prometnog, Pomorskog i Geotehničkog fakulteta) te imaju završeno srednjoškolsko obrazovanje. Za sedam kazivača je najviši ostvareni stupanj obrazovanja srednja škola, od kojih je trojica navelo da su upisali fakultete⁷³ (Grafički, Filozofski, Učiteljski fakultet te Tehničko veleučilište), ali su odustali od studiranja. Jedan od sugovornika sa završenom srednjom školom se pak prekvalificirao za novo zanimanje. Dvoje kazivača su učenici srednjih škola (privatna gimnazija i tehnička srednja škola) čiji je ostvareni stupanj obrazovanja osnovna škola. Jedan (odrasli) sugovornik pak nije završio srednju školu, odnosno njegov završeni stupanj obrazovanja je osnovna škola.

Obrazovni profil sugovornika također ukazuje na raznolikost: s jedne strane to su osobe koje su završile studij u različitim područjima (tehničkom, društvenom i humanističkom) ili pak studiraju (u području društvenih, biotehničkih i tehničkih znanosti), nadalje, radi se o osobama koje su završile različite srednje škole (primjerice, gimnaziju, medicinsku, kuharsku i dr.) u različitim gradovima, odnosno za neke je to i najveći ostvareni stupanj obrazovanja ili pak (trenutno) pohađaju različite srednje škole. Kao što je spomenuto, jedan odrasli sugovornik nije završio srednju školu (a za vrijeme svog srednjoškolskog obrazovanja je promijenio nekoliko škola).

Što se tiče zanimanja i zaposlenja, velika većina (odraslih) sugovornika je zaposlena. Dvojica kazivača (od kojih je jedan visokoobrazovan, a drugi student) su vlasnici (različitih, zasebnih) obrta u kojima su zaposleni, a jedan od njih uz to radi i u vlastitoj tvrtci. Jedan kazivač (fakultetski obrazovan) obavlja menadžerski posao, voditelj je tima u jednoj informatičkoj tvrtci. Ostala zanimanja, odnosno zaposlenja osoba koje su sudjelovale u istraživanju su: učiteljica razredne nastave, serviser računala i drugih elektroničkih uređaja, medicinski tehničar, medijski tehničar (video montaža, produkcija i snimanje), honorarni suradnik na jednom *online* portalu i *copywriter*, vozač u logističkoj tvrtci (koji se bavi i organizacijom koncerata i

⁷³ Neki od njih i više fakulteta.

„dizajnom zvuka“ u jednom klubu), radnik u Botaničkom vrtu, supervizor u jednoj poslovnoj agenciji (studentski posao, premda ima završen fakultet⁷⁴) i financijski kontrolor (studentski posao). Od preostalih troje studenata jedan povremeno radi studentske poslove. Od sugovornika koji nisu zaposleni jedan ima srednju stručnu spremu (zanimanja kuhar), a jedan ima završeni fakultet (stručni specijalist inženjer elektrotehnike). Dvojica sugovornika se nisu izjasnila po pitanju zanimanja; jedan je naveo da je zaposlenik u jednoj tvrtci, a drugi da je zaposlen „sam za sebe“.

Ovdje valja također napomenuti da je trojica⁷⁵ kazivača naglasilo kako je određene novčane prihode (u daljnjoj ili bližoj prošlosti) ostvarilo i sviranjem u nekom (heavy metal) sastavu. Jedan sugovornik, pored studiranja, volonterski piše za jedan heavy metal portal⁷⁶, a jedan kazivač je administrator jedne stranice na Facebook-u koja se bavi promocijom heavy metal glazbe⁷⁷.

U pogledu zanimanja i zaposlenja struktura uzorka je također donekle raznolika: kazivači rade većinom u privatnom sektoru, premda ih nekolicina radi i u javnom; od onih koji pripadaju privatnom sektoru ima vlasnika obrta i tvrtki ili pak zaposlenika u privatnim tvrtkama koji u njima zauzimaju više ili niže položaje. Neki sugovornici imaju trajno zaposlenje, dok su neki zaposleni honorarno, a kao što je navedeno, ima i nezaposlenih (koji ne studiraju, a radno su sposobni).

Uzorak svakako čine ljudi različitih socijalnih statusa i društvenih položaja, od kojih najmanji broj zauzima viša srednja klasa (u smislu odgovornih funkcija u tvrtkama s višim novčanim primanjima, u vidu shvaćanja uloge visokog i dodatnog obrazovanja i dr.). Velik dio sugovornika s obzirom na zaposlenje i obrazovanje pripada srednjoj i nižoj srednjoj klasi.

Što se bračnog statusa tiče, dvojica sugovornika su oženjeni, dok je jedna sugovornica udana. U ljubavnoj ili intimnoj vezi nalaze se osmero kazivača, od kojih su trojica istaknuli i da žive s partnericama (a nisu u braku), a jedan kazivač je pak napomenuo kako je u „tajnoj“ vezi. Osam sugovornika i dvije sugovornice nisu u (ljubavnoj ili intimnoj) vezi.

U ovom aspektu je također postignuta određena različitost među

⁷⁴ Prema Općim odredbama o učlanjenju u Student servis Zagreb, pravo na učlanjenje (i zaposlenje) imaju i nezaposlene osobe koje su završile studij, ali najdulje 3 mjeseca od dana diplomiranja (Studentski Centar u Zagrebu, 2018).

⁷⁵ Svaki od njih aktivan je član nekog glazbenog sastava.

⁷⁶ S time da u nekim slučajevima i bude honorarno isplaćen tako da mu se, primjerice, ustupe (besplatne) ulaznice za koncert nekog benda o čijem će albumu/koncertu napisati recenziju na dotičnom portalu.

⁷⁷ Dotični sugovornik od izvjesne stranice ne ostvaruje nikakvu novčanu dobit.

sugovornicima; ima kazivača/ica koji su u braku, onih koji su u vezi, ali ne žive zajedno, onih koji su u vezi, ali ne i braku i žive zajedno te onih koji nisu u vezi (a među njima ima onih s više i manje 'staža' u ljubavnim ili intimnim vezama).

Većina sugovornika, ili, preciznije, 71,4% (15 od 21) nisu vjernici, pri čemu ih je troje navelo da su agnostici, 7 ih je istaknulo da su ateisti, a ostali su kazali da ne vjeruju, da ne vjeruju ni u što, odnosno da nisu „religiozno opterećeni“. Jedan od njih je spomenuo da bi se možda mogao smatrati neopoganom, ali da je uglavnom ateistički i „antireligijski“ nastrojen. Ostatak kazivača, njih šestero, odnosno 28,6% se smatraju vjernicima. Jedan od njih nije točno definirao kojoj vjeri pripada, iako je napomenuo da vjeruje u Boga, dok je petero sugovornika pripadnika Katoličke Crkve. Pri tom jedan sugovornik redovito odlazi na bogoslužje, tj. svetu misu, a ostali rijetko na taj način prakticiraju svoju vjeru te odlaze na mise na (neke) velike blagdane ili pak kad za to „osjete potrebu“.

Struktura uzorka u vidu religijske pripadnosti ukazuje na slabu religioznost kod sugovornika, s obzirom da se većina sugovornika ne smatra vjernicima. Isto tako, većina onih koji „formalno“ vjeruju, odnosno, smatraju se vjernicima, nisu angažirani u svojoj vjerskoj zajednici u smislu redovitog odlaska na bogoslužje ili u vidu nekih drugih vjerskih aktivnosti u zajednici.

12 sugovornika opisuje se kao „apolitično“ te s averzijom gledaju na (hrvatsku) politiku (od njih, jedan je precizirao za sebe da je libertarijanac, a jedan da je anarhist). 2/3 sugovornika nije navelo ni jednu hrvatsku političku stranku koja bi im po vrijednostima koje zagovaraju bile bliske. Jedan kazivač je član stranke „Živi zid“, a dva sugovornika su navela da su glasali za dotičnu stranku. Sugovornici su pritom istaknuli da cijene socijalnu osjetljivost navedene stranke.

U „sredinu“, ali blago „desno“ se svrstava jedan sugovornik koji navodi HSS (Hrvatsku seljačku stranku) kao stranku koju jedinu simpatizira u recentno vrijeme. Više konzervativnima se smatraju dvojica kazivača od kojih jedan navodi NZH (Neovisni za Hrvatsku) kao stranku koju eventualno simpatizira.

„Lijevo“ i u „liberalne“ se svrtavaju 4 sugovornika: jedan sugovornik kaže da glasa za SDP „u manjku bolje opcije“, jedna sugovornica za Most i SDP (jer je „manje nacionalistički nastrojena“ stranka), jedna sugovornica eventualno simpatizira stranku „Pametno“, a jedan sugovornik nije opredijeljen ni za jednu stranku, a zadnjih godina glasao je za Živi zid, HSS, HDZ i SDP.

U političkom pogledu uzorak sačinjavaju kako sugovornici liberalnijih tako i oni

konzervativnijih političkih gledišta, pri čemu slika političkog profila nipošto nije jednostrana; kazivači su nerijetko u određenim aspektima liberalniji, a u drugima konzervativniji, a mnogi su u intervjuima isticali svoju političku „neutralnost“, odnosno zazor od radikalnosti bilo koje političke opcije ili pak zazor od bilo kakvog političkog opredjeljenja.

5.2.2.3. Definicije praksi pripadnika heavy metal supkulture

Prilikom provedbe kvalitativnog istraživanja naišlo se na prijepore oko korištenja pojma „heavy metal“ glazbe, pri čemu se po mišljenju nekih sugovornika termin „heavy metal“ upotrebljava uglavnom kao podžanr, a „metal“ (glazba) kao nadžanr, koji obujmljuje sve druge „metalne“ podvrste. Ipak, kao što je naznačeno u „Uvodu“ i poglavlju „Pojam heavy metal glazbe i njezina kratka povijest“, u literaturi se termin „heavy metal“-a koristi dvojako, u užem smislu riječi kao podžanr te u širem smislu kao rodni pojam različitim metalnim podžanrovima (Komad i Jukić 1995:48), i u ovom radu termin „heavy metal“-a će se koristiti na ta dva načina. Sumirano, sugovornicima je bilo naznačeno da se u ovom radu i istraživanju pod pojam „heavy metal-a“ podrazumijevaju i metalni podžanrovi poput „thrash metal“-a, „black metal“-a i dr.

Što se tiče početaka slušanja dotične vrste glazbe, jedan kazivač (od 20 godina) je počeo slušati heavy metal glazbu sa 7 godina, jedan (od 23 godine) u 9. godini, tri kazivača (s 18, 23 i 37 navršenih godina) u 10. godini života, dvoje kazivača (od 27 i 31 godine) u 11. godini, šestero sugovornika (dvoje od 24 godine, dvoje od 27, te 29 i 30) u 12. godini, dvoje sudionika (od 17 i 26 godina) počeli su slušati heavy metal glazbu s 13 godina, dvoje sudionika (27 i 29 godina) s 14 godina, troje sudionika (od 23, 33 i 55 godina) s 15 godina, a jedan kazivač (34) sa 17 godina. U prosjeku, sugovornici su počeli slušati heavy metal glazbu s 12 godina (12,2).

Sugovornici su većinom počeli slušati dotičan žanr u pubertetu ili u razdoblju rane adolescencije, odnosno u razdoblju razvijanja, definiranja vlastitih vrijednosti i aspiracija, odnosno „traženja“ sebe.

19 kazivača sluša heavy metal glazbu gotovo svaki dan; (minimalno) 10 minuta dnevno heavy metal glazbu sluša jedan sudionik istraživanja, jedan sugovornik 1 sat na dan, oko 1 i pol sat dnevno također jedan kazivač, 2 sata na dan 2 kazivača, 2 do 3 sata dnevno 3 kazivača, 2 do 4 sata na dan jedan kazivač, 3 sata dnevno jedan kazivač, 3 do 4 sata na dan dva kazivača, 4 do 5 sati na dan jedan sugovornik, oko 5 sati dnevno jedan

kazivač, oko 5-6 sati na dan jedan sudionik istraživanja te oko 6 sati dnevno jedan sugovornik. Za dotični navedeni dio kazivača prosjek slušanja je 3 sata po danu po kazivaču. Troje sugovornika odgovorilo je da sluša heavy metal glazbu „nekoliko sati dnevno“. Dvojica sugovornika je navelo da ne slušaju heavy metal glazbu svaki dan; jedan je kazao kako sluša dotičnu glazbu 3, 4 dana u tjednu po par sati, a drugi da nekad ne sluša ništa, a nekad sluša po 4, 5 sati na dan.

Razvidno je kako sugovornici običavaju slušati heavy metal glazbu svakodnevno po nekoliko sati u različitim situacijama; preko mobitela na slušalicama u vožnji pri odlasku na posao, u vrijeme pauzi tijekom radnog dana, pri obavljanju nekih dnevnih zadataka (primjerice, studentskih obveza, učenja) i dr.

Na pitanje da li se identificiraju s glazbom koju slušaju, odnosno smatraju li se 'metalcima', pripadnicima heavy metal supkulture, 2/3 sudionika je moglo potvrdno odgovoriti bez dodatnog *premišljanja*. Međutim, neki sugovornici su pri obrazloženju svojih odgovora pokazali da tri naznačena momenta iz pitanja, (heavy metal) glazba kao sredstvo (samo)identifikacije, biti „metalac“ i dio „heavy metal“ supkulture nemaju nužno povezana značenja.

Dvojica sudionika se ne smatraju „metalcima“, već prije „pripadnicima heavy metal supkulture“. *Kazivač (27) (sluša heavy metal glazbu 15 godina)* na pitanje da li se smatra pripadnikom heavy metal supkulture odgovara: „*To da, ali 'metalac' ne*“ te nastavlja „*[z]ato kaj, ja ne mogu sebe deklarirati pod 'metalca' općenito, ne volim da ih se tak naziva. Nekad je to bilo super, al' danas, vremena su se dosta promenila [...] grana se povećala muzike i sad, 'metalac' je onaj koji sluša neku bezveznu muziku, pa se deklarira tak'. Pa onda recimo, ima nekih kaj ih drži po mjesec dana, par tjedni muzika, i zove se 'metalcem' [...] Tak' da, ja nisam to*“. *Sugovornik (34) (sluša heavy metal glazbu 17 godina)*, na gore navedeno pitanje, smatra li se 'metalcem', odgovara: „*Pa sad... Ovisno o predodžbi pojedinca. Ja sebe ne smatram možda primarno 'metalcem', ja sebe smatram osobom koja uživa u takvoj vrsti glazbe. A pojam 'metalac', ja ne znam šta bi to uopće bilo*“. Nakon što mu je voditeljica istraživanja odgovorila da se pojam 'metalca' odnosi na pripadnika heavy metal supkulture, na pitanje da li se smatra time, on je odgovorio: „*Pa, kao takav, da. Kao pripadnik supkulture, da*“. Na upit o pojašnjenju tog pojma, on je nastavio: „*Pa ja bih rekao da je to prvenstveno nekakva zajednica ljubitelja takve vrste glazbe*“.

Sličan „problem“ 'metalca' kao pojma koji je (možda) izgubio na svom značenju, naznačili su i drugi sugovornici, primjerice, *kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 17*

godina), koji se nekad više predstavljao kao 'metalac', nego što to čini danas „zato što ima ljudi koji se predstavljaju k'o 'metalci', koji zapravo nisu 'metalci', ali se predstavljaju tak', pa onda jednostavno pokušavaš pobjeć' od toga“ te dodaje: „zbog toga šta, kad nekom kažeš da si 'metalac', on automatski vidi čovjeka s dugom kosom koji će propast' u životu, eto. Tak' da, ljudima koje ne poznam kažem 'nisam metalac', ljudima koje poznam, kažem 'jesam, metalac sam'“.

Pri nekim sugovornicima se dao nazrijeti zazor prema „etiketiranju“, klasificiranju i identificiranju s (omiljenom) glazbom. Na isto pitanje kazivač (33) (sluša heavy metal glazbu 18 godina), odgovara: „Ne volim baš puno etiketiranje, ali ako me netko na temelju nekih postavki može etiketirati kao takvog, slobodno“. Na pitanje da li se osjeća pripadnikom te scene, dalje kazuje: „Da, ali sama etiketa ne čini moj identitet. Identitet je nešto puno šire. To kakvu glazbu slušam, s kim se družim, di idem i tako to, to je samo dio identiteta, ukupne slike. Ili, da pojednostavimo, ako me netko želi zvati 'metalcem', ok“.

Sugovornik (29) (sluša heavy metal glazbu oko 15 godina) se pak identificira, premda naglašava „ali zapravo nema potrebe za tim“⁷⁸. Sugovornik (24) (sluša heavy metal glazbu 12 godina), odgovorio je da se smatra 'metalcem', pripadnikom heavy metal supkulture, a na potpitanje što bi to njemu značilo, pojašnjava: „Meni osobno ništa, al' ostali vide po mom stilu oblačenja kakvu muziku slušam, jer ju s time povezuju. Vele mi da sam sotonjara, eto. Tak' ispada na kraju, čim vide da je netko u crnome – to je 'metalac' generalno. Nužno ne mora biti, al' ne d'o Bog“.

Jedan sugovornik se smatra 'metalcem' „između ostalog“ te se usto smatra i „gamer-om“, odnosno „geek-om“, a jedan kazivač bi se svrstao „negdje između 'metalca' i „rokerja“.

Kao što je prikazano, sugovornici različito poimaju pojam 'metalca'/'metalke', odnosno pojma koji obilježava pripadnika/pripadnicu heavy metal supkulture; s jedne strane, neki se s ponosom identificiraju kao takvi, nadalje, nekima taj naziv ne predstavlja nešto posebno, budući da se smatraju ljubiteljima takve vrste glazbe i nemaju potrebe za klasificiranjem i etiketiranjem, dok nekima smeta što se mlađi „simpatizeri“ heavy metal scene, koji se često pokažu „pozerima“ ili pak oni koji slušaju „svakakve“ bendove smatraju 'metalcima'.

⁷⁸ Vidi Prilog 1 na str. 100.

Jedan kazivač se nekad, u „mlađim“ danima smatrao 'metalcem' (više se ne smatra), kad je imao i cjelokupan imidž 'metalca', ali naglasio je da je takva glazba dio njegovog identiteta i da ga je odredila u životu⁷⁹.

Neki kazivači su naglasili i razgovor o heavy metal glazbi kao obilježje heavy metal supkulture, primjerice, *kazivač (20) (sluša heavy metal glazbu 13 godina)*: „A kaj se tiče društva, kad sam izlazio van, uvijek sam pronalazio takvu vrstu ljudi, koji slušaju metal, rock, tipa većinom alternativci, ne. Tak' smo bili svi u grupici od 20 do 30 ljudi, razgovarali o muzici i stalno cugali vani, to je to. Mislim, tak' je još dan danas“.

Iako je bilo različitih odgovora na pitanje „Što 'metalca' čini 'metalcem“ većina sugovornika je bila jedinstvena u tvrdnji da „nekoga“ čini 'metalcem' iskrena posvećenost dotičnom glazbenom žanru, slušanje, poštivanje i „osjećanje“ takve glazbe. Primjerice, *kazivač (30) (sluša heavy metal glazbu 18 godina)*: „Imidž nije, mislim da je to jedna posvećenost toj cijeloj muzici i jednom tom težem načinu života“, životu koji uključuje razmišljanje o glazbi koju će „konzimirati“: „Previše sam dobre muzike poslušao da bih se mogao isključiti i utopiti se u [...] zaglupljujućim, idiotnim i irelevantnim stvarima“.

Praktički svi sugovornici su opovrgnuli tvrdnje i stavove da 'metalca' čini oblačenje, stil odijevanja, odnosno imidž.⁸⁰

Neki sugovornici su naglasili aspekt odlazanja na koncerte, druženja s ostalim pripadnicima heavy metal supkulture na različitim manifestacijama, slušaonicama, zatim sudjelovanje u forumima koji se tiču heavy metal glazbe i sl. Na isto pitanje, *kazivač (27) (sluša heavy metal 15 godina)*, odgovara: „Više ne znam. Danas ljudi ne izgledaju tol'ko kol'ko su prije izgledali vizualno k'o metalci. Čini ih sigurno ta ljubav prema metalu najviše, poslije toga 'lifestyle' općenito, izlaženje na koncerte, druženje više ovako verbalno druženje vani po klupicama nekakvim kad smo bili klinci, nego izlaženje u nekakve klubove [...] recimo“. Još šestero kazivača je u „strogoj“ definiciji 'metalca' također naglasilo da je, pored slušanja heavy metal glazbe, ključno odlaziti na koncerte, odnosno kupiti ulaznicu za koncert i na taj način podržavati heavy metal scenu. Isto tako, neki od njih su naglasili i kupovanje CD-a i ploča heavy metal bendova⁸¹.

⁷⁹ Vidi Prilog 2 na str. 100.

⁸⁰ Vidi Prilog 3 na str. 100-102.

⁸¹ Vidi Prilog 4 na str. 102-103.

Kazivač (24) (sluša heavy metal glazbu 12 godina), koji je naveo da se smatra pripadnikom dotične supkulture „čist' možda zbog imidža, posjećivanja koncerata, koje ili izvode 'metalci' ili posjećuju 'metalci', isto ustvari, koncert metal bendova di se skupljaju 'metalci', ne znam. I u slobodno vreme idem do nekih kafića, mjesta di se pušta metal glazba i jednostavno tak' nekak' ta supkultura živi, skuplja se“ ističe također i neke druge osobine dotične supkulture: „Neka otvorenost prema drugim nazorima i društvena osviještenost prema drugima, da nisi samo ti, nego da su tu i drugi, koji ti mogu pomoći, kojima ti možeš pomoć' i jednostavno, jedinstvo da svi skupa funkcioniramo dobro jedni za druge, i to sve nekak' povezano kroz muziku“. Kaže da 'metalca' stereotipno čini „duga kosa, kožna jakna, lanci i motor“.

Mnogi sugovornici isticali su i svojevrsan način razmišljanja, pristup životu koji 'metalce' čini 'metalcima', primjerice, kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 17 godina) tvrdi: „Obleka ne. Razmišljanje. Sloboda. I, 'metalci' su uvijek bili poznati po tome da nisu ni lijevo ni desno [...] [m]etalci su, ono, svoji ljudi koji žive svoj život, ono 'pusti me na miru i ja ću tebe pustit' na miru“. Kazivač (24) (sluša heavy metal glazbu 12 godina) pak ističe: „Iskreno, ja ih prepoznajem po tome da su svi isti, u jednu ruku. Uvijek su liberalni, otvoreni dosta“. Sugovornik (29) (sluša heavy metal glazbu oko 15 godina) se izjasnio po tom pitanju: „To je možda najbitnije u svemu tome – biti čovjek za sebe i ne zamarati se previše nekakvim drugim, trivijalnim stvarima koje mainstream kultura nameće. Ono, 'sad moraš biti ovakav, sad moraš biti onakav'. Ne moraš. Samo da budeš ono što jesi i gledaš di će te to odvesti“.

Jedna kazivačica je navela u opisu 'metalca' i posvećenost dotičnom žanru i bendovima, tako da se čitaju biografije bendova.

Samo jedan kazivač je naglasio važnost odijevanja u dotičnoj supkulturi, ali je pritom istaknuo i druženje s ostalim pripadnicima te svojevrsnu dosljednost, odnosno vjernost toj glazbi.⁸²

Iako je generalni stav kazivača da nije nužno nositi odjeću i dodatke koji se vežu uz tu glazbu, odnosno pripadnike heavy metal supkulture, *znakovito* je da velika većina kazivača vrlo često nosi odjeću crne boje, što je bilo i spomenuto gore u citatima nekih kazivača. Od odjeće „tipične“ za pripadnike heavy metal supkulture sugovornici najviše nose majice s imenima i slikama heavy metal bendova (njih 16), njih 9 povremeno nosi prišivke na jaknama i torbama, zatim kožne i traper jakne, traperice, 'starke', 'marte',

⁸² Vidi Prilog 5 na str. 103.

vojničke hlače, maslinaste 'vijetnamke', a nekolicina i lance, ogrlice, kožne narukvice s remenjem, privjeske i željezne 'pinove'. Manji broj kazivača nosi i tetovaže. Jedan kazivač, koji svira u heavy metal sastavu, nosi „takvu“ odjeću isključivo na nastupima: „*Nosim kad imamo mi nešto, onda se obučem u ono, kak' ja to velim, radnu uniformu, kožne hlače, jakna, prsluk, sve, ali ovak' ne. Mislim da to nije ni bitno*“.

Neki sugovornici su ukazali na to da oblačenje danas ne igra tako veliku „ulogu“ kao nekad, primjerice 1970.-ih i 1980.-ih godina, kad je stil oblačenja bio važan i njime se iskazivala pripadnost pojedinoj supkulturi.⁸³

Devetero kazivača svakodnevno ili više puta tjedno (kao i na koncertima) nosi majice s imenima i slikama heavy metal bendova (u školu, na fakultet i posao, budući da nemaju strogo propisan kodeks odijevanja). Dvoje kazivača nosi takve majice samo u slobodno vrijeme, na nekim neformalnim druženjima te koncertima. Troje kazivača nosi majice s imenima bendova povremeno i to na koncertima. Dva kazivača nose majice ponekad, ali ne nužno i na koncertima.

Od 11 sugovornika koji kupuju majice s imenima ili slikama heavy metal bendova, dvoje ih kupuju 1 godišnje, jedan kazivač jednom u 5 mjeseci, jedan kazivač ih kupuje 3-4 puta u godini, jedan je pak naveo da ih kupuje „nekoliko puta godišnje“. Nadalje, jedan sugovornik ih kupuje jednom u 2 mjeseca, odnosno 6 puta godišnje, jedan oko 10 puta godišnje, a 4 njih oko 1 mjesečno, odnosno 12 puta godišnje. Za kazivače koji su naveli koliko često kupuju majice s imenima ili slikama heavy metal bendova, prosjek je oko 7 puta godišnje. Većina sugovornika kupuje takvu odjeću na koncertima heavy metal glazbe.

Neki kazivači su naveli da im takva odjeća predstavlja „uniformu“ heavy metal supkulture⁸⁴, podršku (na neki način i „reklamu“) i pomoć (financijsku) bendovima koje vole, to je i simbol raspoznavanja među pripadnicima heavy metal supkulture, odnosno, neki tu odjeću nose da bi pokazali da pripadaju dotičnoj supkulturi. Jedan kazivač je naglasio da majice s imenima/slikama bendova ili festivala može biti i „statusni simbol“, ukoliko se radi o majicama s nekih posebnih koncerata ili turneja. Što mu znači nošenje odjeće u stilu heavy metala, *kazivač (18) (sluša heavy metal glazbu 8 godina)*, objašnjava: „*Tak' se i podržava ta scena, podržavaju se ti bendovi... Ne znam, dok vidim ja nekog drugog 'metalca' s prišivkom nekog benda kojeg ne znam, ono, znam za još jedan bend. Onda si idem poslušati i tak' se to na neki način i širi. A to je isto k'o*

⁸³ Vidi Prilog 6 na str. 103-104.

⁸⁴ Vidi Prilog 7 na str. 104.

neka tradicija. Tak' su počeli nositi još ono, u 80-ima su tak' počeli nositi. Kak' za Špancir, za barokne večeri se tu oblače u one barokne stvari, tak' se i mi oblačimo na taj način“. Na pitanje što joj predstavlja nošenje takve odjeće, majica s imenima bendova, kazivačica (27) (sluša heavy metal glazbu 13 godina), koja je prije češće nosila takvu odjeću (danas ih nosi uglavnom na koncerte), objašnjava: „Baš se onak' osjećam ponosno i k'o da želim reć': 'Ej ljudi, ovaj bend koji slušam je super, i vi ga slušajte, jer je fakat odličan...' To je dio mene i nekako volim pokazat' da je to dio mene, da to slušam i da me nije sram to slušat' sad ono da se skrivam, da sam u privatno vrijeme ovakva osoba, u poslovno vrijeme ovakva osoba, volim to; predstavlja dio mene, dio moje osobnosti, moje ličnosti“. Kazivač (30) (sluša heavy metal glazbu 18 godina), odgovara da njemu nošenje takve odjeće predstavlja „samoostvarenje“ te: „[m]islim da majice koje nosim i bendovi koji su tu i albumi, čije su slike otisnute na mojim majicama, mislim da je to dobar utjecaj. Mislim da ljudi koji dođu i čuju taj album i stvarno krenu čitat' taj tekst i ostalo, mislim da im to može pružiti jednu dobru alternativu u životu“⁸⁵.

Što se tiče oblačenja na koncertima, sugovornik (23) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) razlaže: „[n]a koncertu poduplam to sve, da bude upečatljivije [...] Svi se tada na koncertima osjećaju k'o, moraš se dokazati, ti imaš u glavi da ti moraš dobro izgledati [...] nekako u glavi ja mislim da imaju ljudi 'sad se moramo obuć', moram izać' bolji od sviju'. Na kraju svi izgledamo isto praktički, slično, pa onda, onako, postane smiješno“⁸⁶.

Kod nošenja takve odjeće, neki sugovornici su naglasili i želju za isticanjem individualnosti te pripadanjem, kazivačica (17) (sluša heavy metal 4 godine): „Pa, volim se tak' oblačiti. Volim pokazivati da sam 'metalka', ne, jer na neki način hoću biti drukčija, neću biti k'o svi ostali. Volim metal i zato volim pokazivati da ga volim [...] jednostavno se osjećam bolje kad sam tako obučena, jer tak' izgledaju moji uzori, ljudi koje volim [...] osjećam k'o da pripadam 'metalcima'“. Sugovornik (27) (sluša heavy metal glazbu 16 godina), navodi što njemu predstavlja nošenje majica s imenom/slikom heavy metal benda: „[t]o je moj đir, čini me sretnim i ono što slušam, to je to, ništa posebno. Čini me u biti sretnim, jer poseban sam i to je moja muzika koju ja slušam, oblačim se tako i to je moj neki đir, ajmo to tako reć'. Ne samo moj, nego većina ljudi koja sluša takvu vrstu muzike se tako oblače“.

⁸⁵ Vidi Prilog 8 na str. 104-105.

⁸⁶ Vidi Prilog 9 na str. 105.

Nekoliko kazivača naglasilo je i da se lako upoznati i zbliziti na koncertu s osobom koja voli isti bend, odnosno koja nosi majicu s takvim bendom, *kazivač (27) (sluša heavy metal glazbu 15 godina)*: „[t]e majice, ti kad dođeš na koncert ispred i vidiš nekog čovjeka koji ima majicu benda kojeg ti jako voliš, jako, jako se lako sprijateljiti' onda s tom osobom [...] [d]ođeš i priđeš mu, ako ste već malo i popili, pitaš ga, ne znam, da li ima upaljač, vamo-tamo, prokomentiraš tu majicu i već ste si pružili ruku. Eto“.

Nekoliko sugovornika je navelo da su se prije, u „mlađim“, tinejdžerskim danima više oblačili „kao metalci“, većinom radi isticanja i obilježavanja pripadnosti dotičnoj heavy metal supkulturi, *kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina)*: „Da, to mi je bilo fora prvih godinu ili dvije, sa 14, 15, 16 godina mi je to bilo jako fora, isticati se. Možda isto iz bunta, jer sam shvatio da ljudi jako preziru moj izbor glazbe, pa sam onda i htio i potencirati to, iz nekakvog bunta, ali sad više apsolutno ništa od toga“⁸⁷.

Jedan kazivač, koji još uvijek zna obući majicu s imenom benda kaže da mu to više ništa ne znači, *kazivač (20) (sluša heavy metal glazbu 13 godina)*: „Ništ' mi to uglavnom ne predstavlja. Samo je to, sviđa ti se neki bend i 'cover' benda izgleda super, kupiš si majicu i to te čini sretnim. I onda nakon 5 godina skužiš kak' si u biti djetinjasti s tim i onda to više ne nosiš. Velim ti, opće izgled, oblačenje, nije bitno“. *Kazivač (27) (sluša heavy metal glazbu 15 godina)*, kazao je kako je nekad nosio „i lance i kožne hlače, 'marte', kožna jakna i sve to skupa“, tj. oblačio se „kao metalac“⁸⁸. *Kazivač* je naglasio i da je štedio tada kako bi kupio majice. *Kazivač (29), sluša heavy metal 17 godina* kaže da je nekad nosio majice s imenima bendova, ali je prestao, „[z]ato što sam s vremenom vidio hrpu djece, koja nosi, svi nose svakakve majice i onda sam se osjećao onak', 'ne želim bit' s njima u tome'. A i zato što živim u Dubravi, pa nije dobro imati slike [...] majice sa slikama metalskim. To je isto jedan dio i prestanka oblačenja, zapravo, da“. *Kazivač* je naveo da je prije nosio i šiljke, 'marte' s čavlima za grede, lance i time „sablaznjavao“ okolinu: „Fora je kad se ljudi miču od tebe, kad te, onak', gledaju sa strahom, a ti si, onak', totalno u redu osoba na kraju dana. Al' ljudi, pogotovo penzioneri, onak': 'Isuse, Bože' [...] [a]ko si u punom tramvaju, a imaš šijke, imaš mjesta“. Dalje je razložio što je njemu predstavlja takvo oblačenje: „To je neki zaštitni znak metala, u osnovi, metal je, metal bi trebao biti nekakva ta supkultura, koje

⁸⁷ Vidi Prilog 10 na str. 105.

⁸⁸ Vidi Prilog 11 na str. 105-106.

bi se trebali kao roditelji ne bojat', nego, u biti, da, bojat'. I onda, imat' te stvari kojih se netko boji je fora imat'. Gušt je kad pokažeš da nisi isti k'o i oni“. Takve dodatke je prestao nositi, jer misli da je za to prestar. Još jedan kazivač i jedna (gore citirana) kazivačica su naveli da imaju (kazivač je nekad imao) „opaki“ imidž po uzoru na članove nekih bendova.

Četvero drugih sugovornika je navelo također da su se prije oblačili u heavy metal stilu, da ih se lakše identificira kao 'metalce', kao osobe koje slušaju heavy metal glazbu. Neki su ponovili da je to bilo korisno za upoznavanje novih ljudi i identifikaciju. Jedna kazivačica je nosila majice u srednjoj školi radi osjećaja zajedništva, a i da bi upoznala druge pripadnike heavy metal supkulture. Jedan kazivač je prestao nositi majice zbog posla te da ne djeluje neozbiljno.

Četiri kazivača su imala dugu kosu, koju su puštali uglavnom zbog slušanja heavy metal glazbe, ali su ju iz praktičnih razloga odrezali. Osmero kazivača trenutno ima dugu ili poludugu kosu (otprilike do ramena), od kojih petorica pušta i bradu. Jedan kazivač je kao srednjoškolac htio puštati kosu zbog heavy metal glazbe, ali mu to roditelji nisu dozvolili. Iako je slušanje heavy metal glazbe prvenstveni motiv puštanja kose, neki među njima su rekli i da imaju takvu kosu jer im bolje stoji nego kratka ili pak da su ju zadržali zbog navike. Jedan *kazivač (18), sluša heavy metal glazbu 8 godina*, razložio je da je razlog zbog kojeg je počeo puštati kosu „headbenganje“ na koncertima⁸⁹.

Dva kazivača koja imaju kratku kosu imaju (puštaju) bradu. Sve kazivačice imaju dugu kosu, od kojih jedna boji kosu u crno (zbog heavy metal glazbe, između ostalog), druga ima prirodno crnu kosu, a treća plavu.

Više od polovice sugovornika ima „alternativan“ imidž; jedan dio odjeće je kod većine crne boje – nose klasične crne 't-shirt' majice (nerijetko i s nazivom ili slikom nekog benda ili festivala), crne ili hlače tamnije boje, katkad i maslinasto zelene te traperice, neki od njih nose i traper ili crnu kožnu jaknu i tenisice, a polovica muških sugovornika ima dužu kosu. Petero kazivača ni po čemu u odjeći, dodacima ili frizuri ne sugeriraju da su 'fanovi' heavy metal glazbe. Od njih, dvoje je obučeno u šminkerskom stilu, a troje u *casual*, uobičajenom (neupadljivom) stilu. Za ostale, koji ne djeluju „potpuno alternativno“ uglavnom je razlog što su muški sugovornici, a imaju kratku kosu i što im je majica gotovo jedini upadljivi „alternativni“ odjevni predmet.

⁸⁹ Vidi Prilog 12 na str. 106.

Kao što su napominjali da odjeća nije važna da bi netko „postao metalac“, gotovo svi sugovornici (20/21 kazivač) tvrde da postoje 'metalci' koji se uopće ne oblače „kao metalci“, niti privatno, niti na koncertima, odnosno druženjima s drugim pripadnicima heavy metal supkulture.⁹⁰

Samo jedan kazivač ne zna za, odnosno ne poznaje pripadnike heavy metal supkulture u svojoj okolini koji se (nikad) ne oblače u stilu koji je prepoznatljiv za heavy metal populaciju, kazivač (27) (*sluša heavy metal glazbu 16 godina*): „*To sad ovdje⁹¹ [...] nisam baš viđen sa takvim situacijom, ali pretpostavljam da ima. Ima takvih koji se uopće ne oblače kao metalci i idu na taku neku muziku. Ali više-manje ima ljudi koji se stvarno oblače kao metalci [...] tako da, više ima ovih koji se oblače, nego što se ne oblače tako*“.

Kazivač (29) (*sluša heavy metal glazbu 15 godina*) zaključio je svoje viđenje glede dotičnog pitanja: „*Ljudi koji se opće ne oblače k'o 'metalci' su jednaki 'metalci' ako dovoljno ih to zanima kao i oni koji se tako oblače, isto kao i ljudi koji dođu na neki koncert, neki posebno divlji koncert di samo stoje uz zid i slušaju cijelo vrijeme, ovak', bez da pomaknu mišić. Oni su isto dio toga kao i oni koji se ubijaju pred pozornicom, koji dođu doma 10 kila lakši kol'ko su se izdivljali. Sva'ko uživa na svoj način i radi kaj mu paše. Tak' da stvarno ne vidim pravila*“.

Svi sugovornici posjećuju koncerte heavy metal glazbe minimalno nekoliko puta godišnje. Dva do tri puta godišnje posjećuju ih dva sugovornika, „nekoliko puta godišnje“ jedan kazivač, 4-5 te 7-8 puta godišnje po jedan sugovornik, tri sudionika istraživanja odlazi na koncerte heavy metal glazbe oko 10 puta godišnje, dvoje ih posjećuje oko 1 put mjesečno, odnosno 12 puta u godini, 15, 18, odnosno 20 puta godišnje posjećuje ih po jedan kazivač. Nadalje, šestero kazivača posjećuje koncerte 2 puta mjesečno, odnosno 24 puta godišnje. Po jedan kazivač posjećuje koncerte heavy metal glazbe 36 puta godišnje, odnosno 50 koncerata na godinu. Za 20 kazivača koji su definirali broj koncerata koji godišnje posjećuju, prosječni broj koncerata godišnje iznosi 17,7, odnosno oko 18.

⁹⁰ Vidi Prilog 13 na str. 106-107.

⁹¹ Radi se o kazivaču s jednog dubrovačkog otoka.

5.2.2.4. Stavovi i vrijednosti

5.2.2.4.1 Stavovi i prakse vezane uz korištenje opijata

Otprilike jednom ili dvaput tjedno, odnosno vikendom alkohol konzumira 13 kazivača. Od njih, troje ih je također istaknulo kako na koncertima omiljenih ('većih') bendova ne piju alkohol, eventualno nakon njegovog završetka, dok ga ostali konzumiraju. Dvoje sugovornika svakodnevno konzumira alkoholna pića (pivo ili vino).

Četvero sugovornika rijetko ili povremeno konzumira alkohol, a od njih ga troje konzumira i na koncertima heavy metal glazbe, ali ne u velikim količinama, posebno ako se radi o nekom „većem“ koncertu omiljenog benda (da bi ga mogli „doživjeti“ te da bi ga se kasnije mogli sjetiti)⁹². Jedan od spomenutih sugovornika koji povremeno konzumiraju alkohol je svirač u heavy metal sastavu, koji na koncertu uglavnom ne konzumira alkohol.

Kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina) je istaknuo povezanost heavy metal glazbe i konzumiranja alkohola, odnosno „opojnih sredstava“: „Alkohol je ono, 'must' na svakom festivalu, isto k'o i na svakom izlasku mladih danas. I gdje, u bilo kojem klubu, sad, dal' će netko popit 2 pive, dal' će popit 20 piva, to je opet na njemu al' na metal koncertima se uvijek pije, to je. Rijetki su koji tamo dođu samo promatrati, ono, a da bar ne popiju par pivi, ali drogi nema“⁹³. Sugovornik (31) (sluša heavy metal glazbu 20 godina) je isto tako naglasio da je alkohol jedino „opojno sredstvo“ koje bi vezivao uz heavy metal supkulturu: „Uz metal jedino što bih vezao, ali mislim da se to veže i uz ostale, jako puno alkohola. Uglavnom puno piva, puno vina, nešto manje žestica, ali mislim da 'metalci' uglavnom pivo piju“.

Ipak, kao što je i sugovornik (31) spomenuo, i neki drugi sugovornici nisu nužno povezali vlastito konzumiranje alkohola i opojnih sredstava s time što slušaju heavy metal glazbu. Primjerice, *kazivačica (17) (sluša heavy metal glazbu 4 godine)*, na pitanje ima li iskustva s nekim opijatima (drogom, marihuanom) odgovara: „*Fakat smijem to reći? [...] Pa, recimo, marihuanu, ne zbog metala. To recimo pušim s najboljim prijateljem koji nije 'metalac' i nema stvarno nikakve veze s metalom, k'o niti cigarete, niti alkohol. Mislim, da, na koncertima pijem i pušim, ali... [t]o bi radila bilo di“* te nastavlja: „*Al' ne treba mi zapravo alkohol na koncertu da mi bude bolje, da mi muzika bolje zvuči [...]“*. *Kazivač (20) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) pak*

⁹² Vidi Prilog 14 na str. 107.

⁹³ Vidi Priloge 15 i 16 na str. 107 i 108.

pojašnjava: „*Mislim, još smo mladi i ludi, tak' da možemo, tako reći, se ubijati...*“. Još troje kazivača je naglasilo da ispijanje alkoholnih pića za njih nema veze s heavy metal glazbom, nego da jednostavno vole konzumirati takva pića i da bi ih konzumirali i kad ne bi slušali taj žanr.

Dva sugovornika nikad ne konzumiraju alkohol, niti na nekim druženjima, niti na koncertima heavy metal glazbe. Pritom je sugovornik (24) (*sluša heavy metal glazbu 15 godina*) istaknuo kako na to reagiraju drugi pripadnici heavy metal supkulture: „*'Metalci' znaju biti zlobni, znaš. Neki. Ono, kad ja ne pijem, onda me znaju sprdat' [...]* Reko', koji k... sprdaš. To su kreteni, to su, 'ti', kreteni, znaš, limitirani u glavi i koji misliju 'Joj ti, koj' si ti, sad se praviš važan'. Ne pravim se ja važan, ja sam takav“.

Što se tiče konzumiranja opojnih sredstava, 2/3 sugovornika (njih 14) je navelo da su probali neku od 'lakših' droga, tj. marihuanu. 10 kazivača ju i danas konzumira: četvero njih rijetko ili povremeno, jedna sugovornica rjeđe od jednom godišnje (spomenula je kako ju je u zadnjih 14 godina konzumirala 10 puta), jedan kazivač 2 do 3 puta godišnje (s time da ju je prije 6 godina konzumirao svakodnevno), dva sugovornika jednom mjesečno, a jedna sugovornica jednom do dvaput mjesečno. Jedan kazivač je kazao kako gotovo svaki dan konzumira marihuanu.

Prije koncerta ili na koncertima heavy metal glazbe marihuanu je, uz alkohol, sklono ponekad ili često konzumirati četvero kazivača, pri čemu kazivač (27) (*sluša heavy metal glazbu 15 godina*) opisuje: : „*Pa, volim zapalit' frulu i popit' par piva na koncertima. Jednostavno je 'intense' doživljaj, to je nešto strašno. Meni nema boljeg osjećaja na cijelom svijetu nek' zapalit' jednu frulu i otić' na koncert. Znači, to je doista, masira mi mozak, ta muzika*“. Drukčije je iskustvo sugovornice (23) (*sluša heavy metal glazbu 8 godina*), koja ju rijetko konzumira: „*Zapravo, ni 'trava' mi nije baš najzabavnija stvar. Jako rijetko ju zapravo pušim, jer ne sviđa mi se taj osjećaj da ne breš potpuno kontrolirati svojim tijelom. Eventualno prije nekog koncerta koji znam da bude jako spori i ono, repetitivni. Imaš tih nekih bendova koji su takvi i tam', dobro, onda to pojača doživljaj te muzike, je, ono, baš se izgubiš, ali inače mi se ne sviđa taj osjećaj napuštenosti, jer, nisam si svoja. Tak' da, samo alkohol*“. Kao što je na prethodnoj stranici citirana kazivačica (17) pripomenula da njeno konzumiranje marihuane nema veze sa slušanjem heavy metal glazbe, još jedan sugovornik je naglasio isto.

Iako je sedmero kazivača pušilo cigarete za vrijeme intervjua, samo jedna sugovornica (koja ih za vrijeme intervjua nije pušila) je navela da svakodnevno puši

duhan u odgovoru na pitanje koje se ticalo iskustva s opijatima i učestalosti njihovog konzumiranja. Jedan sugovornik je spomenuo da je probao cigare. Šest kazivača je za vrijeme trajanja intervjua konzumiralo pivo, a jedan sugovornik viski.

Osim marihuane, sedmero sugovornika imalo je iskustva s još nekim opojnim sredstvima, od kojih neka spadaju u 'lakše' (LSD, psilocibin), a neka u 'teže' droge (kokain, amfetamin i ecstasy). Jedan sugovornik je probao (i) sintetičku travu, jedan ecstasy, jedan amfetamine i ecstasy, a jedan LSD i „gljive“ (psilocibin). Sugovornici su napomenuli da su ili samo jednom ili pak u nekom razdoblju u prošlosti konzumirali takva sredstva te da s time nisu nastavili, odnosno, više ih ne konzumiraju, poput kazivača (33) (*sluša heavy metal glazbu 18 godina*): „*Ne volim teške droge, to je smrt, to nije ok. Mislim da to uopće nije ok i protiv sam toga. Ne želim se niti družiti s ljudima koji to koriste. Ali 'lake' stvari, marihuana, amfetamini, mislim, osobno više ne koristim amfetamine ni ecstasy ni nešto takvo [...]*“.

Jedan sugovornik (31) (*sluša heavy metal glazbu 20 godina*), koji je još uvijek 'otvoren' za povremeno konzumiranje nekih 'lakših' opijata, probao je marihuanu, psilocibin, ecstasy i kokain⁹⁴. Dotični sugovornik, osim marihuane, nije sklon konzumirati takva sredstva na koncertima heavy metal glazbe. Jedan kazivač, koji je u prošlosti imao neko iskustvo s opojnim sredstvima, nije definirao o kojim sredstvima se radi, a jedan kazivač (27) (*sluša heavy metal glazbu 17 godina*) pak nije definirao koje 'teško' opojno sredstvo „trenutno“ konzumira (ne na koncertima heavy metal glazbe, gdje konzumira pivo i vino), ali je ukazao na neke probleme s kojima se zbog toga suočio. Na pitanje je li imao kakvih iskustva s drogom, on je odgovorio: „*[p]a da, ima' sam, ima'. I to je jako loše završilo. Sad prije par dana u Zagrebu kad sam bi', šinjorina [...]*⁹⁵ *je doznala i eto ti, prekinuli smo i eto ti. Doznala je da nešto uzimam više od 'trave' i to je to. Mada sam ja njoj, kad je bila ovdje [...], ja sam njoj reka' da to uzimam i ona je mene zamolila da ja to više ne uzimam, jer se ona boji, brine se za mene, pošto sam joj bi' dečko i sve to i ja sam njoj budala njoj obeća' i eto, očito sam izgubi sam povjerenje, ona je u biti izgubila u mene povjerenje, razočarala se i baš zbog toga sam sjeb... i žalostan... Grozno se osjećam, nije mi baš lako i tako eto“.* Dotični kazivač je jedini koji je ukazao na to da se njegovo iskustvo s opijatima negativno odrazilo na njegov život, tj. zbog toga je prekinuo s djevojkom. Sugovornik je opisao i kako je počeo s uzimanjem takvih sredstava: „*A 'travu' više ne fumam, travu sam presta fumat'*

⁹⁴ Vidi Prilog 17 na str. 108.

⁹⁵ Izostavljeno je ime izvjesne ženske osobe.

ima 2 godine. Onda sam presta', onda to, nažalost. To ti je to kad upadneš u tak'o društvo, govore ti 'zašto si takav, 'aj probaj, pa uzmi, pa ne budi pič..., nemoj odjeb... ekipu' i onda im se smiluješ i jeb... ga, povuče te i budeš pizd... i onda ideš s njima. Eto, to ti tako uvijek završi“.

S druge strane, neki sugovornici su u svojim odgovorima iskazali izrazitu nesklonost prema konzumiranju (teških) opojnih sredstava⁹⁶.

Dakle, oko 2/3 kazivača konzumira alkohol jednom ili dvaput tjedno, manji broj konzumira rijetko, odnosno povremeno, dvojica nikad, a dvojica svakodnevno. U tom pogledu uzorak sugovornika sugerira na raznolikost, ali mogli bismo ustvrditi da većina sugovornika konzumira alkohol na tjednoj razini, što ne podrazumijeva nužno njegovo prekomjerno konzumiranje. Također, većina sugovornika ga konzumira i na koncertima, premda ne nužno i ne uvijek. Mnogi od njih naglasili su pivo kao alkoholno piće koje običavaju konzumirati pripadnici heavy metal supkulture. Dva sugovornika su izrazila izrazito odbojan prema alkoholu, odnosno njegovom konzumiranju.

Kao što je to istaknuto, oko 1/3 sugovornika je pušilo cigarete za vrijeme trajanja intervjua, ali velika većina njih to nije posebno naznačila pri odgovaranju na pitanje „Imate li iskustva s opijatima/drogom i o kakvim se iskustvima radi (opišite)?“.

Većina sugovornika (2/3) je probala marihuanu, a 10 sugovornika, odnosno 1/2 sveukupnog broja kazivača ju i danas konzumira u prosjeku nekoliko puta godišnje. Neki od njih ju konzumiraju i na koncertima. Marihuana je, kao što se može iščitati, opijat prema kojem je većina sugovornika „tolerantna“.

Što se tiče 'težih' droga, probalo ih je 1/3 sugovornika, a samo dvojica su još uvijek povremeno skloni njihovom konzumiranju. Ipak, kako su se oni izjasnili, odnos sugovornika prema takvoj vrsti opijata je odbojan, budući da su svjesni negativnih implikacija koje podrazumijeva konzumiranje 'teških' droga.

Poopćeno govoreći, kazivači većinom konzumiraju alkohol i to na tjednoj razini, većina sugovornika je probala marihuanu, a oko polovica sugovornika ju i danas konzumira, premda uglavnom rijetko, dok su sugovornici najmanje skloni 'teškim' drogama koju danas povremeno konzumiraju dvojica kazivača, a koje su probali 1/3 sugovornika. Iz priloženog se može zaključiti da sugovornici nisu skloni 'teškim' opijatima (drogama), a jednim dijelom su skloni 'lakšim' drogama poput marihuane. Također, kazivači su dijelom skloni i pušenju cigareta.

⁹⁶ Vidi Prilog 18 na str. 108-109.

5.2.2.4.2 'Fanovi' heavy metal glazbe i sotonizam

Nijedan sugovornik nije bio uključen ni u kakve sotonističke „rituale“ niti se deklarira kao sotonist. Jedina eventualno „slična“ „iskustva“ imala su dvojica sugovornika, od kojih je jedan *kazivač (27) (sluša heavy metal glazbu 15 godina)* naveo: „*Nemam. To je više bilo dječjački iz zajeb..., ako smo išta u vezi toga i radili, ali ne...*“, a drugi je proučavao literaturu o dotičnoj tematici.

Na pitanje poznaju li pripadnika heavy metal supkulture koji je sotonist ili je na neki način uključen u sotonizam, četvero sugovornika je odgovorilo da znaju za takve slučajeve s time da su dvojica od njih poznavala 'metalca'/'metalce' iz Hrvatske koji se tako deklariraju ili su se tako deklarirali (prema navodu jednog kazivača, dotični je bio uključen u sotonističke obrede te je pokušao počinuti samoubojstvo; kasnije je izašao iz tih „krugova“). Drugi *kazivač (33) (sluša heavy metal glazbu 18 godina)*, koji je upoznao sotoniste, od kojih su neki bili uključeni u heavy metal scenu je pak prokomentirao: „*Ljudi koji vjeruju u Sotonu k'o entitet, nekako mi to ne rezonira sa mnom, nije moja brija*“. Dvojica sugovornika (osobno) znaju (za) deklarirane sotoniste – pripadnike heavy metal supkulture koji nisu iz Hrvatske – jedan sugovornik je bio u kontaktu s članom jednog švedskog heavy metal benda koji je počinio samoubojstvo, a drugi zna za sličan slučaj u Francuskoj. Dotični *kazivač (27) (sluša heavy metal glazbu 15 godina)* odgovorio je na pitanje postoji li povezanost heavy metal glazbe i sotonizma: „*Postoji, mislim, svakako, ima, ali... Ne znam koliko je to zastupljeno, ali, recimo, što se tiče nekakvih bendova i članova bendova, postoje ljudi koji ozbiljno briju na to. Pa da, ja dosta znam i nekakvih tih stranih bendova osobno koji briju na to itd., ima raznih zanimljivih ljudi, ako mogu to tako nazvati zanimljivi, ali i dosta čudnih malo. Ima tih sotonista i to su dost' čudni ljudi, ono, ne znam...*“. Nadalje pojašnjava: „*Znam jednog dečka koji je svirao u Francuskoj po tim bendovima, shizofreničara, koji se družio s takvim ljudima i to ga je uništilo skroz, ono. Da. Fucked up [...] oni su nekakvi ateistički sotonisti, oni su vjernici k'o što su zadrta katolici... To je nešto tol'ko bizarno. Meni, koji sam ateist*“⁹⁷.

Što se tiče „deklariranih sotonista“, kazivači ih uglavnom povezuju s mladim pripadnicima heavy metal supkulture (tinejdžerima) koji se sami proglašavaju time pri čemu nemaju „stvarne“ povezanosti sa sotonizmom⁹⁸.

⁹⁷ Vidi Prilog 19 na str. 109.

⁹⁸ Vidi Prilog 20 na str. 109-110.

Kazivačica (23) (sluša heavy metal glazbu 8 godina) pak govori o tinejdžerima „koji se furaju na to“ te ostalima koji su fascinirani takvim performansom, a koje zna susretati na koncertima: „Evo, bil je taj koncert Mayhema i tam' su stvarno svašta radili. Imaš 'metalaca' koji su stvarno jako nabrijani na to da vide te obrnute križeve i te lubanje i ne znam, tekstove o antikristima i ono, al' meni je to sve smešno. Zabavlja me videti kol'ko su uživljeni u to“. Jedan kazivač (20) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) na pitanje ima li kakvih sotonističkih elemenata u glazbi koju sluša, odgovara: „Da, ima jako puno. I naša interna zajeb... u društvu se svodi na to da provociramo druge ljude sa takvim stvarima. Zato jer, drugi ljudi se vole raspiz... oko takvih stvari, pa onda malo provociramo“.

Mnogi sugovornici smatraju sotonizam (korištenje takvih tekstova u pjesmama, simbola na nastupima i sl.) u heavy metal glazbi predstavom, „pozom“, „imidžom za privlačenje publike“ pri čemu naglašavaju da određeni bendovi radi profita i medijske eksponiranosti koketiraju sa sotonističkom simbolikom te da takvu glazbenu produkciju stoga ne treba shvaćati ozbiljno, primjerice, *kazivač (24) (sluša heavy metal glazbu 12 godina): „Sve je to 'showbiz' jedan dobar, fino upakiran, naprave pet ljudi u kukuljicama, ovaj se obuče u crnog papu, izađe na binu, našminka se malo i to bude j... predstava, 'show' za ljude kaj to vole, a ovi sa strane onda gledaju, al' njima je bitno da oni budu viđeni. Uostalom, ti kaj ih mrze, opet stalno pričaju o njima. Znači, opet oni postignu to šta hoće“.*

Jedan sugovornik (27) (sluša heavy metal glazbu 17 godina) pak pretpostavlja da takve predstave i glazba imaju veze sa sotonizmom. Na pitanje ima li takva glazba povezanosti sa sotonizmom, odgovara: „'Heavy' glazba ne, ali 'black' i 'death' imaju povezanost sa tim šta si rekla, ali 'heavy' i neki manji žanrovi nemaju veze sa time. Tipa 'black' i 'death' ima sigurno. Ima tih bendova koji na koncertu, vidim po videima, imaju glavu od svinje, pa je režu, pa nekom pilom, ono odvratno“. Dotični nije siguran je li upoznao 'metalce'-sotoniste, iako naslućuje takvu mogućnost: „Pa da, čim ide na tak' neke koncerte tipa 'black metala', di ima u ruci glavu od svinje i nožem pika, ili ne znam, pilom, već što ima. To je vjerojatno tak'a vrsta muzike i sotonisti sve te, križ naopako, i sve to ono. To je tak'a muzika i to je sve, tako se ponašaju vjerojatno“.

Trojica sugovornika dali su drugačije viđenje „sotonizma“, primjerice *sugovornik (31) (sluša heavy metal glazbu 20 godina), koji opisuje 'sotonizam' na sljedeći način: „[...] di se gleda na čovjeka kao boga, kao jedinog, kao čovjeka kao jedinog koji donosi odluke, koji ima potpuno slobodnu volju, koji nema nekakvu silu*

iznad da brine na njega. To mi je bliža neka definicija sotonizma, nego, ono, da vjeruješ u vraga i žrtvuješ mu malu djecu“⁹⁹. Kazivač (33) (sluša heavy metal glazbu 18 godina) pak pojašnjava: „Ljudi su to tako okarakterizirali zbog krivih shvaćanja. Sotonizam je simbolizam zapravo. Radi se o simboli. Ja osobno doživljam sotonističke primjere kao simbole. Sotona je simbol pobune protiv autoriteta, simbol slobode i osobne moći i vjere u sebe.[...] A sve ostalo, ljudi koji vjeruju u Sotonu, onak'...“. Na potpitanje vjeruje li on u Sotonu „kao biće“ odgovara: „K'o entitet ne. Samo simbol“.

Zaključno, mogli bismo ustvrditi (i ponoviti) da se ni jedan od sugovornika ne smatra sotonistom, niti je, prema njihovim navodima, itko od njih sudjelovao u „sotonističkim obredima“. Kao što je spomenuto, četvero sugovornika su pak poznavala osobe iz heavy metal supkulture koji su bili sotonisti, a samo dvojica od njih su poznavala takve osobe iz Hrvatske. Ipak, velika većina kazivača ne poznaje 'fanove' heavy metal glazbe koji se deklariraju kao sotonisti te odbacuju takve pretpostavke i generalizacije. Kazivači naglašavaju da su 'fanovi' koji se tako deklariraju većinom tinejdžeri, ali da oni uglavnom s time nemaju stvarne povezanosti. Većina kazivača ne doživljava (pre)ozbiljno teme vezane uz Sotonu koje se javljaju u pjesmama ili pri nastupima heavy metal sastava, iako naglašavaju da ima nekih 'fanova' koji su fascinirani takvim nastupima. Neki od sugovornika su se izjasnili i rekli da ne vjeruju u Sotonu kao biće, kao entitet, već ga smatraju simbolom pobune, slobode i vjere u sebe.

5.2.2.4.3 Tolerancija prema vjernicima-'metalcima'

Kao što je i navedeno, većina sugovornika (oko 70%) nisu vjernici, ali svi, izuzev jednog kazivača, smatraju da je spojivo da neka osoba bude 'metalac' i vjernik (pripadnik većih religija, primjerice, većih crkvenih zajednica i sl.). Neki sugovornici su pri pojašnjavanju tog odgovora spomenuli postojanje 'kršćanskog' ili white metala, heavy metal glazbe čiji tekstovi sadržavaju kršćansku poruku, odnosno, metalni žanr koji je svojevrsna antiteza black metala (Komad i Jukić 1995:44)¹⁰⁰. Također, budući

⁹⁹ Vidi Prilog 21 na str. 110.

¹⁰⁰ Zlatko Gall u Pojmovniku popularne glazbe (2011:336) definira kršćanski ili „bijeli“ metal kao „heavy metal s kršćanskim porukama [koji stoga] postoji kao inačica svih podvrsta žanra. Tekstovi i ikonografija white/christian metal nadahnuti su biblijskom temama te zagovorom neporočnog života utemeljenom na ljubavi prema Bogu. Glazba i dalje ispovijeda osnove heavy metal leksika, no najčešće je bliska stadionskom rocku, AOR-u i pop stilizacijama u kombinaciji s heavy metal riffovima, solo eksponiranjima gitarista te čvrstom ritam sekcijom. White/Christian metal se pojavio koncem sedamdesetih na albumima Ressurrection Banda i Jerusalema, a među najpoznatijim akterima žanra su death metal formacija Mortification, kalifornijski thrash/prog rock/white metal band Tourniquet, floridska metalcore grupa Underoath, As I Lay Dying. Najgorljiviji zagovaratelji hrvatskog white metala su Glasnici nade fra Ante Bobaša“.

da su neki kazivači vjernici, i sami „potvrđuju“ da je takva „kombinacija“ moguća. Pri tome kazivač (34) (sluša heavy metal glazbu 17 godina) pojašnjava zašto ne smatra kontradiktornim istovremeno biti vjernik i 'fan' heavy metal glazbe: „*Ja ne smatram sebe lošim vjernikom zato što sam 'heavy metalac'. Ja osobno ne radim nikakvo devijantno ponašanje, nikakvo ponašanje koje ne bi radio i neovisno o glazbi koju slušam, kojoj pripadam. Ja bi rekao da je možda više stvar nekakvih predrasuda tradicionalnih, nego nekog stvarnog konflikta*“.

Neki sugovornici su se pri obrazlaganju svojih odgovora pozvali na članove nekih heavy metal sastava koji su vjernici, odnosno na 'fanove' heavy metal glazbe koje oni osobno poznaju, a koji su pripadnici određene vjere. Budući da su, prema navodima nekih sugovornika, sloboda i individualnost važne značajke heavy metal glazbe i supkulture, neki kazivači su time potkrijepili svoje stanovište, kazivač (27) (sluša heavy metal 15 godina), koji odgovara na pitanje je li kontradiktorno biti 'metalac' i vjernik (s time da on nije vjernik): „*Mislim da nije. Mislim da ako te nešto heavy metal muzika nauči, je to da budeš svoj. A ako bi a priori to isključivalo, dakle, biti vjernik, onda ti to ne bi značilo da možeš bit' svoj, da ti to ta muzika dozvoljava*¹⁰¹. Jedini kazivač koji u potpunosti smatra heavy metal i vjeru (ili religiju) nespojivima pak je pojasnio, kazivač (33) (sluša heavy metal 18 godina): „*Gle, ako ti ideš nedjeljom na misu, kao, praktični si vjernik i onda ideš na koncert Slayera, nekak' mi to nejde skupa. Jer, heavy metal ne podržava te stvari. Kak' da kažem, jednostavno su to stvari koje nejdu baš skupa. Metal i rock je pobuna protiv. Pobuna protiv onoga šta čovjeka sputava. Religija je dogmatizam i svaka dogma te sputa. Sputa te prvenstveno u izražavanju, sputa te u življenju onoga šta stvarno jesi, šta bi trebalo biti. I, često onda budeš licemjerman. Ne budeš u skladu sa samim sobom. Ja to tako shvaćam*“.

Još jedan sugovornik (31) (sluša heavy metal 20 godina) tvrdi da bi spajanje dotičnih „svjetova“ (heavy metal glazbe i vjere) moglo ukazivati na određenu prijetvornost, premda načelno smatra da nije „kontradiktorno“ biti 'metalac' i vjernik: „*Mislim, ono, u stilu, sluša bend koji je izrazito protiv religije, a osoba je izrazito za religiju. I, to bi možda moglo biti kontradiktorno i sad da dalje to sluša može biti licemjerno, ali i ne mora, mislim*“.

Sugovornik (23) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) pak na pitanje smatra li spojivim da neka osoba istovremeno bude 'metalac' i vjernik, odgovara: „*Mislim da je... Al' mislim da ne možeš biti u tome baš toliko jako, jer nešto će izbacit'. To su dva različita sistema, vjera i*

¹⁰¹ Vidi Prilog 22 na str. 110.

glazba, metal glazba i mislim da ako pretjeruješ u jednoj, da će onako, k'o tijelo, odbacit će to, ovaj drugi dio, jer je nepotreban. Tako da, ako je, vjerujem da je to sve onako 'u dozi'". Jedan sugovornik (20) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) pak razlaže svoje stanovište glede pitanja „Je li kontradiktorno biti vjernik i slušati heavy metal glazbu?": „Nije. Sve je to stvar izbora, ne? Slušaš takvu muziku, ako ti ne smeta da neko pljuje po tvojoj vjeri, onda nema problema. Upoznao sam takvih ljudi, kojima fakat ne smeta, koji kuže tu scenu i kojima ne smeta takva vrsta glazbe, provokacija i koji kužiju to“.

Sugovornici dominantno smatraju da nije kontradiktorno biti vjernik i 'fan' heavy metal glazbe, iz, kao što je navedeno, različitih razloga: neki od sugovornika se smatraju vjericima, nadalje, heavy metal glazbenika koji se deklariraju vjericima, postojanje 'kršćanskog' ili white metala, odnosno heavy metal glazbe čiji tekstovi sadržavaju kršćansku poruku, radi značajke heavy metal glazbe kao one koja općenito podržava slobodu i izražavanje individualnosti i dr.

Ipak, valja zapaziti da od pet sugovornika koji su pripadnici Katoličke crkve, samo jedan redovito odlazi na nedjeljna bogoslužja. To su na neki način i istaknuli izvjesni kazivači, kojima se čini pomalo kontradiktornim biti 'praktičan' vjernik, koji odlazi na sv. mise, a koji usto posjećuje koncerte određenih heavy metal sastava. Zbog malog broja vjernika u uzorku nismo u mogućnosti donositi velike zaključke, ali ipak bismo mogli naslutiti kako je moguće da u većini slučajeva nije u potpunosti spojivo biti 'fan' heavy metal glazbe i vjernik/ca koji redovito odlazi na bogoslužja, odnosno koji/a je aktivan/na član/ica određene crkvene zajednice.

5.2.2.4.4 Stavovi o ljubavnim/intimnim vezama

Svi sugovornici imali su neko iskustvo u ljubavnim ili intimnim vezama; kao što je navedeno, jedna sugovornica je udana, dva kazivača su oženjena¹⁰², u vezi je osmero kazivača, a desetero ih je „samaca“, odnosno, nije u ljubavnoj ili intimnoj vezi. Na pitanje mijenjaju li često intimne partnere, svi sugovornici dali su negativan odgovor. Dvije kazivačice (jedna je, druga nije trenutno u vezi) su pored toga navele da se katkad (više puta godišnje) na nekim izlascima ili koncertima znaju zabavljati s pripadnicima muškog spola/roda bez međusobnih obveza, a jedna sugovornica, koja nije u vezi, navela je da ima dugogodišnjeg „prijatelja s povlasticama“.

¹⁰² Svi sugovornici koji su u braku naglasili su da su zadovoljni u vezama, tj. „sretno oženjeni“, a sugovornica da je „sretno udana“.

Četvero kazivača izrazili su izrazito negativan stav prema promiskuitetu¹⁰³ i „provodima za jednu noć“¹⁰⁴.

Dva kazivača su u prošlosti često mijenjala (jedan je i varao) partnerice, primjerice, *kazivač (27) (sluša heavy metal glazbu 15 godina)* odgovara: „*Nisam neki za zadržavanje veze, dosad se pokazalo, nažalost, ali nisam ni nešto promiskuitetan. K'o klinac više, sad ne*“¹⁰⁵. Šestero sugovornika je prevarilo neke bivše partnerice, 14 njih nije nikada varalo, dok jedna sugovornica pak nije potpuno sigurna je li varala svog partera ili ne¹⁰⁶. Svi sugovornici, izuzev jedne kazivačice, kažu da ne bi¹⁰⁷ prevarili trenutnog partnera, odnosno, oni koji trenutno nisu u vezi, nekog budućeg partnera/icu¹⁰⁸. Drugi kazivači pojasnili su da ne bi varali, da bi u tom slučaju prije prekinuli s osobom s kojom su u vezi, ili pak da ne bi varali, jer ne bi htjeli da se njima nešto takvo dogodi, da bi se zbog toga loše osjećali i sl.

Na kraju možemo sumirati: sugovornici su se izjasnili da ne mijenjaju često ljubavne ili intimne partnere. 3/4 kazivačica su otvorene po pitanju „zabavljanja“¹⁰⁹ s pripadnicima muškog spola/roda bez obaveza, a što se tiče (muških) kazivača (kojih je oko 4 puta više od kazivačica), oni su u svojim odgovorima ipak bili nešto suzdržaniji te su se samo neki od njih jasno izjasnili po pitanju mijenjanja partnerica, „zabavljanja“, „avantura“ i seksualnih odnosa u kojima nema međusobnih obveza. Četvero njih je iskazalo negativan stav spram takvih „avantura“. Neki od kazivača su potvrdili da su u prošlosti često mijenjali partnerice. Oko 1/3 kazivača je potvrdilo da su prevarili neke svoje bivše partnerice, a 2/3 da nikad nisu varali. Svi sugovornici tvrde da ne bi prevarili sadašnjeg partnera/icu, odnosno, oni koji nisu u vezi, budućeg partnera/icu.¹¹⁰

¹⁰³ Vidi Prilog 23 na str. 110-111.

¹⁰⁴ Vidi Prilog 24 na str. 111.

¹⁰⁵ Vidi Prilog 25 na str. 111-112.

¹⁰⁶ Vidi Prilog 26 na str. 112.

¹⁰⁷ Petero njih kazalo je da *vjerojatno* ne bi prevarili partnera/icu da im se pruži prilika.

¹⁰⁸ Vidi Prilog 27 na str. 112-113.

¹⁰⁹ Nije riječ nužno o seksualnim odnosima.

¹¹⁰ Od kojih neki tvrde s više ili manje sigurnosti.

5.3. Kvantitativno istraživanje

5.3.1 Metodologija kvantitativnog istraživanja

Kvantitativni dio istraživanja¹¹¹ proveo se *online* metodom ankete, putem *online* servisa za anketiranje „Google obrasci“. Poveznica (link) na dotični anketni upitnik bila je objavljena u tri specijalizirane grupe na društvenoj mreži „Facebook“. Usto, autorica diplomskog rada je kontaktirala administratore i članove uredništva raznih (hrvatskih) stranica, portala i blogova koji se bave heavy metal glazbom uz zamolbu za sudjelovanje, odnosno daljnju diseminaciju poziva za sudjelovanje u istraživanju. Također, link na dotični upitnik objavljen je i na nekim pojedinačnim profilima na „Facebook“-u, a odaslan je i putem e-maila određenim kontaktima uz molbu za prosljeđivanje linka potencijalnim ispitanicima.

Respondenti su bili regrutirani isključivo na temelju njihova dobrovoljnog pristanka¹¹².

U uvodnom tekstu anketnog upitnika naznačeno je da se predlaže da ispitanici ispunjavaju upitnik dok su sami, što je jedna od mjera očuvanja povjerljivosti podataka u *online* anketiranju.

U anketnim upitnicima nisu se bilježili osobni podatci (ime i prezime) ispitanika. Servis za anketiranje „Google obrasci“ ne prikuplja IP adrese, tako da je anonimnost ispitanika ostala zaštićena. Također, u radu se ne prikazuju zasebni odgovori ispitanika, već se podatci prikazuju samo sumarno čime je identitet ispitanika ostao zaštićen.

Cilj anketnog upitnika bio je dobiti generalni uvid u istraživanu heavy metal supkulturnu populaciju, a njime se u osnovnim crtama nastojao istražiti sociodemografski, socioekonomski i sociopolitički profil dotičnih fanova heavy metal glazbe (stupanj obrazovanja, političke opcije itd.) te stavovi i vrijednosni sklopovi. Cilj takvog prikupljanja podataka bila je intencija da se dođe do (nekih) zajedničkih obilježja ispitivane populacije. Budući da je link s anketnim upitnikom bio objavljen

¹¹¹ Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja je 14. studenoga 2017. izdalo dozvolu za provedbu dotičnog istraživanja naziva „Neki socijalni aspekti heavy metal supkulture – kvantitativno istraživanje (diplomski rad)“.

¹¹² U preliminarnom pozivu na istraživanje, kao i u preambuli ankete bilo je naznačeno da sudionici/e trebaju imati minimalno navršениh 14 godina, budući da prema točki 3, stavka 3.4 važećeg Etičkog kodeksa istraživanja s djecom (Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske, 2003) osobe starije od 14 godina samostalno mogu dati pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Iako nije bilo takvih slučajeva, anketni upitnici eventualno ispunjeni od osoba (ispitanika) mlađih od 14 godina ne bi bili uvaženi i korišteni u istraživačke svrhe.

stranicama vezanim uz heavy metal glazbu, nije postojala kontrola nad time tko će ga ispunjavati (parametri populacije poput veličine, strukture i dr., a što je inherentni rizik prisutan u provedbi anketnog istraživanja putem Interneta) te je *online* uzorak ove specifične ciljane populacije, dakle, prigodan. Pri tome se očekivalo postizanje reprezentativnosti za fanove heavy metal glazbe koji posjećuju takve stranice.

Prikupljena empirijska građa je obrađena pomoću programskog paketa SPSS-a.

5.3.2 Rezultati kvantitativnog istraživanja

Upitnici su stavljeni *online* 20. 11. 2017. i do 13. 12. 2017. prikupilo se 205 odgovora, od kojih je 190 važećih. Iz obrade podataka su iz epistemoloških razloga izostavljeni, odnosno označeni kao nevažeći odgovori 14 ispitanika, budući da su kao svoje prebivalište naveli Srbiju, Bosnu i Hercegovinu, Republiku Srpsku te Crnu Goru. Naime, primarna istraživana populacija je heavy metal supkultura u Hrvatskoj, tako da se istraživanje zadržalo unutar okvira indiciranog društva, odnosno, u obradu podataka ušli su samo odgovori ispitanika iz Republike Hrvatske. To je razlog što je još jedan ispitanik, koji nije jasno naznačio regiju u Hrvatskoj prema kojoj osjeća najintenzivniju pripadnost, odnosno hrvatsku županiju u kojoj ima prebivalište, izostavljen iz obrade podataka.

5.3.2.1. Hipoteze anketnog istraživanja

Istraživanjem se nastojalo provjeriti sljedeće pretpostavke:

- na 'fanove' heavy metal glazbe dotična glazba ima blagotvorne psihičke učinke (Sharman i Dingle, 2015)
- heavy metal glazba njenim slušateljima pomaže pri „ispucavanju negativne energije“ (Kocijan, 2015)
- pripadnici heavy metal supkulture su vjerni („trajni“, dugogodišnji) fanovi te glazbe (Leung i Kier, 2010 u Howe, Aberson, Friedman i dr., 2015; Van Buskirk, 2015; Kocijan, 2015)
- pripadnici heavy metal supkulture su *slabo* religiozni (Swami i dr., 2013)
- heavy metal glazba njenim slušateljima služi kao „sredstvo“ za propitivanje sebe i svijeta (Hines i McFerran, 2014)
- pripadnike heavy metal supkulture karakterizira potreba za izražavanjem individualnosti (Swami i dr., 2013)

- heavy metal glazba budi entuzijazam kod njenih slušatelja (Hines i McFerran, 2014)
- pripadnici heavy metal supkulture su sretniji od ljudi koji ne slušaju heavy metal glazbu (prema Howe i dr., 2015)
- pripadnici heavy metal supkulture se odlikuju solidarnošću, tj. iskrenošću, prijateljstvom, međusobnim poštivanjem te otvorenošću (Frković, 2007)
- s obzirom na stavove koji se iznose u heavy metal pjesmama, a koji se često doživljavaju kao prijetnja javnom redu (Christe 2008:131), 'metalci' su skupina koja je prijetnja javnom redu
- pripadnici heavy metal supkulture su „niškoristi“, „propalice“ i „probisvijeti“ (Kocijan, 2015), odnosno društveno neprilagođene osobe
- pripadnici heavy metal supkulture nisu osobe sklone varanju u ljubavnim/intimnim vezama (Blabbermouth, 2015)

Predrasude, stereotipi i tvrdnje koji će se provjeriti:

- pripadnici heavy metal supkulture su sotonisti (Kocijan, 2015)
- pripadnici heavy metal supkulture su neobrazovani (Kocijan, 2015)
- pripadnici heavy metal supkulture su narkomani (Kocijan, 2015), odnosno osobe sklone zloupotrebi droga (Weinstein 2000:1-2)
- pripadnici heavy metal supkulture su skloni promiskuitetu i varanju u (ljubavnim) vezama (Weinstein, 2000)

S obzirom na spoznaje prikupljene kroz kvalitativni dio istraživanja iskristalizirale su se sljedeće hipoteze, koje će se provjeriti anketnim istraživanjem:

- 'fanovi' heavy metal glazbe slušaju heavy metal glazbu nekoliko sati dnevno
- 'fanovi' heavy metal glazbe često (uglavnom) se oblače u crno
- od odjeće „tipične“ za heavy metal populaciju najčešće se nose majice s natpisima i/ili slikama heavy metal bendova
- za integraciju u heavy metal supkulturu prvenstveno je važno da dotična sluša (i preferira) heavy metal glazbu
- 'fanovi' heavy metal supkulture su osobe koje na tjednoj bazi konzumiraju alkohol
- 'fanovi' heavy metal supkulture su osobe koje na tjednoj bazi puše duhan, tj. cigarete

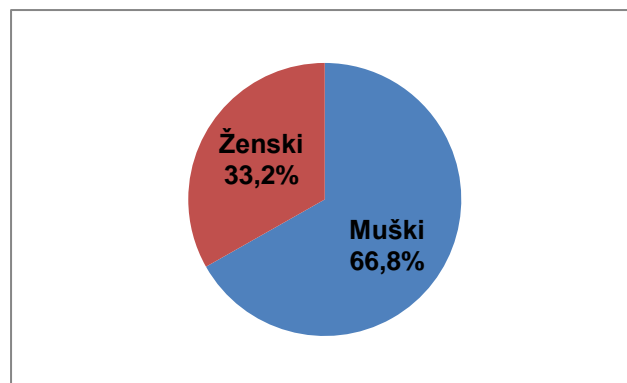
- 'fanovi' heavy metal supkulture su osobe koje imaju iskustva s marihuanom
- 'fanovi' heavy metal supkulture su osobe koje imaju iskustva s nekom vrstom droge
- 'fanovi' heavy metal supkulture smatraju 'spojivim' da je neka osoba istovremeno 'metalac' i vjernik
- 'fanovi' heavy metal supkulture većinom nisu vjernici (ateisti su, agnosticici i dr.)
- 'fanovi' heavy metal supkulture vjeruju da će dotičnu glazbu slušati i u budućnosti

5.3.2.2. Nezavisne varijable

Što se tiče spolne/rodne strukture, od 190 ispitanika¹¹³, njih 127 ili 66,8% su muškog, a 63, odnosno 33,2% ženskog spola/roda.

Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012) u stanovništvu Hrvatske nešto veći postotak (51,8%) čine osobe ženskog spola/roda, dok je udio osoba muškog spola 48,2%. U usporedbi s populacijom Hrvatske, ispitana heavy metal populacija prosječno ima veći udio muških te prosječno manji udio osoba ženskog spola.

U teorijskom dijelu rada naveli smo da su od samih začetaka heavy metal glazbe i njenih 'fanova' najveći dio njene publike činili mladići, odnosno pripadnici muškog spola. Također, velika većina uzorka kvalitativnog istraživanja čine muški kazivači, a iz priloženog se može vidjeti i da je većina sudionika ankete, 2/3 njih također muškog spola. Iz navedenih podataka zaključujemo kako publiku heavy metala (još uvijek) čine pretežito muški 'fanovi'.

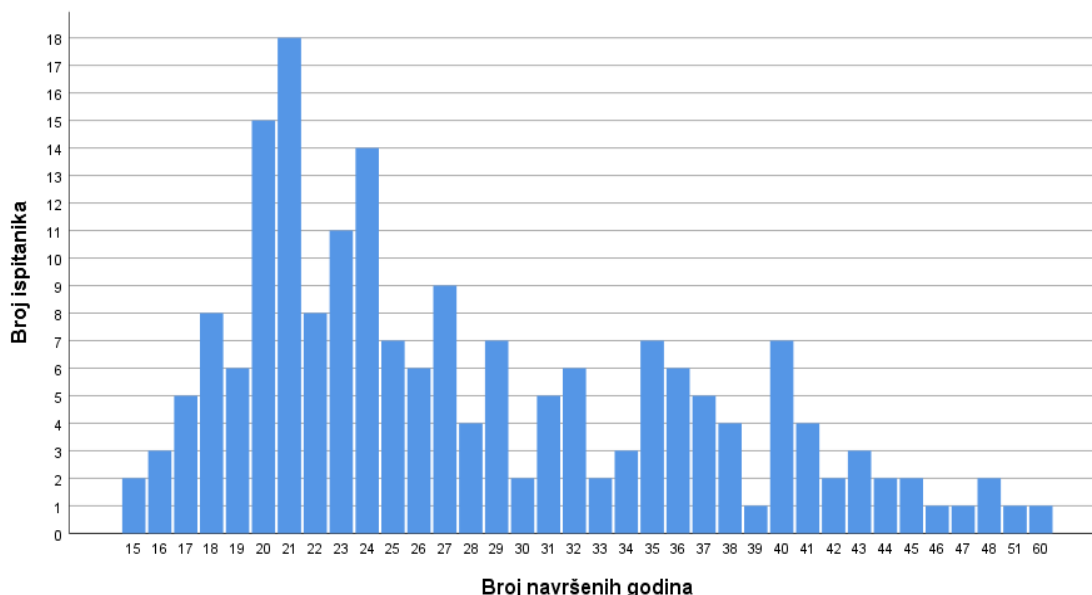

Slika 1. Spolna struktura ispitanika (%)

¹¹³ U prikazu rezultata kvantitativnog istraživanja za osobe koje su sudjelovale u istraživanju, odnosno, anketi/anketnom upitniku koristit će se nazivi „ispitanici“, „sudionici ankete“ te „sudionici“ kao sinonimi.

Što se tiče dobne strukture, najmlađi ispitanik ima 15, a najstariji 60 godina. Najviše ispitanika (njih 18, odnosno 9,5%) ima 21 godinu, njih 15 ili 7,9% je navršilo 20 godina, nadalje, njih 14 ili 7,4% ima 24 godine, njih 11 ili 5,8% je navršilo 23 godine, 9 ispitanika ili 4,7% pak je navršilo 27 godina, po 8 ispitanika ili 4,2% je navršilo 18, odnosno 22 godine. Po 7 ispitanika ili 3,7% ima 25, 29, 35 i 40 godina. Prosjek godina ispitanika je 27,89, odnosno ≈ 28 , što je znatno manje od prosječne starosti hrvatskog stanovništva, koja je, prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine iznosila 41,7 godina.

Dobna struktura je, premda raznovrsna, ipak dominantno „mlada“ (što se može lako iščitati iz grafičkog prikaza). Ispitanici su u najvećem dijelu mladi, odnosno osobe u ranoj odrasloj dobi od 20-29 godina¹¹⁴. Premda uzorak nije reprezentativan¹¹⁵ te ne možemo zaključiti da je heavy metal populacija uglavnom sastavljena od pripadnika te dobi, ipak iz odgovora nekih kazivača možemo naslutiti da se neki mlađi pojedinci možebitno deklariraju pripadnicima heavy metal supkulture, iako je to njihova, više ili manje kratkotrajna „faza“ (tako da je vjerojatnije da se u uzorku nalazi više mlađih ispitanika). Isto tako valja ponoviti da je anketa bila *online* te da su uglavnom ispitanici dolazili do linka s anketnim upitnikom preko specijaliziranih Facebook stranica, što je možebitno utjecalo na dobnu strukturu uzorka.

Slika 2. Dobna struktura ispitanika (broj)

¹¹⁴ Valja naznačiti da se i većina kazivača (sudionici intervjua) nalazi u tim dobnim granicama.

¹¹⁵ Za cjelovitu heavy metal populaciju u Hrvatskoj.

Najveći broj ispitanika (27,9%) je proveo veći dio života u mjestu od 80 001 do 500 000 stanovnika¹¹⁶, a dalje slijede ispitanici (17,9%) koji su najveći dio života proveli u mjestu s više od 500 000 stanovnika. 14,2% ispitanika je najveći dio života provelo u mjestu od 40 001 do 80 000 stanovnika.

Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, 16,06% stanovništva živi u naselju s 200 001 i više stanovnika, što u anketi odgovara kategoriji mjesta s više od 500 000 stanovnika, a taj postotak iznosi, kao što je navedeno, 17,9%. U mjestima od 50 001 do 200 000 stanovnika živi 14,38% stanovništva Hrvatske, dok u djelomično podudarnoj kategoriji iz ankete, u mjestu od 80 001 do 500 000 stanovnika živi 27,9% heavy metal populacije. U mjestima od 50 001 do 100 000 živi 7,48% stanovništva Hrvatske, dok u donekle podudarnoj kategoriji od 40 001 do 80 000 stanovnika živi 8,42% ispitanane heavy metal populacije. Uz napomenu da kategorija u anketi (mjesta od 10 001 do 40 000 st.) također nije u potpunosti podudarna s onom iz Popisa stanovništva (od 10 001 do 50 000 st.)¹¹⁷, taj postotak za stanovništvo Hrvatske iznosi 14,42%, a za ispitanu heavy metal populaciju 14,21%. 6,16% stanovnika Hrvatske živi u mjestu od 5001 do 10000 stanovnika, dok kod ispitanika taj postotak iznosi 10%. 10,13% stanovništva Hrvatske živi u naseljima od 2001 do 5000 stanovnika, a kod ispitanika taj postotak iznosi 9,47%. 38,84% stanovništva Hrvatske živi u naseljima do 2000 stanovnika, dok u njima živi tek 12,1% sudionika ankete.

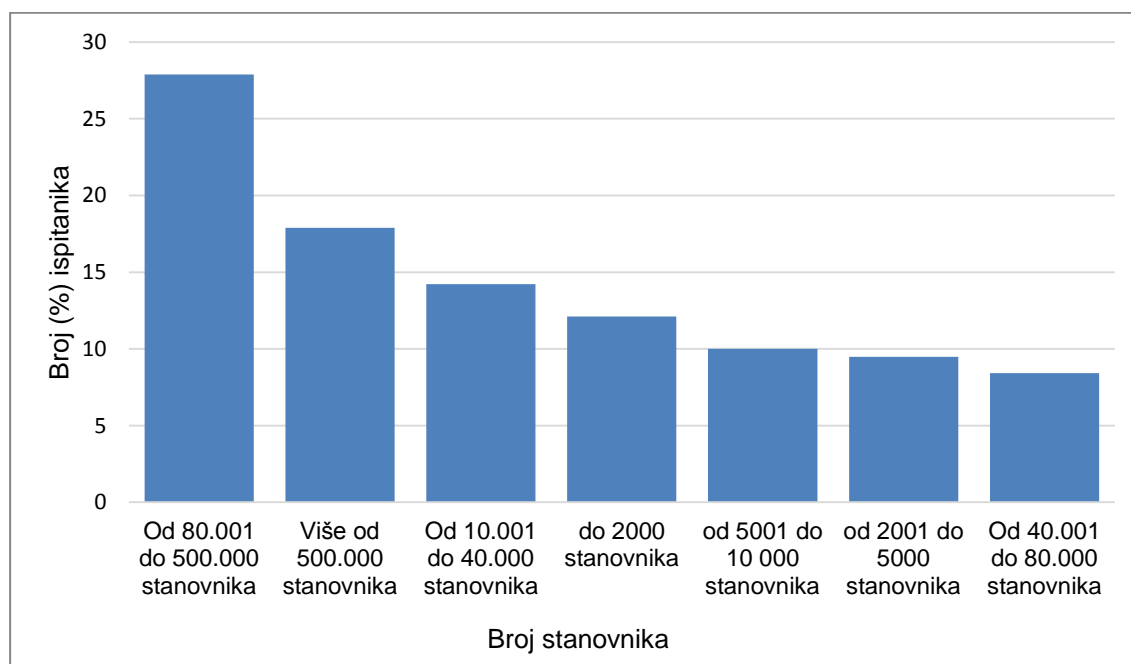
U usporedbi sa stanovništvom Hrvatske, 3 puta manje ispitanane heavy metal populacije živi u mjestu do 2000 stanovnika (udio populacije Hrvatske koja živi u takvim mjestima je 38,84%, a ispitanane heavy metal populacije 12,1%). Također, kao što je spomenuto, u (urbanim) mjestima od 50 001 do 200 000 stanovnika živi 14,38% stanovništva Hrvatske, dok u djelomično podudarnoj kategoriji iz ankete, u mjestu od 80 001 do 500 000 stanovnika živi 27,9% heavy metal populacije.

Iz navedenih podataka zaključujemo da je veći dio heavy metal populacije najveći dio svog života proveo u većim, odnosno urbanim naseljima te da je ona, u

¹¹⁶ Dotične kategorije mjesta po broju stanovnika formirane su prema brojčanoj strukturi hrvatskih gradova. Tako je jedini hrvatski grad s više od 500 000 stanovnika Zagreb, gradovi od 80 001 do 500 000 stanovnika su regionalni centri Osijek, Rijeka i Split, a gradovi od 40 001 do 80 000 stanovnika predstavljaju županijske centre od kojih neki imaju i (važan) „međužupanijski“ utjecaj (primjerice, Varaždin). Gradovi od 10 001 do 40 000 stanovnika su uglavnom gradovi-županijska središta (poput Bjelovara, Koprivnice, Požege, Pule), a gradovi od 5 001 do 10 000 stanovnika (ili nižim brojem stanovnika) su manji gradovi koji imaju utjecaj na dio okolnog teritorija (poput Krapine, Ogulina i dr.). Mjesta s manje od 2000 stanovnika uglavnom su seoska naselja.

¹¹⁷ Odnosno, zajedno uzete (zbrojene) kategorije 10 001 - 20 000 i 20 001 - 50 000 stanovnika.

usporedbi s prosjekom Hrvatske, znatno manje prisutna u manjim i seoskim naseljima (do 2000 stanovnika), odnosno ona je dominantnije urbana.

Slika 3. Broj stanovnika u mjestu u kojem su ispitanici (%) proveli najveći dio života

Ispitanici imaju prebivališta u svim hrvatskim županijama; najviše u Gradu Zagrebu (22,6%, a prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine¹¹⁸, u njemu živi 18,4% stanovništva Hrvatske), Primorsko-goranskoj županiji (17,9%, dok u ukupnom stanovništvu Hrvatske taj postotak iznosi 6,9%), Splitsko-dalmatinskoj (12,6%, dok u ukupnom stanovništvu Hrvatske taj postotak iznosi 10,6%), Zagrebačkoj i Istarskoj (obje po 5,8%, dok u Zagrebačkoj županiji živi 7,4% populacije Hrvatske, a u Istarskoj 4,9%), nadalje, Dubrovačko-neretvanskoj i Krapinsko-zagorskoj županiji (obje po 4,2%; u Dubrovačko-neretvanskoj županiji živi 2,9% stanovništva Hrvatske, a u Krapinsko-zagorskoj županiji 3,1%). 3,7% sudionika ankete ima prebivalište u Osječko-baranjskoj (7,1% populacije Hrvatske) i Zadarskoj županiji (3,9% populacije Hrvatske), 3,2% u Varaždinskoj (4,1% populacije Hrvatske) i Vukovarsko-srijemskoj (4,2% populacije Hrvatske), 2,6% u Karlovačkoj (3% u populaciji Hrvatske), 2,1% u Brodsko-posavskoj županiji (3,7% u stanovništvu Hrvatske), dok 1,6% ispitanika ima prebivalište u Kopriivničko-križevačkoj (2,7% u stanovništvu Hrvatske) i Međimurskoj županiji (2,7% u populaciji Hrvatske), a 1,1% u Požeško-slavonskoj (1,8% u

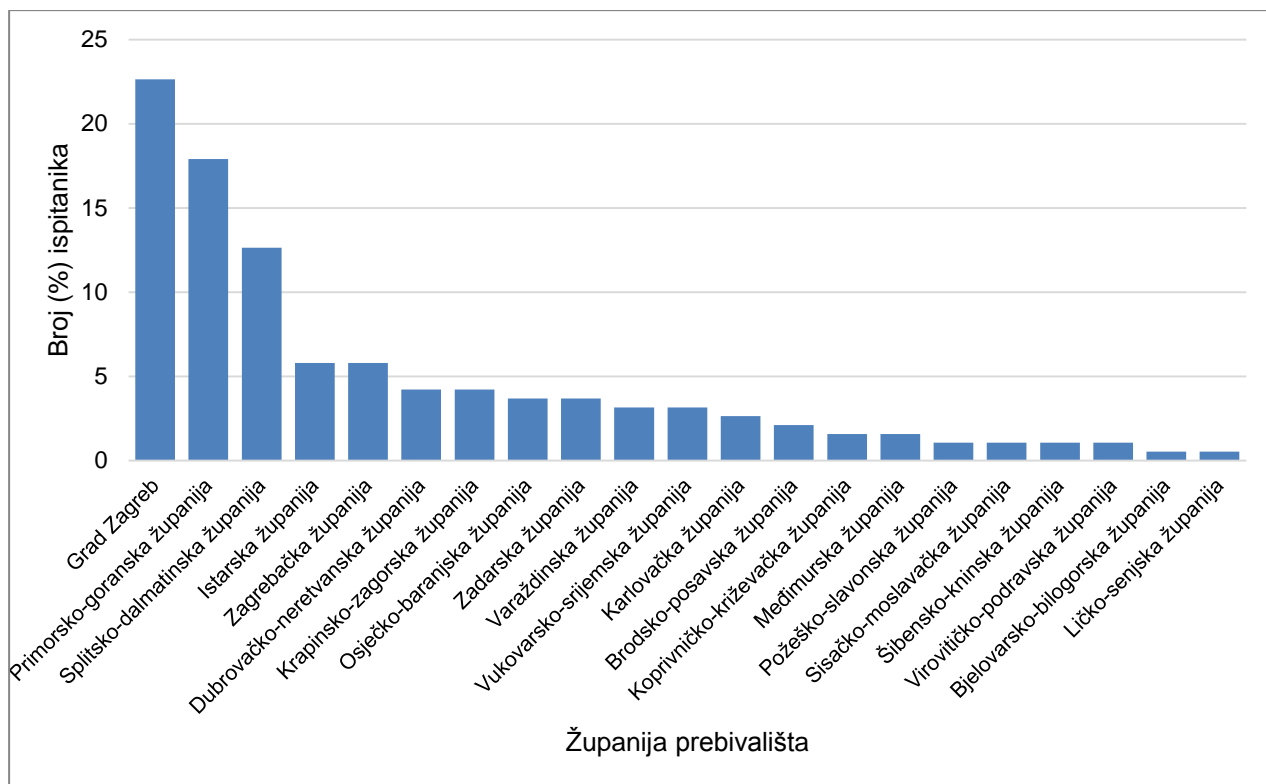
¹¹⁸ I u nastavku će se, ukoliko nije drugačije naznačeno, za podatke o ukupnom stanovništvu Hrvatske koristiti nalazi Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.

stanovništvu Hrvatske), Sisačko-moslavačkoj (4% u stanovništvu Hrvatske), Šibensko-kninskoj (2,6% u populaciji Hrvatske) i Virovitičko-podravskoj županiji (1,9% u populaciji Hrvatske). U Bjelovarsko-bilogorskoj (2,8% u stanovništvu Hrvatske) i Ličko-senjskoj županiji (1,2% u stanovništvu Hrvatske) ima prebivalište po jedan ispitanik (0,5%).

Valja primijetiti da ispitanici najvećim dijelom žive (tj. imaju prebivalište) u županijama u kojima su smješteni regionalni centri te najveći gradovi u Hrvatskoj: nešto manje od 1/4 ispitanika ima prebivalište u Gradu Zagrebu (4,2% više od udjela u populaciji Hrvatske), nadalje slijedi Primorsko-goranska županija (11% više od udjela u populaciji Hrvatske) u kojoj je smještena Rijeka, treći najveći hrvatski grad te Splitsko-dalmatinska (2% veći udio od udjela u populaciji Hrvatske), u kojoj se nalazi Split, najveći grad u Dalmaciji te drugi najveći grad u Hrvatskoj.

S druge strane, najmanje sudionika u istraživanju (anketi) čine osobe s prebivalištem u Bjelovarsko-bilogorskoj, Ličko-senjskoj, Požeško-slavonskoj, Sisačko-moslavačkoj, Šibensko-kninskoj i Virovitičko-podravskoj županiji. U svim navedenim županijama nema koncentracije stanovništva; radi se o slabo naseljenim područjima¹¹⁹ u kojima živi oko 40-45 stanovnika/km², što je, prema „Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine“ (2012), znatno manje od hrvatskog prosjeka (75,71 st./km²). Također, u nekim se slučajevima radi o županijama s najmanje stanovnika, primjerice, Ličko-senjska ima oko 50 000 te je ujedno i najrjeđe naseljena hrvatska županija, Požeško-slavonska ima nešto manje od 80 000, a Virovitičko-podravska nešto više od 80 000. U spomenutim županijama isto tako nema većih urbanih ili industrijskih središta.

¹¹⁹ Valja također istaknuti da se radi o županijama, odnosno krajevima sa specifičnim i značajnim prirodnim karakteristikama, koje svakako određenim dijelom uvjetuju naseljenost dotičnih krajeva. Naime, gotovo u svim navedenim županijama nalaze se istaknuti prirodni prostori koji su stoga nerijetko zaštićeni: u Ličko-senjskoj županiji nalaze se Nacionalni parkovi Sjeverni Velebit i Plitvička jezera te Park prirode Velebit. U Šibensko-kninskoj županiji smješteni su Nacionalni parkovi Krka i Kornati te Park prirode Vransko jezero. U Sisačko-moslavačkoj županiji se nalazi Park prirode Lonjsko polje itd. (primjeri nisu iscrpljeni).

Slika 4. Županija prebivališta ispitanika (%)

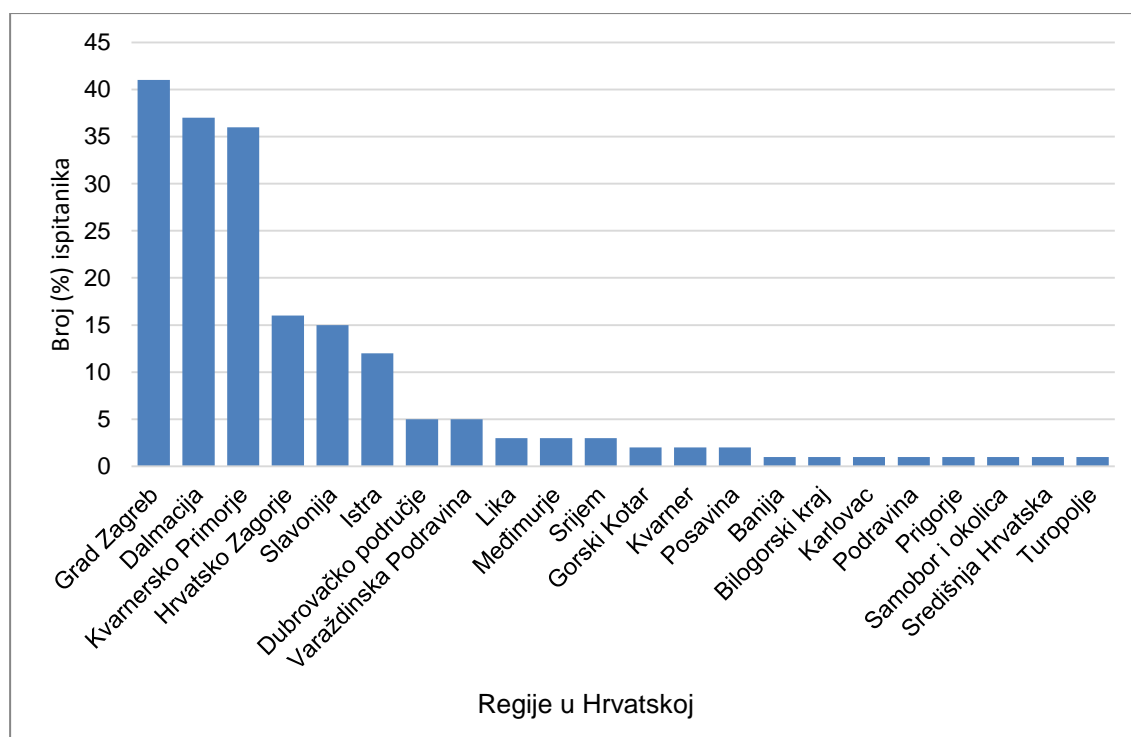
Tablica 1. Županija prebivališta ispitanika (broj i %)

Županija prebivališta		Broj ispitanika	Broj (%) ispitanika
Valid	Grad Zagreb	43	22,6
	Primorsko-goranska županija	34	17,9
	Splitsko-dalmatinska županija	24	12,6
	Istarska županija	11	5,8
	Zagrebačka županija	11	5,8
	Dubrovačko-neretvanska županija	8	4,2
	Krapinsko-zagorska županija	8	4,2
	Osječko-baranjska županija	7	3,7
	Zadarska županija	7	3,7
	Varaždinska županija	6	3,2
	Vukovarsko-srijemska županija	6	3,2
	Karlovačka županija	5	2,6
	Brodsko-posavska županija	4	2,1
	Koprivničko-križevačka županija	3	1,6
	Međimurska županija	3	1,6
	Požeško-slavonska županija	2	1,1
	Sisačko-moslavačka županija	2	1,1
	Šibensko-kninska županija	2	1,1
	Virovitičko-podravska županija	2	1,1
	Bjelovarsko-bilogorska županija	1	,5
Ličko-senjska županija	1	,5	
Total	190	100,0	

Regije prema kojoj sudionici ankete osjećaju najveću pripadnost (pri čemu nije potrebno da su rođeni tamo ili pak da žive u dotičnoj regiji) su Grad Zagreb (njih 21,6%), Dalmacija (19,5%) i Kvarnersko Primorje (18,9% ispitanika). Nadalje slijede Hrvatsko Zagorje (8,4% sudionika), Slavonija (7,9% ispitanika) i Istra (6,3%). Među preostalim regijama prema kojima ispitanici osjećaju pripadnost nalaze se Dubrovačko područje i Varaždinska Podravina (obje s 2,6% ispitanika), Lika, Međimurje i Srijem (sve s 1,6% ispitanika), Gorski Kotar, Kvarner i Posavina (sve s 1,1% ispitanika) te Banija, Bilogorski kraj, Turopolje, Prigorje od ponuđenih te „Središnja Hrvatska“, „Samobor i okolica“, „Podravina“ i „Karlovac“ – radi se o „regijama“ koje su dopisali sami ispitanici (sve s 0,5% ispitanika).

Mogli bismo i ovdje ponoviti da su regije prema kojima sudionici ankete osjećaju najveću pripadnost ili veći urbani centri (Zagreb) ili pak regije u kojima su smješteni neki od većih hrvatskih urbanih centara (Dalmacija, Kvarnersko Primorje, Slavonija) ili je pak u njihovoj blizini smješten neki veći urbani centar (Hrvatsko Zagorje).

Regije prema kojima ispitanici osjećaju najmanju pripadnost većinom su one (premda ne sve) unutar kojih nema nekih većih urbanih centara, odnosno većih urbanih naselja.

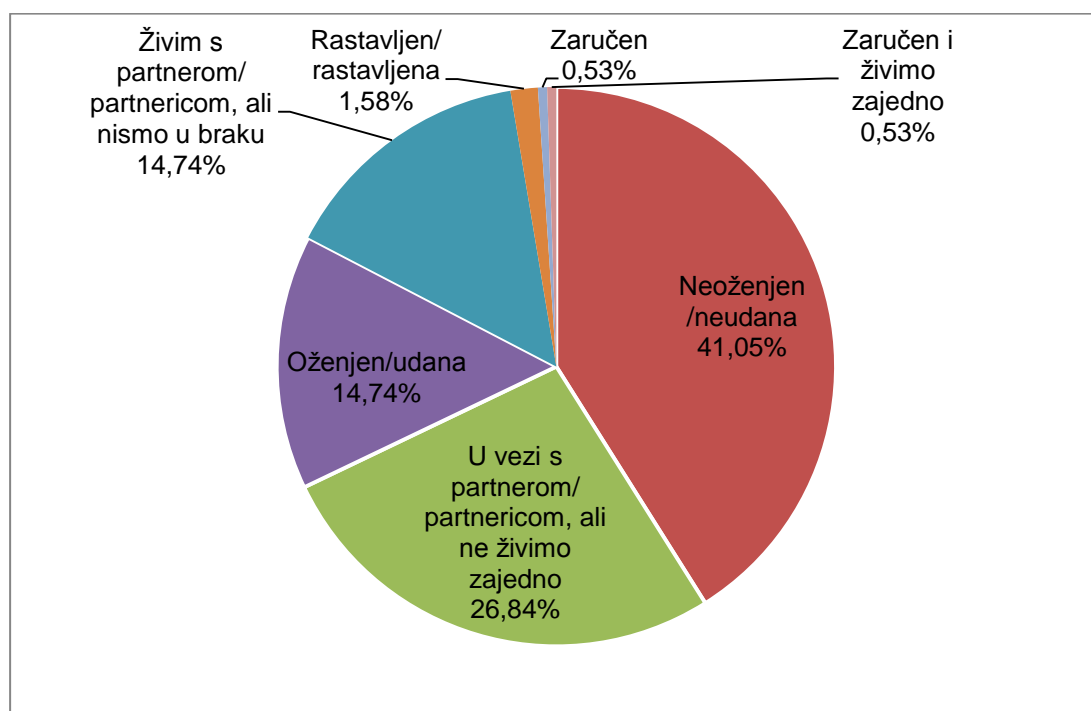
Slika 5. Regije u Hrvatskoj prema kojoj ispitanici osjećaju najintenzivniju pripadnost

Što se tiče bračnog statusa, najveći broj ispitanika/ca (41,1%) je neoženjen/neudano, što je više od udjela neoženjenih/neudanih u populaciji Hrvatske staroj 15 i više godina koji iznosi 28,8% (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, 2012¹²⁰). Nadalje, 26,8% je u vezi s partnerom/partnericom, ali ne žive zajedno, njih 14,7% je oženjeno/udano, što je znatno manje od populacije Hrvatske u kojoj je 55,3% stanovništva oženjeno/udano. Isti postotak ispitanika (14,7%) živi s partnerom/partnericom, ali nije u braku. 1,6% ih je razvedeno, što je manje od udjela

¹²⁰ I u nastavku će se, ukoliko nije drugačije naznačeno, za podatke o ukupnom stanovništvu Hrvatske koristiti nalazi Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.

razvedenih u stanovništvu Hrvatske (4,4%). Dva ispitanika su dodala kategorije te označili da su „zaručeni“, odnosno „zaručeni i žive zajedno“.

S obzirom da je velik broj ispitanika mlad ili u ranoj odrasloj dobi (od 20-29 godina), ne čudi podatak da je velik udio njih neoženjen/neudana. Valja istaknuti vrlo mali postotak (1,6%) rastavljenih osoba u uzorku. Svakako, uzorak je po pitanju bračnog statusa heterogen.

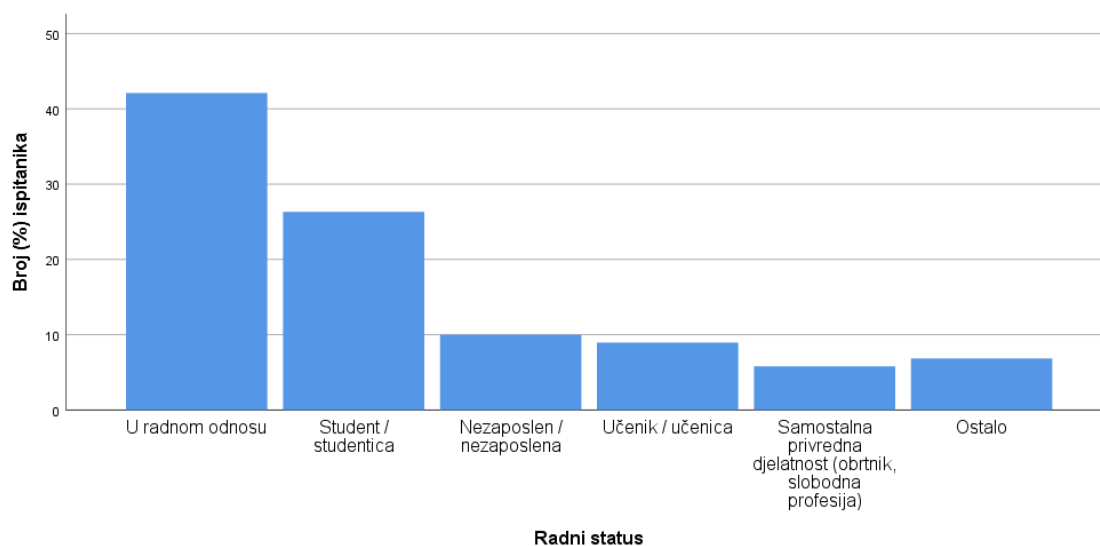
Slika 6. Bračni status ispitanika (%)

Što se tiče radnog statusa, 42,1% sudionika ankete je u radnom odnosu (što odgovara populaciji Hrvatske; prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012), udio zaposlenih je iznosio 41,4%). Nadalje, u ispitivanoj populaciji 26,3% su studenti/ce, a 8,9% su učenici/ce, što je više u usporedbi s populacijom Hrvatske u kojoj učenici i studenti zauzimaju 8,9% (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine¹²¹ (2012)). 10% ih je nezaposleno (podatak za Hrvatsku iznosi 8%), a 5,8% ima samostalnu privrednu djelatnost (obrtnici, slobodne profesije), što za Hrvatsku iznosi 5% (Državni zavod za statistiku, 2017). Za 4,2% ispitanika je honorarni rad jedini izvor prihoda. Po jedan ispitanik je odgovorio da je samostalni poljoprivrednik, domaćica/muškarac koji vodi domaćinstvo (2011. 6% u stanovništvu

¹²¹ I drugdje u tekstu će se, ukoliko nije drugačije naznačeno, za podatke o ukupnom stanovništvu Hrvatske koristiti nalazi Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.

Hrvatske) te umirovljenik/ca (2011. 29,3% u populaciji Hrvatske), dok su dva odgovora označena kao nejasna, odnosno nevažea.

Kao što se iz navedenih podataka može vidjeti, najveći postotak ispitanika je u radnom odnosu ili se pak radi o studentima i učenicima, kojih ima za 26,3% više od stanovništva Hrvatske. 10% ispitanika je nezaposlen, što je za 2% više od populacije Hrvatske. Među ispitanicima ima najmanje osoba kojima je honorarni rad jedini izvor prihoda, samostalnih poljoprivrednika, domaćica/muškaraca koji vode domaćinstvo te umirovljenika/ca.

Slika 7. Radni status ispitanika (%)

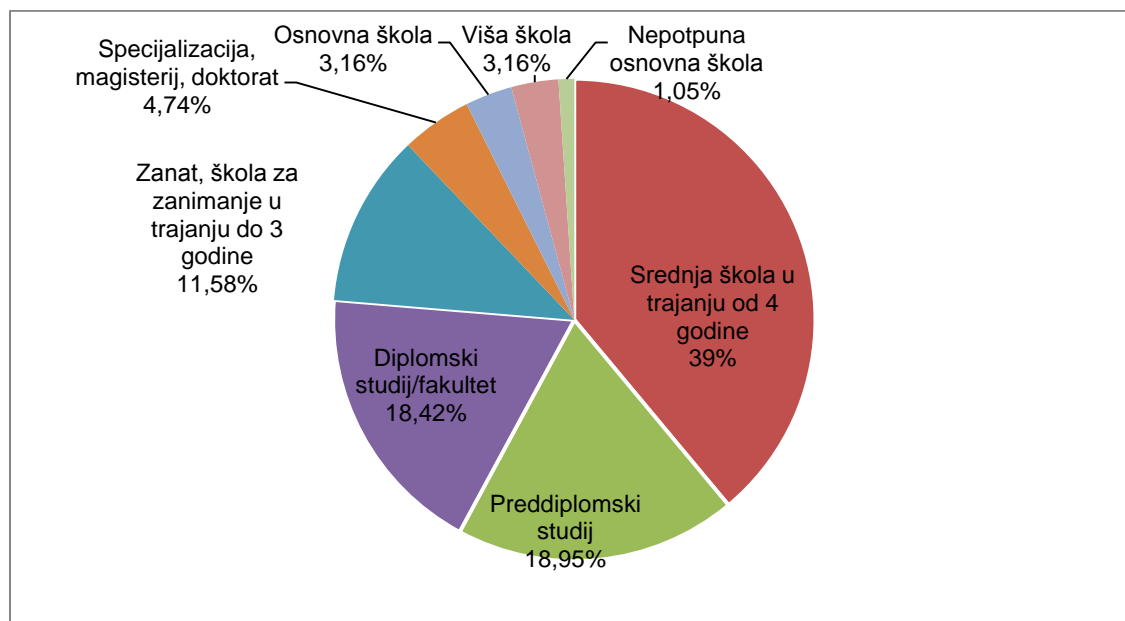
Što se tiče ostvarenog stupnja obrazovanja, 38,9% (74 ispitanika) je završilo srednju školu u trajanju od 4 godine, 18,9% (36 ispitanika) je završilo preddiplomski studij, 18,4% (35 ispitanika) je završilo diplomski studij, odnosno fakultet, dok je za 11,6% ispitanika (njih 22) zanat, škola za zanimanje u trajanju do 3 godine najveći postignuti stupanj obrazovanja. Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012)¹²², za 52,6% stanovništva Hrvatske je najveći stupanj obrazovanja srednja škola (uključene sve vrste srednjih škola), dok za ispitanu heavy metal populaciju taj udio iznosi 50,5%.

Nadalje, 4,7% ili 9 ispitanika je završilo specijalizaciju, magisterij ili doktorat (podatak za Hrvatsku 2011. je 0,3%), a 3,2% (6 ispitanika) je završilo osnovnu školu (podatak za Hrvatsku 2011. je 21,3%), a isti postotak je završio i višu školu.

¹²² I nastavku teksta će se, ukoliko nije drugačije naznačeno, za podatke o ukupnom stanovništvu Hrvatske koristiti nalazi Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.

Nezavršenu (nepotpunu) osnovnu školu imaju 2 ispitanika (podatak za Hrvatsku 2011. je 7,8%).

Dakle, najveći postotak ispitanika ima završenu srednju školu u trajanju od 4 godine, preddiplomski studij te diplomski studij. Za nešto više od 10% je zanat, škola za zanimanje u trajanju do 3 godine najveći postignuti stupanj obrazovanja, a najmanje ispitanika je završilo specijalizaciju, magisterij ili doktorat, osnovnu i višu školu ili pak nemaju završenu osnovnu školu. Sveukupno 45,2% ispitanika ostvarilo je određeni stupanj visokog obrazovanja: višu školu, preddiplomski studij, diplomski studij te specijalizaciju, magisterij ili doktorat, prema čemu se može zaključiti da je heavy metal populacija relativno dobro obrazovana u usporedbi s (ukupnom) populacijom Hrvatske, u kojoj, prema podacima Instituta sinergije znanosti i društva (2014), udio stanovnika starijih od 19 godina s visokim obrazovanjem (u to su uključeni svi stručni, sveučilišni i doktorski studiji) iznosi 17,6% (Vinković, 2014). Prema Popisu stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012) udio visokoobrazovanih (uključujući višu školu, stručne i sveučilišne studije te doktorat znanosti) među osobama s 15 i više godina iznosio je 16,4%.

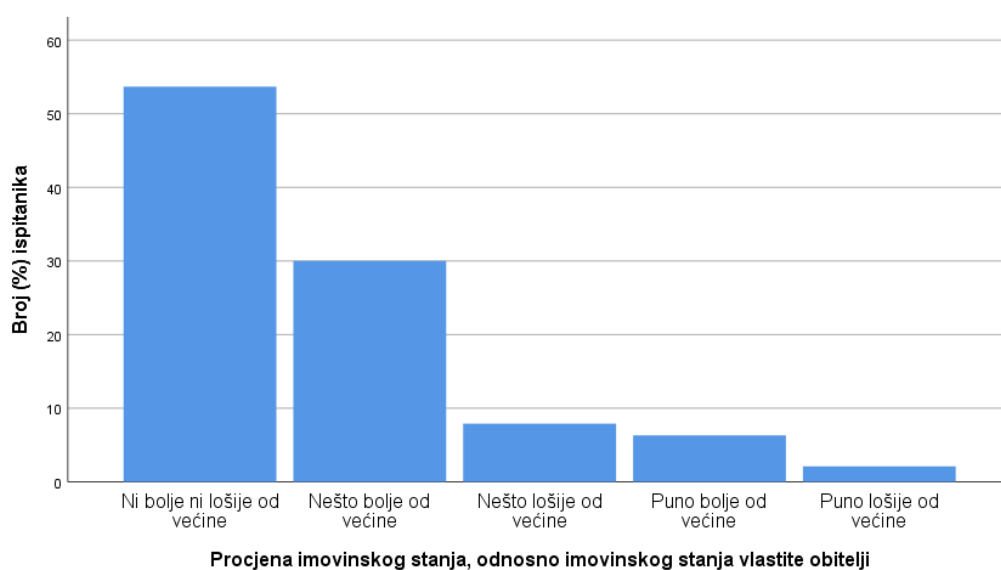

Slika 8. Ostvareni stupanj obrazovanja ispitanika (%)

Pri procjenjivanju vlastitog imovinskog stanja, odnosno, imovinskog stanja vlastite obitelji, više od polovice sudionika ankete (53,7%) je isto procijenilo kao „ni bolje ni lošije od većine“, 30% je označilo svoje imovinsko stanje kao „nešto bolje od

većine“, 7,9% ispitanika je imovinskog stanja „nešto lošijeg od većine“, 6,3% „puno boljeg imovinskog stanja od većine“, a 2,1% „puno lošijeg od većine“.

Generalno, najveći postotak ispitanika procjenjuje svoje ili imovinsko stanje vlastite obitelji kao „ni bolje ni lošije od većine“, dok ga oko trećina ispitanika procjenjuje kao „nešto bolje od većine“. Najmanji postotak ispitanika (10%) ga procjenjuje kao „nešto lošije“ ili „puno lošije“ od većine. Prema odgovorima ispitanika zaključujemo da među njima ima najmanje onih koji su, u usporedbi s drugima, u lošem imovinskom stanju¹²³.

Slika 9. Procjena vlastitog imovinskog stanja, odnosno imovinskog stanja vlastite obitelji (%)

67,4% ispitanika nisu vjernici, dok se 32,6% ispitanika smatra vjernicima. Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012)¹²⁴, udio stanovnika u Hrvatskoj koji nisu vjernici (ateisti su, agnostici, skeptici ili se ne izjašnjavaju) iznosi 6,7%, što je poprilično manje od postotka ispitane heavy metal populacije. Prema podacima istog Popisa, stanovništvo Hrvatske čini 92,9% vjernika.

Tablica 2. Odgovor na pitanje „Jeste li vjernik/ca?“ (broj i %)

		Broj ispitanika	Broj (%) ispitanika
Valid	Ne	128	67,4
	Da	62	32,6
Total		190	100,0

¹²³ Nisu poznati podaci o procjeni vlastitog imovinskog stanja za populaciju Hrvatske.

¹²⁴ I nastavku teksta će se, ukoliko nije drugačije naznačeno, za podatke o ukupnom stanovništvu Hrvatske koristiti nalazi Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.

Od vjernika, najveći udio čine pripadnici Katoličke Crkve (45 ispitanika ili 23,7%, za populaciju Hrvatske taj postotak iznosi 86,3%), a zatim po broju slijede pripadnici neke od Pravoslavnih Crkvi (7 ispitanika ili 3,7%, za populaciju Hrvatske taj postotak iznosi 4,4%) te pripadnici paganizma (3 ispitanika ili 1,6%). Ostale vjerske pripadnosti sudionika ankete navedene su u tablici.

Tablica 3. Vjerska (religijska) struktura ispitanika (broj i %)

	Broj ispitanika	Broj (%) ispitanika
Valid	128	67,4
pripadnik/ca Katoličke Crkve	45	23,7
pripadnik/ca neke od Pravoslavnih Crkvi	7	3,7
pripadnik/ca paganizma	3	1,6
pripadnik/ca neke od Protestantskih Crkvi	2	1,1
pripadnik/ca Protestanske sekte	1	,5
pripadnik/ca muslimanske vjere	1	,5
Baha'i	1	,5
Thelema	1	,5
Nepoznato	1	,5
Total	190	100,0

Što se tiče učestalosti prakticiranja svoje vjere (religije), najveći broj ispitanika (15,3%) prakticira vjeru jednom do dva puta godišnje ili pak nekoliko puta godišnje (8,9%). Nekoliko puta tjedno i češće vjeru prakticira 4,2% ispitanika, jednom tjedno 3,2% te jednom mjesečno 1,1% ispitanika.

Tablica 4. Učestalost prakticiranja vjere (religije) kod ispitanika (broj i %)

	Broj ispitanika	Broj (%) ispitanika
Valid	128	67,4
jednom do dva puta godišnje	29	15,3
nekoliko puta godišnje	17	8,9
nekoliko puta tjedno i češće	8	4,2
jednom tjedno	6	3,2
jednom mjesečno	2	1,1
Total	190	100,0

Ispitanici koji se ne smatraju vjericima su većinom ateisti (64 ispitanika ili 33,7%) i agnostici (35 ispitanika ili 18,4%). „Bez stajališta“ je 8 ispitanika ili 4,2%. Neka od drugih stajališta kojima pripadaju ispitanici navedena su u tablici.

Većina sudionika ankete nisu vjernici (oko 2/3, odnosno 67,4%). Po udjelu, najveći postotak ispitanika čine ateisti (33,7%). Nakon toga slijede vjernici (32,6%), od kojih većina (74,2%) prakticira svoju vjeru jednom do dva puta godišnje ili pak nekoliko puta godišnje. Potom slijede agnostici (18,4%) te pripadnici raznih drugih „stajališta“, odnosno ispitanici bez „stajališta“. Ovi postoci ukazuju na slabu religioznost ispitanika te na relativno rijetko prakticiranje vjere kod sudionika ankete koji se deklariraju kao vjernici.

Tablica 5. Stajališta kojima pripadaju ispitanici (broj i %)

	Broj ispitanika	Broj (%) ispitanika
Valid	62	32,6
Ateizam	64	33,7
Agnosticizam	35	18,4
Ništa (bez 'stajališta')	8	4,2
New Age	2	1,1
Budizam	2	1,1
Panteizam	2	1,1
Poganstvo	2	1,1
Ezoterija	1	,5
Antiteizam	1	,5
Deizam	1	,5
Teizam	1	,5
Sufizam	1	,5
Nihilizam	1	,5
Skepticizam	1	,5
Rodnovjerje	1	,5
Ostalo	5	2,6
Total	190	100,0

Što se tiče političke „opredijeljenosti“ ispitanika, najveći broj (114 ispitanika ili 60%) nisu simpatizeri (i/ili glasači) nikakve hrvatske političke stranke. Usto, pored određenih stranaka koje su naveli da su njihovi simpatizeri, trojica ispitanika je istaknula kako „nije simpatizer ni glasač nikakve političke stranke“. Isključivih simpatizera stranke „Živi zid“ ima 27 ili 14,2%, a dotičnu stranku je, između ostalih

stranaka koje simpatiziraju, navelo još 10 sudionika, tako da je „pristalica“ stranke „Živi zid“ 37 ili oko 19,5%. Simpatizera stranke SDP (Socijaldemokratska partija Hrvatske) ima 9 ili 4,7%, a još 5 ispitanika je navelo istu stranku među ostalima za koje glasaju, tako da sveukupno 14 ili 7,4% ispitanika simpatizira dotičnu stranku. Nadalje, 4 ispitanika ili 2,1% je navelo HDZ (Hrvatsku demokratsku zajednicu) kao svoju političku opciju, a još jedan sudionik ankete je naveo da ju preferira između ostalih, tako da stranku HDZ simpatizira 5 ili 2,6% ispitanika. Stranku IDS-DDI (Istarski demokratski sabor) preferira 3 ili 1,6% ispitanika, odnosno sveukupno 6 ispitanika ili 3,2%, koji su stranku naveli pored ostalih. Politički „profili“ ispitanika vidljivi su detaljnije dolje u tablici.

Osmero sudionika ankete (4,2%) su članovi nekih stranaka; dvoje ih je u „Akciji mladih“, dvoje ih je u Hrvatskoj demokratskoj zajednici (HDZ), dvoje u stranci „Živi zid“, jedan ispitanik u Hrvatskoj seljačkoj stranci (HSS), a jedan u Hrvatskoj konzervativnoj stranci (HKS).

Sudionici ankete u najvećem postotku nisu opredijeljeni ni za koju stranku u Hrvatskoj. Među onima za koje su se opredijelili određeni ispitanici su, u najvećem postotku stranke „Živi zid“ (19,5%), SDP (7,4%), IDS-DDI (3,2%) i HDZ (2,6%). Radi se uglavnom o strankama koje su, u nekoj svojoj definiciji socijalne, usmjerene na prava „malog čovjeka“ i na neke univerzalne, a ne nacionalne vrijednosti (pri čemu je Istarski demokratski sabor pak usmjeren regionalno).

Neznatan broj sudionika istraživanja (4,2%) su i članovi nekih stranaka: polovica njih su u socijalnim, „progresivnim“ strankama („Živi zid“ i „Akcija mladih“), a polovica u „konzervativnijim“, „nacionalno“ orijentiranim HDZ-u, HSS-u i HKS-u.

Tablica 6. Politička opredijeljenost ispitanika (broj i %)

		Broj ispitanika	Broj (%) ispitanika
Valid	Nisam simpatizer ni glasač nikakve političke stranke	114	60,0
	Živi zid	27	14,2
	Socijaldemokratska partija Hrvatske - SDP	9	4,7
	Hrvatska demokratska zajednica - HDZ	4	2,1
	Istarski demokratski sabor - IDS-DDI	4	2,1
	Građansko-liberalni savez - GLAS	2	1,1
	Most nezavisnih lista - MOST, Živi zid	2	1,1
	Samostalna demokratska srpska stranka - SDSS	2	1,1
	Živi zid, Nisam simpatizer ni glasač nikakve političke stranke	2	1,1
	Radnička Fronta	2	1,1
	Akcija mladih - AM	1	,5
	Građansko-liberalni savez - GLAS, Istarski demokratski sabor - IDS-DDI, Socijaldemokratska partija Hrvatske - SDP	1	,5
	Građansko-liberalni savez - GLAS, Socijaldemokratska partija Hrvatske - SDP	1	,5
	Građansko-liberalni savez - GLAS, Socijaldemokratska partija Hrvatske - SDP, Pametno	1	,5
	Hrvatska demokratska zajednica - HDZ, Most nezavisnih lista - MOST, Živi zid	1	,5
	Hrvatska konzervativna stranka - HKS	1	,5
	Hrvatska stranka prava 1861 - HSP 1861	1	,5
	Istarski demokratski sabor - IDS-DDI, Živi zid	1	,5
	Most nezavisnih lista - MOST	1	,5
	Most nezavisnih lista - MOST, Živi zid, Nisam simpatizer ni glasač nikakve političke stranke	1	,5
	Nisam simpatizer ni glasač nikakve političke stranke, HGS: Željko Kerum	1	,5
	Promijenimo Hrvatsku - PH	1	,5
	Promijenimo Hrvatsku - PH, Snaga - stranka narodnog i građanskog aktivizma, Živi zid	1	,5
	Promijenimo Hrvatsku - PH, Živi zid	1	,5
	Socijaldemokratska partija Hrvatske - SDP, Pametno	1	,5
	Socijaldemokratska partija Hrvatske - SDP, Živi zid	1	,5
	Zagreb je naš	1	,5
	Živi zid, Akcija mladih	1	,5
	Živi zid, Socijalistička radnička partija Hrvatske - SRP	1	,5
	Ostalo	1	,5
	Nepoznato	2	1,1
	Total	190	100,0

5.3.2.3. Definicije praksi pripadnika heavy metal supkulture

Prvo pitanje u anketi bilo je eliminacijsko te je glasilo „Smatrate li se 'metalcem'/'metalkom', fanom heavy metal glazbe?“. Uvjet za otvaranje narednih pitanja bio je potvrđan odgovor na navedeno pitanje; ukoliko bi „potencijalni“ ispitanici odgovorili s „ne“, za njih bi anketa bila završena.

Pri procjenjivanju važnosti takve glazbe u vlastitom životu, za 82,6% sudionika ankete heavy metal glazba je važna (za 48,9% ta je glazba vrlo važna, a za 33,7% je uglavnom važna). 9,5% ispitanika ne zna ili nije sigurno u kojoj je mjeri heavy metal glazba važna u njihovim životima.

80,5% sudionika ankete se osjeća uključeno u heavy metal supkulturu; od toga, 48,4% se osjeća uglavnom uključenim u dotičnu supkulturu, a 32,1% u potpunosti uključenim. 7,4% ispitanika ne zna ili nije sigurno koliko su uključeni, a 12,2% se ne osjeća uključeno u dotičnu supkulturu (samo 1,1% sudionika ankete se nimalo ne osjeća uključeno).

Gotovo polovica ispitanika (48,9%) sluša heavy metal glazbu nekoliko sati dnevno, a oko jedan sat dnevno njih 24,2%. 18,4% sudionika ankete sluša heavy metal glazbu nekoliko sati tjedno, 7,4% nekoliko puta mjesečno, a 1,1% nekoliko puta godišnje ili rjeđe.

Ispitanici u prosjeku slušaju heavy metal glazbu 16,1 godina, odnosno, u prosjeku su počeli slušati glazbu s 11,8 godina, odnosno ≈ 12 godina.

Koncerte heavy metal glazbe najviše ispitanika (51,6%) posjećuje nekoliko puta godišnje, 18,9% ih posjećuje rjeđe od jednom godišnje, 14,7% jednom mjesečno, a 13,2% više puta mjesečno. Samo troje (1,6%) sudionika je zaokružilo da „nikad“ ne posjećuju takve koncerte.

71,1% ispitanika se u potpunosti slaže s tvrdnjom „slušanje heavy metal glazbe pozitivno djeluje na mene“, a s istom tvrdnjom se uglavnom slaže njih 24,7%. S tvrdnjom „slušanje heavy metal glazbe me smiruje“ se u potpunosti slaže 58,4%, a uglavnom se slaže 32,1% ispitanika. 58,9% se u potpunosti slaže s tvrdnjom da im „slušanje heavy metal glazbe pomaže pri 'ispucavanju negativne energije“, dok se 26,8% s dotičnom tvrdnjom uglavnom slaže. Sveukupno se 73,2% ispitanika slaže da im slušanje heavy metal glazbe povećava samopouzdanje, dok se 5,8% njih ne slaže s time.

70% ispitanika se u potpunosti ili uglavnom slaže s tvrdnjom da „uz heavy metal glazbu propitkuju sebe i svijet u kojem žive“, a 74,2% da „uz heavy metal glazbu izražavaju vlastitu individualnost“.

S tvrdnjom da „heavy metal glazba unosi uzbuđenost u moj život“ se 78,9% sudionika ankete u potpunosti ili uglavnom slaže. „Mislim da sam sretniji/a od ostalih ljudi koje poznajem, a koji ne slušaju heavy metal glazbu“ je tvrdnja za koju 37,4% ispitanika ne zna ili nije sigurna u kojoj se mjeri slaže s njom, 32,6% se uglavnom ili u potpunosti slaže, a s njom se 30% ispitanika uglavnom ili u potpunosti ne slaže.

87,4% ispitanika je ostvarilo iskreno prijateljstvo s drugim pripadnicima heavy metal supkulture, za 66,8% sudionika ankete su u nekim ključnim trenucima u životu važna podrška bili pripadnici heavy metal supkulture, a njih 46,8% je u heavy metal glazbi zadržalo to što se kao osobe osjećaju prihvaćeno među ostalim 'fanovima' te glazbe (20% ispitanika ne znaju ili nisu sigurni da li ih je to zadržalo, a 32,2% se ne slažu da su se zbog tog razloga zadržali u dotičnoj supkulturi).

83,2% sudionika ankete se slaže s tvrdnjom da je pripadnike heavy metal supkulture, tzv. 'metalce', vizualno lako prepoznati. 63,2% ispitanika se uglavnom odijeva u „tipičnom“ heavy metal stilu (nose uglavnom majice crne boje i majice s imenima bendova, puštaju dugu kosu i sl.), dok se 36,8% ne odijeva u takvom stilu. Od onih koji imaju vanjski „izgled“ (ili imidž) 'metalca', zbog takvog stila odijevanja 30% njih nekoliko puta godišnje doživljavaju negativna iskustva (podsmijeh, podcjenjivanje, stigmatizacija i sl.) u svojoj okolini (na ulici, u školi, na radnom mjestu i sl.), 29,2% ispitanika rjeđe od jednom godišnje, 25% ispitanika nikad, nekoliko puta mjesečno 8,3% ispitanika, a nekoliko puta tjedno i češće 7,5% ispitanika.

Zbog samog glazbenog ukusa (slušanja heavy metal glazbe) 35,3% sudionika ankete godišnje doživljava negativna iskustva u svojoj okolini rjeđe od jednom godišnje, 28,9% nikad, 22,6% nekoliko puta godišnje, 10,5% nekoliko puta mjesečno, a 2,6% nekoliko puta tjedno i češće.

Tablica 7. Odgovori ispitanika (%) vezani uz slaganje s tvrdnjama koje se tiču heavy metal populacije

Tvrdnje	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Ne znam / nisam siguran / na	Uglavnom se ne slažem	Uopće se ne slažem
„Slušanje heavy metal glazbe pozitivno djeluje na mene“	71,1%	24,7%	3,7%	0,5%	0%
„Slušanje heavy metal glazbe me smiruje“	58,4%	32,1%	8,9%	0,5%	0%
„Slušanje heavy metal glazbe mi pomaže pri 'ispucavanju negativne energije'“	58,9%	26,8%	7,4%	5,3%	1,6%
„Slušanje heavy metal glazba povećava moje samopouzdanje“	49,5%	23,7%	21,1%	2,6%	3,2%
„Uz heavy metal glazbu propitkujem sebe i svijet u kojem živim“	38,9%	31,1%	18,4%	7,4%	4,2%
„Uz heavy metal glazbu izražavam vlastitu individualnost“	41,6%	32,6%	15,3%	5,8%	4,7%
„Heavy metal glazba unosi uzbuđenost u moj život“	48,9%	30,0%	14,2%	5,3%	1,6%
„Mislim da sam sretniji/a od ostalih ljudi koje poznajem, a koji ne slušaju heavy metal glazbu“	12,6%	20,0%	37,4%	14,7%	15,3%
„Ostvario/la sam iskreno prijateljstvo s drugim pripadnicima heavy metal supkulture“	53,2%	34,2%	6,3%	5,8%	0,5%
„U nekim ključnim trenucima u životu važna podrška su mi bili pripadnici heavy metal supkulture“	34,2%	32,6%	18,4%	10,0%	4,7%
„U heavy metal glazbi me zadržalo to što se kao osoba osjećam prihvaćeno među ostalim fanovima te glazbe“	22,6%	24,2%	20,0%	13,2%	20,0%
„Pripadnike heavy metal supkulture, tzv. 'metalce', vizualno je lako prepoznati“	17,4%	65,8%	3,7%	9,5%	3,7%

Majice s natpisima/slikama heavy metal bendova 41,1% ispitanika nosi nekoliko puta tjedno i češće, 28,4% nekoliko puta mjesečno, 20% nekoliko puta godišnje, 5,8% rjeđe od jednom godišnje, a 4,7% nikad. 34,2% sudionika ankete kupuje takve majice jednom do dvaput godišnje, 32,6% nekoliko puta godišnje, 22,6% rjeđe od jednom godišnje, a jednom mjesečno i češće 6,3% ispitanika.

Odjeću crne boje 78,4% ispitanika nosi nekoliko puta tjedno i češće, 15,3% nekoliko puta mjesečno, 4,2% nekoliko puta godišnje, 1,6% rjeđe od jednom godišnje, a nikad samo jedan ispitanik (0,5%). Takvu odjeću 50,5% ispitanika kupuje nekoliko puta godišnje, 25,3% ispitanika jednom mjesečno i češće, a jednom do dvaput godišnje 17,9% ispitanika.

Najveći broj ispitanika (58,4%) nikad ne nosi prišivke na traper jaknama, 14,7% ih nosi nekoliko puta godišnje, 12,6% rjeđe od jednom godišnje, 8,4% nekoliko puta tjedno i češće, a 5,8% nekoliko puta mjesečno. Takve dodatke nikada ne kupuje 63,7% ispitanika, 15,8% ih kupuje rjeđe od jednom godišnje, 11,1% jednom do dvaput godišnje, a 7,4% nekoliko puta godišnje.

Narukvice poput oklopa i zakovica najveći broj ispitanika (56,3%) nikada ne nosi, nekoliko puta godišnje ih nosi 15,8%, rjeđe od jednom godišnje 11,6%, nekoliko puta tjedno i češće 8,4% ispitanika, a nekoliko puta mjesečno 7,9% ispitanika. Takve dodatke najveći broj ispitanika (60,5%) nikada ne kupuje, 20,5% ih kupuje rjeđe od jednom godišnje, a 10% jednom do dvaput godišnje.

Odjeću od crne kože 34,2% ispitanika nikad ne nosi, dok ju 30% nosi nekoliko puta tjedno i češće, 15,8% ju nosi nekoliko puta mjesečno, a 12,1% nekoliko puta godišnje. Takvu odjeću nikad ne kupuje 38,9% ispitanika, rjeđe od jednom godišnje ju kupuje 31,1%, jednom do dvaput godišnje 16,3% ispitanika, a nekoliko puta godišnje 9,5% ispitanika.

Vojničke čizme 48,4% sudionika ankete nikada ne nosi. 16,8% ispitanika ih nosi nekoliko puta godišnje, 15,8% nekoliko puta tjedno i češće, a 13,7% nekoliko puta mjesečno. Takav tip obuće nikad ne kupuje 52,1% ispitanika, a rjeđe od jednom godišnje ih kupuje 35,8% ispitanika.

Dr. Martens cipele ('Marte') nikad ne nosi 43,7% ispitanika, nekoliko puta godišnje ih nosi 19,5% ispitanika, a isti postotak ispitanika nosi takvu obuću nekoliko puta tjedno i češće. Nekoliko puta mjesečno takvu obuću nosi 11,1% ispitanika. Dr. Martens cipele nikad ne kupuje 51,6% ispitanika, a 39,5% ih kupuje rjeđe od jednom godišnje.

Traperice nosi nekoliko puta tjedno i češće 72,1% ispitanika, 11,6% ih nosi nekoliko puta mjesečno, a 9,5% nikad. Jednom do dvaput godišnje ih kupuje 32,6% ispitanika, nekoliko puta godišnje 31,6% ispitanika, a rjeđe od jednom godišnje 14,7% ispitanika.

Fakultativno, ispitanici su mogli navesti koje druge odjevne predmete običavaju kupovati i nositi; između ostalog, 14 njih je navelo tenisice (visoke bijele, 'high top', 'slip on', 'conversice' ili 'starke', tenisice 'Vans'), 12 ih je navelo košulje, 12 određene ženske odjevne predmete (cipele/čizme s potpeticom, haljine, mini suknje – kožne i s nitnama, korzete), 10 sportsku odjeću – trenirke i 'hoodie' majice, 7 ispitanika je navelo da nosi i vojničke (maskirne) hlače i opremu, a isti broj je naveo i 'casual', „standardnu“

odjeću. Petero ispitanika je navelo i kape ('šilterice'), a troje nakit od kože, narukvice, prstenje i lance.

Na pitanje „Imaju li pripadnici heavy metal supkulture sleng, odnosno neki poseban govor, izraze i pojmove kojima se služe i kojima komuniciraju s drugim pripadnicima dotične supkulture?“ 51,6% ispitanika je potvrdno odgovorilo, 27,4% je odgovorilo s „ne znam / nisam siguran/na“, a 21,1% je odgovorilo da nemaju.

98,4% ispitanika vjeruje da će slušati heavy metal glazbu i u budućnosti (za 5, 10 i više godina), od čega 81,6% vjeruje da će ju sigurno slušati, a 16,8% da će ju vjerojatno slušati. 1,1% ispitanika nije sigurno hoće li slušati dotični žanr i u budućnosti, a samo jedan ispitanik (0,5%) vjeruje da ju vjerojatno neće slušati.

Tablica 8. Učestalost nošenja određene odjeće, obuće i dodataka „tipičnih“ za heavy metal populaciju kod ispitanika (%)

Odjeća, obuća i dodaci	Nekoliko puta tjedno i češće	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Rjeđe od jednom godišnje	Nikad
Majice s natpisima / slikama heavy metal bendova	41,1%	28,4%	20%	5,8%	4,7%
Odjeća crne boje	78,4%	15,3%	4,2%	1,6%	0,5%
Prišivci na traper jaknama	8,4%	5,8%	14,7%	12,6%	58,4%
Narukvice poput oklopa i zakovica	8,4%	7,9%	15,8%	11,6%	56,3%
Odjeća od crne kože	30%	15,8%	12,1%	7,9%	34,2%
Vojničke čizme	15,8%	13,7%	16,8%	5,3%	48,4%
Dr. Martens cipele ('Marte')	19,5%	11,1%	19,5%	6,3%	43,7%
Traperice	72,1%	11,6%	4,2%	2,6%	9,5%

Dakle, za veliku većinu sudionika ankete (za nešto više od 80%) heavy metal glazba je važna i gotovo identičan postotak ispitanika se osjeća uključeno u heavy metal supkulturu. Velika većina ih svakodnevno sluša heavy metal glazbu: oko polovica njih sluša takvu glazbu nekoliko sati dnevno, a četvrtina oko jedan sat dnevno. U prosjeku, ispitanici slušaju heavy metal glazbu od 12. godine, tj. razdoblja rane adolescencije, odnosno puberteta. Gotovo svi ispitanici (98,4%) katkad posjećuju koncerte heavy metal glazbe, a najveći udio njih ih posjećuje nekoliko puta godišnje.

Većina ispitanika potvrđuje da heavy metal glazba pozitivno djeluje na njih, da ih smiruje, da im pomaže pri „ispucavanju negativne energije“ te da im povećava samopouzdanje. Također, većina ispitanika potvrđuje da uz heavy metal glazbu

propitkuju sebe i svijet u kojem žive te da uz nju izražavaju vlastitu individualnost. Isto tako, većina potvrđuje da heavy metal glazba unosi uzbudljivost u njihove živote. Ispitanici pak u najvećem udjelu nisu sigurni ili ne znaju jesu li sretniji od ostalih ljudi koje poznaju, a koji ne slušaju heavy metal glazbu; nešto manji postotak (oko trećinu) ih se slaže s dotičnom tvrdnjom, a nešto manje od trećine ih se ne slaže s njom.

Velika je većina ispitanika ostvarila iskreno prijateljstvo s drugim pripadnicima heavy metal supkulture, za većinu njih su u nekim ključnim trenucima u životu bili važna podrška upravo pripadnici heavy metal supkulture, dok je nešto manje od polovice ispitanika u heavy metal glazbi zadržao osjećaj prihvaćenosti od strane drugih 'fanova' te glazbe.

Što se tiče negativnih iskustava koje pripadnici heavy metal supkulture doživljavaju radi svog glazbenog ukusa, oko 2/3 njih ih katkad doživljava; najviše ih doživljava rjeđe od jednom godišnje ili pak nekoliko puta godišnje.

Većina ispitanika se slaže da je 'metalce' vizualno lako prepoznati, a zbog odijevanja u „heavy metal stilu“ velika većina ispitanika (koji se tako oblače) doživljava negativna iskustva i to uglavnom nekoliko puta godišnje ili rjeđe od jednom godišnje.

Kao što se može vidjeti iz tablice, ono što svakako „vizualno“ određuje većinu ispitanika jest nošenje odjeće crne boje i traperica. Velik broj ispitanika nosi i majice sa slikama ili natpisima heavy metal bendova. Nešto manji postotak nosi odjeću od crne kože, a većina ispitanika ne nosi dodatke poput prišivaka na traper jaknama i narukvica poput oklopa i zakovica. Vojničke čizme i Dr. Martens cipele ('Marte') ispitanici uglavnom rijetko nose, a polovica njih nikad ili rjeđe od jednom godišnje.

Drugi odjevni predmeti koje su ispitanici naveli da nose (i kupuju) uglavnom pripadaju sportskom stilu (tenisice, trenirke, 'hoodie' majice, kape 'šilterice'), casual (košulje), „vojničkom“ (maskirne hlače i sl.) stilu ili pak su dio ženskog „asortimana“ (cipele/čizme s potpeticom, haljine, mini suknje – kožne i s nitnama, korzeti).

5.3.2.4. Važnost aktivnosti i osobina za pripadnost heavy metal supkulturi

Ispitanici smatraju najvažnijim „atributom“ osobe koja bi se „htjela“ smatrati 'metalcem'/'metalkom', odnosno pripadnicom heavy metal supkulture – slušanje heavy metal glazbe. 97,9% sudionika ankete smatra tu osobinu važnom; od toga, njih 78,4% dotičnu „karakteristiku“ smatra u potpunosti važnom, a 19,5% uglavnom važnom. Nakon nje slijedi „novčano podupiranje heavy metal scene (kupovinom CD-a, ulaznica za koncerte i festivale i sl.)“ što 68,4% sudionika ankete smatra važnim u pogledu

pripadanja heavy metal supkulturi, a 17,3% isto smatra nevažnim. Iza toga slijedi „posjećivanje koncerata heavy metal glazbe“, aktivnost koju 66,3% ispitanika smatra važnom (41,6% smatra uglavnom važnom, a 24,7% u potpunosti važnom) u vidu pripadanja „heavy metal supkulturi“. „Razgovor o heavy metal glazbi (o poznavanju diskografije, članova bendova i vezanim temama)“ također je prema stavovima ispitanika heavy metal populacije važan „atribut“ 'metalca' – 65,2% sudionika ankete ga smatra važnim, a 20,5% nevažnim za identitet 'metalca'/'metalke'.

Pri procjeni koliko je važno druženje s ostalim pripadnicima heavy metal supkulture da bi neka osoba "postala" 'metalac'/'metalka', odnosno pripadnica heavy metal supkulture ispitanici su bili relativno podijeljeni: 47,9% je mišljenja da je ta „osobina“ važna, a 33,7% da je nevažna.

Prema mišljenju većine ispitanika, sudjelovanje u određenim aktivnostima na koncertima koje su tipične za heavy metal i neke druge „alternativne“ supkulture nije atribut koji čini 'metalca': 72,1% ispitanika smatra nebitnim, a 20% bitnim headbanging (mahanje glavom i kosom na koncertima heavy metal glazbe) da bi se netko mogao deklarirati kao 'metalac', nadalje, 67,4% smatra nebitnim, a 20% bitnim pokazivanje „rogova“ na koncertima heavy metal glazbe, 77,4% ne smatra važnim, a 9% smatra važnim sudjelovanje u 'poganju' na koncertima heavy metal glazbe, 78,4% ne smatra važnim, a 12,1% smatra važnim u tom vidu biti dio 'mosh pita' na koncertima heavy metal glazbe.

Također, ispitanici smatraju da ispijanje piva (kao nešto što se inače povezuje s dotičnom supkulturom), ne čini 'metalca'. 69,5% ispitanika ne smatra tu praksu važnom, a 19,5% ju smatra važnom za pripadanje heavy metal supkulturi.

Imidž, odnosno vanjski izgled, prema mišljenjima ispitanika, također ne čini 'metalca'. 78,9% ispitanika smatra nevažnim, a 10,6% važnim nošenje dodataka poput prišivaka (s natpisom/slikom omiljenog benda) na traper jaknama, nošenje narukvica poput oklopa i zakovica i sl. Nadalje, 74,2% sudionika ankete smatra irelevantnim puštanje duge kose, a isto 19,5% smatra relevantnim, zatim, 61% ispitanika ne smatra važnim nošenje majice s natpisom/slikom omiljenog benda, a za njih 22,1% isto je važno.

Nadalje, kupovanje CD-a s heavy metal glazbom 46,9% sudionika ankete smatra važnim, a 39% nevažnim. Kupovanje vinilnih (gramofonskih, LP) ploča s heavy metal glazbom pak u tom pogledu 29,4% smatra važnim, a 56,8% nevažnim. Kupovanje audio kazeta s heavy metal glazbom 24,2% ispitanika smatra važnim, a 60% nevažnim.

Tablica 9. Procjena važnosti određenih aktivnosti kod ispitanika (%) za pripadnost heavy metal supkulturi

Aktivnosti i osobine	U potpunosti je važno	Uglavnom je važno	Ne znam / nisam siguran / na	Uglavnom nije važno	Uopće nije važno
Slušanje heavy metal glazbe	78,4%	19,5%	0,5%	0,5%	1,1%
Posjećivanje koncerata heavy metal glazbe	24,7%	41,6%	9,5%	18,9%	5,3%
Headbanging: mahanje glavom i kosom na koncertima heavy metal glazbe	4,2%	15,8%	7,9%	37,9%	34,2%
Pokazivanje „rogova“ na koncertima heavy metal glazbe	7,9%	12,1%	12,6%	31,6%	35,8%
Ispijanje piva na druženjima i koncertima heavy metal glazbe	6,3%	13,2%	11,1%	26,3%	43,2%
„Poganje“ na koncertima heavy metal glazbe	1,6%	7,4%	13,7%	33,2%	44,2%
Biti dio 'mosh pita' na koncertima heavy metal glazbe	0,5%	11,6%	9,5%	32,6%	45,8%
Puštanje duge kose	5,8%	13,7%	6,3%	27,9%	46,3%
Druženje s ostalim pripadnicima heavy metal supkulture	15,3%	32,6%	18,4%	14,2%	19,5%
Razgovor o heavy metal glazbi (o poznavanju diskografije, članova bendova i vezane teme)	16,3%	48,9%	14,2%	12,6%	7,9%
Nošenje majice s natpisom / slikom omiljenog benda	2,6%	19,5%	16,8%	36,8%	24,2%
Nošenje dodataka poput prišivaka (s natpisom / slikom omiljenog benda) na traper jaknama, nošenje narukvica poput oklopa i zakovica i sl.	1,1%	9,5%	10,5%	38,9%	40,0%
Kupovanje CD-a s heavy metal glazbom	11,6%	35,3%	14,2%	23,2%	15,8%
Kupovanje vinilnih (gramofonskih, LP) ploča s heavy metal glazbom	8,9%	20,5%	13,7%	32,6%	24,2%
Kupovanje audio kazeta s heavy metal glazbom	6,3%	17,9%	15,8%	34,2%	25,8%
Novčano podupiranje scene kupovinom CD-a, ulaznica na koncerte i festivale i sl.	32,1%	36,3%	14,2%	10,5%	6,8%

5.3.2.5. Utemeljenost pozitivnih i negativnih tvrdnji, predrasuda i stereotipa o heavy metal populaciji

72,1% sudionika ankete tvrdi da nailaze na predrasude i negativne stereotipe o heavy 'metalcima', njih 16,4% tvrdi da ne nailaze, dok 11,6% nije sigurno susreću li se s takvim predrasudama i stereotipima ili ne.

49,4% ispitanika smatra da njihova okolina nema pozitivan stav o heavy metal glazbi i njenim 'fanovima', 31,6% njih tvrdi da njihova okolina ima, dok 18,9% ne zna ili nije sigurno ima li njihova okolina o tome pozitivan stav.

69,4% sudionika ankete tvrdi da se osjeća prihvaćeno od strane svoje okoline (susjedstvo, obitelj, kolege i dr.) s obzirom na glazbu koju sluša (heavy metal), 16,3% se ne osjeća, a 14,2% ne zna ili nije sigurno osjećaju li se prihvaćeno od strane svoje okoline zbog glazbe koju slušaju.

S tvrdnjom da pripadnici heavy metal supkulture lako prihvaćaju novopridošle 'metalce' u svoje društvo slaže se 69% ispitanika (53,2% uglavnom, 15,8% u potpunosti), 11,6% ih se ne slaže, dok 19,5% ne zna ili nije sigurno slaže li se s navedenom tvrdnjom.

S tvrdnjom da se pripadnici heavy metal supkulture međusobno poštuju se 71,6% sudionika ankete slaže, 20,5% ne zna ili nije sigurno, a 7,9% se ne slaže s njom.

91,6% ispitanika se ne slaže s tvrdnjom da su pripadnici heavy metal supkulture „prijetnja javnom redu“, 5,3% ih ne zna ili nije sigurno, dok se 3,2% slaže s navedenom tvrdnjom.

84,2% sudionika ankete se ne slaže s tvrdnjom da su pripadnici heavy metal supkulture društveno neprilagođene osobe; 9,5% ne zna ili nije sigurno slaže li se s njom, dok se 6,3% njih slaže s dotičnom tvrdnjom.

Što se tiče konzumacije alkoholnih pića (uključujući pivo), 43,7% ispitanika takva pića konzumira nekoliko puta mjesečno, 26,3% nekoliko puta tjedno i češće, 18,4% nekoliko puta godišnje, 8,4% nikad, a 3,2% rjeđe od jednom godišnje.

Cigarete (duhan) 44,7% sudionika ankete ne konzumira nikad, 43,2% ih konzumira nekoliko puta tjedno i češće, 5,3% nekoliko puta mjesečno, 3,7% nekoliko puta godišnje, a 3,2% rjeđe od jednom godišnje. 'Lakša' opojna sredstva poput marihuane 54,2% ispitanika nikad ne konzumira, 16,8% ispitanika konzumira nekoliko puta godišnje, 11,1% rjeđe od jednom godišnje, 10% nekoliko puta mjesečno, a 7,9% ispitanika nekoliko puta tjedno i češće.

'Teška' opojna sredstva poput droge (metamfetamin, kokain, heroin i sl.) 90% ispitanika je navelo da nikada ne konzumira, 6,3% takva sredstva konzumira rjeđe od jednom godišnje, 1,6% nekoliko puta godišnje, 1,1% nekoliko puta mjesečno, a 1,1% nekoliko puta tjedno i češće.

91,1% sudionika ankete je bilo u nekoj ljubavnoj ili intimnoj vezi. 49,1% ispitanika mijenja takve partnere jednom u nekoliko godina ili rjeđe, 24,3% nikad, 17,9% jednom godišnje ili rjeđe, 6,9% nekoliko puta godišnje, a 1,7% nekoliko puta mjesečno.

Seksualne odnose u kojima nema nikakve međusobne obaveze niti osjećaja 69,5% ispitanika nikad ne prakticira, 14,2% ih prakticira rjeđe od jednom godišnje, 13,7% nekoliko puta godišnje, 1,6% nekoliko puta mjesečno, a 1,1% nekoliko puta tjedno i češće.

S tvrdnjom da 'metalci', u odnosu na 'fanove' nekih drugih glazbenih žanrova, manje varaju u ljubavnim/intimnim vezama, 33,2% ispitanika se slaže, 20,5% se ne slaže, dok 46,3% ispitanika ne zna ili nije sigurno slaže li se s tvrdnjom ili ne. 31,2% sudionika ankete je prevarilo nekog svog partnera/partnericu, dok ih 68,8% nije nikad varalo. Sadašnjeg partnera/partnericu 86,2% ispitanika ne bi prevarilo, 11% ne zna ili nije sigurno, dok bi 2,8% prevarilo sadašnjeg partnera/partnericu.

Za 73,7% ispitanika je spojivo da netko istovremeno bude 'metalac' i vjernik (katolik, protestant i dr.), a za 15,8% nije.

90% sudionika ankete tvrdi da nikada nije bilo uključeno ni u kakve sotonističke rituale, 5,3% ih nije sigurno ili ne zna jesu li bili uključeni, a 4,7% ih je odgovorilo da su bili uključeni. 47,9% ispitanika tvrdi da nije upoznalo osobu koja sluša heavy metal glazbu, a koja je bila uključena u neke sotonističke rituale, 29,5% jest, a 22,6% ne zna ili nije sigurno jesu li upoznali takvu osobu. 55,8% ispitanika nije upoznalo osobu koja sluša heavy metal glazbu, a koja je (ili je bila) deklarirani sotonist, 31,1% jest, a 13,2% ne zna ili nije sigurno jesu li upoznali takve osobe. 54,2% sudionika ankete tvrdi da ne postoji povezanost između heavy metal glazbe koju slušaju i sotonizma, 31,6% tvrdi da postoji, dok njih 14,2% nije sigurno.

Većina sudionika ankete tvrdi da nailazi na predrasude i stereotipe o heavy 'metalcima' te oko polovica njih smatra da njihova okolina nema pozitivan stav o heavy metal glazbi i njenim 'fanovima'. Međutim, većina ih se osjeća prihvaćeno od strane svoje okoline (susjedstvo, obitelj, kolege i dr.) s obzirom na glazbu koju slušaju (heavy

metal). Većina anketiranih pripadnika heavy metal supkulture slažu se da 'metalci' lako prihvaćaju novopridošle 'metalce' u svoje društvo i da se oni međusobno poštuju.

Sudionici ankete dominantno smatraju da 'metalci' nisu prijatnija javnom redu niti da su 'metalci' društveno neprilagođene osobe.

Ispitanici uglavnom konzumiraju alkohol nekoliko puta mjesečno, a oko četvrtine ispitanika ga konzumira nekoliko puta tjedno i češće. Ispitanici su dijelom skloni pušenju cigareta: oko polovica ispitanika ih nikad ne konzumira, a oko polovica ih konzumira nekoliko puta tjedno i češće. Također, oko polovice ispitanika je sklona povremenom konzumiranju marihuane, a polovica ju ne konzumira nikad. Drogi kao opijatu su ispitanici najmanje skloni, budući da ju dominantno ne konzumiraju („samo“ njih 10%, od kojih ju većina konzumira rjeđe od jednom godišnje).

Većina ispitanika koji su bili u nekoj ljubavnoj ili intimnoj vezi mijenjaju partnere ili jednom u nekoliko godina ili rjeđe ili pak nikad, a seksualne odnose u kojima nema nikakvih međusobnih obveza ili osjećaja većina ispitanika (oko 2/3) nikad ne prakticira. Trećina ispitanika se slaže s tvrdnjom da 'metalci', u odnosu na 'fanove' nekih drugih žanrova, manje varaju u ljubavnim/intimnim vezama, a najveći udio ispitanika ne zna ili nije siguran slaže li se s tvrdnjom ili ne. Oko trećine ispitanika prevarilo je nekog svog partnera/icu, a sadašnjeg partnera/icu velika većina ne bi prevarila.

Većina ispitanika smatra da je spojivo biti 'metalac' i vjernik. Sudionici ankete dominantno nisu sotonisti, odnosno, nisu bili uključeni ni u kakve sotonističke rituale. 5% ispitanika tvrdi da su bili uključeni u „sotonističke rituale“. Oko polovica sudionika ankete tvrdi da nisu upoznali osobu koja sluša heavy metal glazbu, a koja je bila uključena u sotonističke rituale, a više od polovice ispitanika nije upoznalo osobu koja sluša heavy metal glazbu, a koja je (ili je bila) deklarirani sotonist, dok je nešto manje od trećine ispitanika upoznalo takve osobe, odnosno osobe koje su bile uključene u neke „sotonističke rituale“.

Prema tvrdnjama više od polovice ispitanika, ne postoji povezanost između heavy metal glazbe koje slušaju i sotonizma, dok nešto manje od trećine tvrdi da povezanost postoji.

Tablica 10. Učestalost određenih praksi kod ispitanika (%)

Prakse	Nekoliko puta tjedno i češće	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta godišnje	Rjeđe od jednom godišnje	Nikad
Seksualni odnosi u kojima nema nikakve međusobne obaveze niti osjećaja	1,1%	1,6%	13,7%	14,2%	69,5%
Konsumacija alkoholnih pića (uključujući pivo)	26,3%	43,7%	18,4%	3,2%	8,4%
Pušenje cigareta (duhana)	43,2%	5,3%	3,7%	3,2%	44,7%
Konsumacija 'lakših' opojnih sredstava poput marihuane	7,9%	10%	16,8%	11,1%	54,2%
Konsumacija 'teških' opojnih sredstava poput droge (metamfetamin, kokain, heroin i sl.)	1,1%	1,1%	1,6%	6,3%	90%

6. Rasprava

Ovakvo istraživanje heavy metal supkulture unutar hrvatskih okvira bilo je eksplorativno te smo stekli uvid u dotičnu populaciju i prikazali neke njene sociodemografske, socioekonomske, sociopolitičke, obrazovne i druge odrednice, kao što su: 'fanovi' heavy metal glazbe su u najvećem postotku mladi/osobe u ranoj odrasloj dobi od 20-29 godina i muškog spola/roda (u usporedbi s populacijom Hrvatske ta je populacija mlađa i čini ju veći udio muških pripadnika)¹²⁵. U uzorku kvalitativnog dijela, kao i kvantitativnog dijela istraživanja udio muških kazivača, odnosno ispitanika bio je veći, a s obzirom da je poznato kako su od samih početaka heavy metal publiku činili uglavnom muški tinejdžeri i adolescenti (Gall 2011:145; Gligo 1996:102; Straw u Weinstein 2000:103; Weinstein 2000:99), možemo potvrditi da je i „baza (hrvatskih) fanova“ heavy metal glazbe također sastavljena pretežito od mlađih pripadnika muškog spola/roda.

Pripadnici heavy metal supkulture su većinom zaposleni (i tu nema nekih većih odstupanja od populacije Hrvatske¹²⁶) ili pak studiraju: 35,2% ispitane populacije čine učenici i studenti, što je za 26,3% više od udjela učenika i studenata u populaciji Hrvatske¹²⁷, ali što je više-manje razumljiv nalaz, s obzirom da je, kao što je prikazano, ispitana heavy metal populacija mlađa od prosjeka Hrvatske te ju čine većinom mladi, odnosno adolescenti. S obzirom na ove podatke, tvrdnja da su pripadnici heavy metal supkulture „niškoristi“, „propalice“ i „probisvijeti“, tj. ljudi koji ništa ne rade (Kocijan, 2015) se, u smislu zaposlenja i školovanja može odbaciti.

Također, stereotip da su pripadnici heavy metal supkulture neobrazovani (Kocijan, 2015), pokazao se neutemeljen u obje dionice istraživanja, s obzirom na to da je oko trećina sugovornika završila diplomatske studije, četvrtina ih studira, trećina ih je završila srednju školu, a tek jedan (odrasli) ju nije završio, dok su ostali učenici srednjih škola. Isto tako valja naglasiti da je nešto manje od polovice svih anketiranih 'fanova' završilo neki stupanj visokog obrazovanja.

Ispitanici isto tako ne percipiraju pripadnike heavy metal supkulture kao „niškoristi“, „propalice“ i „probisvijete“, odnosno društveno neprilagođene osobe ili pak kao skupinu koja je prijetnja javnom redu (Christe 2008:131; Perasović 2001:9; Singer i dr., 1993 u Rafalovich 2006:20).

¹²⁵ Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012).

¹²⁶ Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012).

¹²⁷ Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012).

Pripadnici heavy metal populacije su većinom iz većih, urbanih naselja ili pak iz županija u kojima su smješteni regionalni centri te najveći gradovi u Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka). U usporedbi s populacijom Hrvatske¹²⁸, ta populacija je „urbanija“, odnosno, heavy metal populacija u manjem postotku živi u manjim, odnosno seoskim naseljima do 2000 stanovnika. Taj nalaz slaže se s Perasovićevim navodom (2001:301) kako su u Hrvatskoj mjesta oblikovanja „heavy metal identiteta“ gradska i prigradska. Županija koja se, u usporedbi s udjelom kojeg zauzima među stanovništvom Hrvatskom ističe u udjelu kojeg čini u heavy metal populaciji jest Primorsko-goranska, u kojoj živi za 11% više ispitanih heavy metal populacije nego što se nalazi među stanovništvom Hrvatske¹²⁹. Rijeka, kao sjedište Primorsko-goranske županije već dugo slovi kao „grad rocka“ (Perković, 2011), čime se može objasniti gore naveden nalaz.

U obje se komponente istraživanja potvrdilo da su pripadnici heavy metal supkulture slabo religiozni, s obzirom da većina njih nisu vjernici, a oni koji se deklariraju kao vjernici rijetko prakticiraju svoju vjeru. Dobiveni nalazi poklapaju se s nalazima znanstvenog rada „Metalheads: The Influence of Personality and Individual Differences on Preference for Heavy Metal“ (Swami i dr., 2013), u kojem je prikazano da se preferencija prema heavy metal glazbi povezuje sa slabijom religioznošću.

Ispitanici svoje imovinsko stanje uglavnom procjenjuju kao „ni bolje ni lošije od većine“ te većinom nisu simpatizeri, glasači ili članovi ni jedne hrvatske političke stranke. Među strankama za koje su se (ipak) opredijelili određeni ispitanici nalaze se u najvećem postotku „Živi zid“, zatim SDP, IDS-DDI i HDZ, pri čemu se uglavnom radi o strankama koje su, u nekoj svojoj definiciji socijalne, usmjerene na prava „malog čovjeka“ te na neke univerzalne, a ne nacionalne vrijednosti (pri čemu je IDS-DDI, tj. Istarski demokratski sabor pak usmjeren regionalno).

Nijedan sugovornik, unatoč takvim pretpostavkama i „napadima“ (Kocijan, 2015; Trzcinski 1992 u Rafalovich 2006:20; Weinstein 2000:1-2), nije sotonist te velika većina osobno ne poznaje „deklarirane sotoniste“ među 'metalcima'. Također, ni sudionici ankete u 90% slučajeva nisu bili uključeni u „sotonističke obrede“, dok ih oko 5% tvrdi da su bili uključeni u njih. Također, više od polovice sudionika ankete nisu upoznali osobu koja sluša heavy metal glazbu, a koja je deklarirani sotonist, dok ih oko trećina tvrdi da su upoznali takve 'fanove' heavy metal glazbe.

¹²⁸ Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012).

¹²⁹ Prema podacima Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine (2012).

Prema ovim rezultatima iščitavamo da ispitana heavy metal populacija u najvećem postotku nema veze sa sotonizmom, tj. obožavanjem đavla, održavanjem kulta Sotone ili drugih sila zla (Hrvatski jezični portal, 2018¹³⁰). Kao što je rečeno, mali postotak ispitanika potvrđuje da je bio uključen u „sotonističke obrede“, a dio i da su upoznali „deklarirane sotoniste“ među 'metalcima'. Takvi rezultati doista ukazuju na određenu prisutnost „kulta Sotone“ u krugovima heavy metal glazbe, ali ona je, prema rezultatima, ipak sporadična. Iz navedenog proizlazi da je pogrešno generalizirati i cijelu heavy metal populaciju dovoditi u vezu sa sotonizmom.

Tvrdnja (ili pretpostavka) da su pripadnici heavy metal supkulture narkomani, odnosno osobe sklone zloupotrebi droga (Arnett, 1993 u Rafalovich 2006:20; Kocijan, 2015; Perasović 2001:9; Weinstein 2000:1-2) se u slučaju 'teških' droga nije pokazala točnom: iako je trećina sugovornika probala neke od 'teških' droga, vrlo mali broj ih i danas konzumira. Anketirani 'fanovi' također dominantno tvrde da ne konzumiraju takva sredstva. Ipak, pokazalo se da su kazivači skloni isprobavanju 'lakših' droga (marihuane), a oko polovica njih, kao i sudionika ankete, i njenom konzumiranju, što je hipoteza koja se formirala nakon intervjuiranja te potvrdila anketom. Dotični nalaz mogao bi ukazivati na osobinu „otvorenost prema iskustvu“, koja se prema radu „Metalheads: The Influence of Personality and Individual Differences on Preference for Heavy Metal“ (Swami i dr., 2013) povezuje s 'fanovima' heavy metal glazbe.

Dio sugovornika i ispitanika je sklon i pušenju cigareta, odnosno duhana, što je također pretpostavka koja se formirala nakon provedbe intervjua te potvrdila anketnim upitnikom.

Većina kazivača i ispitanika konzumira alkohol i to na tjednoj razini, odnosno nekoliko puta mjesečno, što je također pretpostavka koja se iskristalizirala nakon provedbe intervjua te potvrdila upitnikom. Mali postotak sugovornika ima tendenciju nekoliko puta tjedno i češće piti alkohol ili pušiti marihuanu, dok jedan dio ispitanika pokazuje tendenciju nekoliko puta tjedno i češće konzumirati alkohol i cigarete, što ukazuje na određenu sklonost ka opijatima (alkohol, duhan i, kao što je prikazano u prethodnom paragrafu, marihuana) kod dotične populacije.

Nastojala se ispitati tvrdnja prema kojoj su pripadnici heavy metal supkulture skloni promiskuitetu (Weinstein 2000:1-2) i varanju u (ljubavnim) vezama, odnosno nemoralnoj seksualnosti (Arnett, 1993 u Rafalovich 2006:20), te, uzimajući u obzir

¹³⁰ Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (5. srpnja 2018.).

određenu suzdržanost i nerijetko međusobnu kontradiktornost u odgovorima pojedinih kazivača, možemo (samo) ponoviti njihove navode, tj. da većina kazivača tvrdi da nije prevarila svoje ljubavne/intimne partnere te da, prema njihovim odgovorima, ne mijenjaju često ljubavne ili intimne partnere. Također, prema navodima sudionika ankete, većina ih rijetko mijenja ljubavne ili intimne partnere (jednom u nekoliko godina i rjeđe ili nikad) te većina njih nikad ne prakticira seksualne odnose u kojima nema nikakve međusobne obaveze niti osjećaja, iako je dio njima sklon. Prema tome, nalaze istraživanja možemo usporediti s nalazima on-line servisa „Victoria Milan“¹³¹ (Blabbermouth, 2015), prema kojima članovi metal supkulture nisu osobe sklone varanju u ljubavnim/intimnim vezama (u usporedbi s 'fanovima' drugih glazbenih žanrova).

U obje komponente istraživanja se potvrdila tvrdnja da su pripadnici heavy metal supkulture vjerni („trajni“, dugogodišnji) fanovi te glazbe, što se poklapa s nalazima različitih drugih autora (Leung i Kier, 2010 u Howe i dr., 2015; Van Buskirk, 2015). 'Fanovi' heavy metal glazbe uglavnom takvu glazbu slušaju godinama, a većina njih ju sluša svakodnevno i to nekoliko sati. Gotovo svi sudionici ankete imaju stav da će heavy metal glazbu slušati i u budućnosti.

Što se tiče kvantitativnog istraživanja, potvrdila se pretpostavka da heavy metal glazba ima blagotvorne psihičke učinke: 'fanovi' heavy metal glazbe ju na takav način percipiraju te imaju stav da im ona pomaže pri „ispucavanju negativne energije“, što se slaže s nalazima rada Sharman i Dingle „Extreme metal music and anger processing“ (2015).

Također, prema percipiranju slušatelja heavy metal glazbe, potvrdilo se da dotična glazba slušateljima služi kao „sredstvo“ za propitivanje sebe i svijeta te da uz heavy metal glazbu izražavaju svoju individualnost (budući da imaju izraženu potrebu za njom, prema radu „Metalheads: The Influence of Personality and Individual Differences on Preference for Heavy Metal“ (Swami i dr., 2013)), kao i da takva glazba budi entuzijazam kod njenih slušatelja, odnosno da unosi uzbudljivost u njihove živote, što se slaže s nalazima Hines i McFerran (2014), koje su istraživanjem pokazale da heavy metal daje energiju, povećava samopouzdanje njenim 'fanovima' i služi im kao sredstvo za osobno propitkivanje, kao i za propitkivanje svijeta.

¹³¹ Uzorak je sačinjavalo 6 558 članova dotične stranice na kojoj pojedinci koji imaju „trajnog“ partnera/partnericu, tj. oženjeni su, udane ili u vezi, pored svoje trajne veze traže osobu za ljubavnu/intimnu aferu (Blabbermouth, 2015).

Ispitanici imaju stav da se pripadnici heavy metal supkulture odlikuju solidarnošću, tj. iskrenošću, prijateljstvom, međusobnim poštivanjem te otvorenošću, što se slaže s navodima rada „Heavy metal kot način življenja“ A. Frkovič (2007).

Pretpostavku da su pripadnici heavy metal supkulture sretniji od ljudi koji ne slušaju heavy metal glazbu (o čemu govore nalazi rada „Three Decades Later: The Life Experiences and Mid-Life Functioning of 1980s Heavy Metal Groupies, Musicians, and Fans“, Howe i dr., 2015) prema percepciji ispitanika ne možemo potvrditi, budući da se (tek) oko trećina njih smatra sretnijima od ljudi koje poznaju, a koji ne slušaju heavy metal te najveći postotak ispitanika ne zna ili nije sigurna je li sretnija ili nije od ljudi koje poznaju, a koji ne slušaju heavy metal glazbu.

Potvrdile su se i sljedeće pretpostavke koje smo formulirali nakon rezultata i spoznaja prikupljenih kroz kvalitativni dio istraživanja: 'fanovi' heavy metal glazbe slušaju heavy metal glazbu nekoliko sati dnevno te imaju stav da će dotičnu glazbu slušati i u budućnosti, nadalje, 'fanovi' dotične vrste glazbe često (uglavnom) oblače u crno te se od odjeće „tipične“ za heavy metal populaciju najčešće nose majice s natpisima i/ili slikama heavy metal bendova. Dodaci poput prišivaka na klasičnim traper jaknama, remenja i narukvica poput oklopa, koji se, između ostalog, navode kao svojstveni heavy metal fanovima i njihovom stilu odijevanja (Perasović 2001:295), najveći broj sugovornika i ispitanika uglavnom ne nosi.

Nadalje, potvrdila se pretpostavka da je za integraciju u heavy metal supkulturu, prema stavovima ispitanika, prvenstveno važno da dotična osoba sluša (i preferira) heavy metal glazbu. Dotični nalazi se poklapaju sa studijom „Subkulture mladih u Puli: od punka do rasapa alternativne scene“, u kojoj je J. Kalčić naveo kako tada, krajem 1980.-ih, kad je pulska metal scena doživjela vrhunac, vanjski imidž u smislu duge kose i majice s bandom nije „činio“ 'metalca', već iskren interes za scenu, odnosno ljubav prema glazbi.

Potvrdila se hipoteza koju smo formulirali nakon provedbe intervjua, da 'fanovi' heavy metal supkulture imaju stav da je 'spojivo' da je neka osoba istovremeno 'metalac' i vjernik.

7. Zaključak

Ovim radom nastojali smo razmotriti heavy metal supkulturu te istražiti barem dio njene populacije u Hrvatskoj. Obje dionice planiranog istraživanja (kvalitativnog i kvantitativnog) su u tu svrhu bile (uspješno) provedene.

Istraživanje je unutar hrvatskih okvira bilo eksplorativno te smo stekli uvid u dotičnu populaciju. Prikazali smo neke njene sociodemografske, socioekonomske, sociopolitičke, obrazovne i druge odrednice: riječ je većinom o mlađoj muškoj populaciji iz većih, urbanih naselja ili blizine takvih naselja, osobama koje su zaposlene ili studiraju, imovinskog stanja „ni boljeg ni lošijeg od većine“. 'Fanovi' dotične glazbe nisu simpatizeri, glasači ili članovi ni jedne hrvatske političke stranke te većinom nisu vjernici.

Deskriptivni cilj istraživanja, koji se ticao definicija praksi pripadnika dotične supkulture te (nekih) njihovih stavova i vrijednosti, također je postignut. Kao najvažniji integrativni moment za pripadnost heavy metal supkulturi ispitanici ističu slušanje heavy metal glazbe, a većina tvrdi i da je važno novčano podupirati scenu (kupovinom CD-a, ulaznica za koncerte i festivale i sl.), posjećivati koncerte te sudjelovati u razgovorima o heavy metal glazbi (o poznavanju diskografije, članova bendova i dr.).

Većina ljubitelja heavy metal glazbe često nosi odjeću crne boje i traperice, dok se od odjeće koja je tipična ili pak prepoznatljiva za heavy metal populaciju najviše nose majice s imenima ili slikama heavy metal bendova. Dodatke poput prišivaka na traper jaknama ili narukvica poput oklopa i zakovica većina ne nosi nikad.

Istraživanjem smo ostvarili i teorijsko-konceptualne ciljeve, koji su se odnosili na komparaciju dobivenih nalaza s nalazima drugih autora: potvrdilo se da na 'fanove' heavy metal glazbe dotična glazba ima blagotvorne psihičke učinke, da ih smiruje te da takva glazba njenim slušateljima pomaže pri „ispucavanju negativne energije“. Potvrdilo se i da heavy metal glazba njenim 'fanovima' služi kao „sredstvo“ za propitivanje sebe i svijeta te da uz nju izražavaju svoju individualnost, kao i da takva glazba budi entuzijazam kod njenih slušatelja, odnosno unosi uzbudljivost u njihove živote. Točnom se pokazala i tvrdnja da se pripadnici heavy metal supkulture odlikuju solidarnošću, tj. iskrenošću, prijateljstvom, međusobnim poštivanjem te otvorenošću,

što su indikacije visokog stupnja socijalnog kapitala¹³² kojeg posjeduju 'fanovi' heavy metal glazbe.

Praktični ili operativni cilj istraživanja bio je „demistificirati“ dotičnu populaciju te ispitati predrasude i stereotipe koji se vežu uz nju. Istraživanjem se pokazalo da se mnoge takve tvrdnje mogu odbaciti: pripadnici heavy metal supkulture u najvećem broju slučajeva nisu sotonisti, nisu konzumenti 'teških' droga, odnosno, nisu narkomani, dotična populacija nije neobrazovana niti se, s obzirom da se većinom radi o zaposlenim osobama ili o osobama koje se školuju, radi o „niškoristima“. Istraživanjem smo pak ustvrdili da dio izvjesne populacije pokazuje određenu sklonost prema konzumaciji alkohola, pušenju cigareta te povremenoj konzumaciji marihuane.

Ciljevi rada su u najvećoj mjeri ostvareni. Sugestije za još potpuniju realizaciju tih ciljeva, tj. istraživanja heavy metal supkulture u Hrvatskoj bile bi intervjuirati veći uzorak 'fanova', raznovrsnijeg mjesta prebivanja (u kvalitativnom dijelu istraživanja, primjerice, nije bilo kazivača iz Istočne Hrvatske, tj. Slavonije) te link s anketnim upitnikom objaviti na relevantnim hrvatskim glazbenim portalima koji se bave, između ostalog, i heavy metal glazbom.

Druge metode kvalitativnog istraživanja, poput promatranja i promatranja sa sudjelovanjem također bi se mogle upotrijebiti u svrhu potpunijeg istraživanja, razmatranja i razumijevanja heavy metal supkulture. Tako bi se, primjerice, moglo izravnim promatranjem uvidjeti:

- koji broj posjetitelja na heavy metal koncertima ili festivalima konzumira neke od opijata (alkohol, cigarete, marihuana i dr.) te zabilježiti slučajeve alkoholiziranosti, odnosno postotak osoba pod utjecajem drugih opojnih sredstava (u svrhu jasnijeg uvida u povezanost konzumacije određenih opijata i heavy metal supkulture)
- nadalje, s obzirom da se radi o pretežno muškoj supkulturi, na koji način se muški 'fanovi' odnose prema (ženskim) pripadnicama heavy metal supkulture (s poštovanjem ili, primjerice, diskriminatorno)
- kakva publika posjećuje heavy metal koncerte: radi li se pretežito o mlađoj ili pak starijoj populaciji, koji postotak njih je vizualno lako

¹³² Socijalni ili društveni kapital je definiran „kao skup kulturnih osobina koje stvaraju-i-održavaju međusobno povjerenje i suradnju među članovima određene društvene zajednice. DK je, drugim riječima, specifična osobina društvene skupine ili organizacije, koja ima pozitivan utjecaj na njezinu djelotvornost. Važno je zapamtiti da se DK ne uspostavlja zakonima i političkom voljom, već nastaje i održava se spontano, u svakodnevnim interakcijama, tijekom dužeg vremenskog razdoblja“ (Štulhofer 2003:2).

odrediti kao 'metalce' (imaju dugu kosu i oblače se u 'tipičnom' heavy metal stilu)

- uoči određenog većeg koncerta ili festivala heavy metal glazbe u nekom hrvatskom gradu, kada u njega prispiju 'fanovi' iz cijele Hrvatske i susjednih, odnosno drugih zemalja, pratiti reakcije građana („domicilnog stanovništva“) i drugih posjetitelja (koji nisu 'metalci') kada pripadnici heavy metal supkulture, primjerice, šecu gradom prije koncerta, ali isto tako promatrati ponašanje 'fanova' (pretpostavka je da će biti vizualno uočljivi, odnosno prepoznatljivi) – ometaju li javni red i mir glasnim dovikivanjem, puštanjem heavy metal glazbe na zvučniku na javnim površinama ili su pak 'mirni', nenametljivi i pristojni, „civiliziranog ponašanja“
 - također, u toj prilici mogli bi se usputno ispitati i dojmovi koje 'metalci' ostavljaju na 'obične' građane, tako da se potonjima, na ulici npr., postave nekoliko pitanja o tome što misle o heavy metal glazbi, njenim fanovima, kako ih se doimlju, poznaju li možda nekog od 'fanova' i sl.

8. Literatura

- Abercrombie, N., Hill, S. i Turner, B. S. (2008) *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Bangs, L., Suter, P. i dr. (1988) *Heavy metal : 1966-1984*. Beograd: Panpublik.
- Bedić, L. (2018) Metalci su najodaniji i mentalno najzdraviji slušatelji glazbe. *Muzika.hr*. URL: <http://www.muzika.hr/metal-glazba/> (27. veljače 2018.)
- Blabbermouth.net* (2015) Survey: Heavy Metal Fans Are 10 Times Less Likely To Cheat On Partners Than Jazz Lovers. URL: <http://www.blabbermouth.net/news/survey-heavy-metal-fans-are-10-times-lesslikely-to-cheat-on-partners-than-jazz-lovers/> (6. rujna 2018)
- Bobaš, A. (2002) *Rock-glazba i sotonizam*. Zagreb: Teovizija.
- Bortvik, S. i Moj, R. (2010) *Popularni muzički žanrovi*. Beograd: Clio.
- Bryson, B. (1996) „Anything But Heavy Metal“: Symbolic Exclusion and Musical Dislikes. *American Sociological Review*, 61 (5): 884 – 899.
- Cerovac, S. (2005) *Glazba i ponašanje – povezanost glazbenog žanra, teksta pjesme i pretpostavljenog ponašatelja slušatelja pjesme* (diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet.
- Christe, I. (2008) *Urlik zvijeri: potpuna povijest heavy metala*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Državni zavod za statistiku (2017) Zaposleni u obrtu i djelatnostima slobodnih profesija u prvom tromjesečju 2017. Zagreb: *Državni zavod za statistiku* URL: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/09-02-02_01_2017.htm (5. rujna 2018.)
- Gall, Z. (2011) *Pojmovnik popularne glazbe: drugo prošireno izdanje*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Gligo, N. (1996) *Pojmovni vodič kroz glazbu 20. stoljeća s uputama za pravilnu uporabu pojmova*. Zagreb: Muzički informativni centar KDZ: Matica hrvatska.
- Grau, F.-M. (2008) *Povijest odijevanja*. Zagreb: Kulturno informativni centar: Naklada Jesenski i Turk.
- Greene, A. (2011) Readers' Poll: The Top 10 Metal Bands of All Time. *Rolling Stone.com*. URL: <https://www.rollingstone.com/music/pictures/readers-poll-the-top-10-metal-bands-of-all-time-20111102> (21. veljače 2018.)
- Frkovič, A. (2007) *Heavy metal kot način življenja* (diplomski rad). Ljubljana: Univerza v Ljubljani – Fakulteta za družbene vede.

- Halmi, A. (2005) *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Hines, M. i S. McFerran K. (2014) Metal made me who I am: Seven adult men reflect on their engagement with metal music during adolescence. *International Journal of Community Music*, 7 (2): 205 – 222.
- Hjelm, T., Kahn-Harris, K. i LeVine, M. (2011) Heavy metal as controversy and counterculture. *Popular Music History*, 6 (1-2): 5 – 18.
- Howe, R. T., Aberson, L. C., Friedman, H. S., Murphy, E. S., Alcazar, E., Vazquez J. E., i Becker, R. (2015) Three Decades Later: The Life Experiences and Mid-Life Functioning of 1980s Heavy Metal Groupies, Musicians, and Fans. *Self and Identity*, 14 (5): 602 – 626.
- Hrvatski jezični portal* (2018) URL: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=main> (6. srpnja 2018.)
- Kalčić, J. (2012) Subkulture mladih u Puli : od punka do rasapa alternativne scene. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 49 (2): 71 – 94.
- Kelly, K. (2015) Spotify Just Discovered That Heavy Metal Is More Popular Than Pop Music. *Noisey Vice.com*. URL: https://noisey.vice.com/en_us/article/689qwa/spotify-metal-listeners (22. veljače 2018.)
- Knickerbocker, C. (1965) William S. Burroughs, The Art of Fiction. *International Times*. URL: <http://internationaltimes.it/william-s-burroughs-the-art-of-fiction/> (14. prosinca 2017.)
- Kocijan, I. (2015) Četiri domaća benda otkrivaju zašto metalci imaju najvjernije fanove. *Rif – glazbeni online magazin Novog lista*. URL: http://rifmagazin.novolist.hr/cetiri-domaca-benda-otkrivaju-zasto-metalci-imaju-najvjernije-fanove/?meta_refresh=true (18. srpnja 2016.)
- Komad, M. i Jukić, M. (1995) *Heavy metal: <enciklopedija>*. Zagreb: Studio grafičkih ideja.
- Milas, G. (2009) *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Online Etymology Dictionary* (2018) URL: <https://www.etymonline.com/> (9. srpnja 2018.)
- Perasović, B. (2007) Smrt subkultura mladih? (predavanje). *Vijenac – Salon Matice hrvatske*. Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/339/Smrt%20subkultura%20mladih%3F/> [14. veljače 2018.]

- Perasović, B. (2002) Sociologija subkultura i hrvatski kontekst. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 11(2-3)(58–59): 485 – 498. URL: http://hrcaak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=30867 (25. srpnja 2016.)
- Perasović, B. (2001) *Urbana plemena: sociologija subkultura u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Perković, A. (2011) Rijeka, grad rocka. *Novi List.hr*. URL: http://novilist.hr/Scena/Glazba/Rijeka-grad-rocka?meta_refresh=true (6. rujna 2018.)
- Petridis, A. (2014) Youth subcultures: what are they now?. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/culture/2014/mar/20/youth-subcultures-where-have-they-gone> (13. veljače 2018.)
- Polhemus, T. (2002) Glosarij uličnih stilova. U: Cvitan-Černelić, M. i sur. *Moda. Povijest, sociologija i teorija mode*. Zagreb: Školska knjiga.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine* (2012) Stanovništvo prema vjeri po gradovima/općinama. Zagreb: Državni zavod za statistiku. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_10/h01_01_10_RH.html (5. rujna 2018.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine* (2012) Stanovništvo staro 15 i više godina prema zakonskome bračnom stanju, starosti i spolu. Zagreb: Državni zavod za statistiku. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_15/H01_01_15.html (5. rujna 2018.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine* (2012) Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima. Zagreb: Državni zavod za statistiku. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/H01_01_01.html (4. rujna 2018.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine* (2012) Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu. Zagreb: Državni zavod za statistiku. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_32/h01_01_32_RH.html (4. rujna 2018.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine* (2012) Kontingenti stanovništva po gradovima/općinama. Zagreb: Državni zavod za statistiku. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_03/H01_01_03.html (4. rujna 2018.)
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine* (2012) Zbirni pregledi – županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja. Zagreb: Državni zavod za statistiku. URL:

- https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H02_02/H02_02.html
(5. srpnja 2018.)
- Rafalovich, A. (2006) Broken and Becoming God-Sized: Contemporary Metal Music and Masculine Individualism. *Symbolic Interaction*, 29 (1): 19 – 32.
- Recours, R., Aussaguel, F. i Trujillo, N. (2009) Metal Music and Mental Health in France. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 33 (3): 473 – 488.
- Rowe, P. i Guerin, B. (2018) Contextualizing the mental health of metal youth: A community for social protection, identity, and musical empowerment. *Journal of Community Psychology*, 46 (4): 429 – 441.
- Sharman, L. i Dingle A. G. (2015) Extreme metal music and anger processing. *Frontiers in Human Neuroscience*. URL:
<http://journal.frontiersin.org/article/10.3389/fnhum.2015.00272/full> (19. srpnja 2016.)
- Studentski Centar u Zagrebu (2018) Opće odredbe o ućlanjenju u Student servis Zagreb. *Sveučilište u Zagrebu – Studentski Centar u Zagrebu*. URL:
<http://www.sczg.unizg.hr/student-servis/clanstvo/> (2. ožujka 2018.)
- Swami, V., Malpass, F., Havard, D, Benford, K., Costescu, A., Sofitiki, A. i Taylor, D. (2013) Metalheads: the influence of personality and individual differences on preference for heavy metal. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 7 (4): 377 – 383.
- Štulhofer, A. (2003) Društveni kapital i njegova važnost. U: Ajduković, D. *Socijalna rekonstrukcija zajednice*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć. URL:
http://www.ffzg.unizg.hr/socio/astulhof/tekstovi/astulhof_drustvkap.pdf (9. srpnja 2018.)
- Van Buskirk, E. (2015) Which Music Genres Have the Loyalest Fans?. *Spotify Insights*. URL: <https://insights.spotify.com/us/2015/04/02/loyalest-music-fans-by-genre/>
(18. srpnja 2016.)
- Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske (2003) *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb: Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske – Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Vinković, D. (2014) Obrazovna struktura hrvatskih općina i gradova. *Institut sinergije znanosti i društva*. URL: <http://iszd.hr/2014/01/obrazovna-struktura-hrvatskih-opcina-i-gradova/> (4. rujna 2018.)
- Walser, R. (1993) *Running with the Devil: Power, Gender and Madness in Heavy Metal Music*. Wesleyan University Press [online] URL:
https://books.google.hr/books?redir_esc=y&hl=hr&id=sIXb42Qk4rgC&q=Led+Zeppelin#v=snippet&q=Led%20Zeppelin&f=false (31. siječnja 2018.)

Walser, R. (1992) Eruptions: Heavy Metal Appropriations of Classical Virtuosity.
Popular Music, 11 (3): 263 – 308.

Weinstein, D (2000) *Heavy metal : the music and its culture (Revised edition)*. New
York: Da Capo Press.

9. Prilozi – odabrani ulomci iz transkripata

1. Sugovornik (29) (sluša heavy metal glazbu oko 15 godina) odgovara na pitanje identificira li se s glazbom koju sluša, odnosno, smatra li se 'metalцем', pripadnikom heavy metal supkulture: „Pa nekako u sebi da, ajmo reći, ali vani kad me uglavnom pitaju o tome šta sam ja, gdje se ja klasificiram, onda se nemam neku potrebu niti običaj identificirati sa nečim... Ne znam da li to ima smisla kad se tako iskaže, ali to je nekak' tak' u mojoj glavi. Ja se s tim poistovjećujem, ali za sebe. Ne mašem, ono, s tim k'o sa krpom [...] niti slijedim te neke modne trendove koji su iz te glazbe proistekli. To mi se, zapravo, uvijek, od samog početka onak', malo gadilo, tak' da sam odma' u početku praktički odbacio one majice s bendovima i sve živo i sam' ovak' bezveze 'random' nosim ili nekakvu majicu sa Inine benzinske crpke. Ajmo reć' da je to moj neki individualni protest protiv tog klasificiranja. Tak' da, da, identificiram se, ali zapravo nema potrebe za tim“.

2. Kazivač (27) (sluša heavy metal 15 godina), koji se „prestao“ smatrati 'metalцем', razlaže: „Pa, ja više slušam tu glazbu nego što se smatram nekakvim 'metalцем', ono. Meni se čini da ti 'metalci', kad bi došao ispred neke hale di se održava koncert, bili vjerojatno malo drugačiji od mene, iz kojeg razloga, nemam pojma, ali, šta ja znam, nije mi to uvreda, mogu tak reći? Da sam 'metalac'. K'o klinac ja sam bio 'metalac', lanci, kožne hlače i to“. Nadalje pojašnjava zašto se ne smatra: „Zato što, ovoga, kad izađem s 'metalcima', oni pričaju samo o glazbi, mislim, nije to istina, ali dosta često pričaju samo o glazbi, a meni je od toga muka, ono. Da. Znači, izađeš s 'metalcima' i oni pričaju onako, o glazbi i previše pričaju o tome, eto [...] [p]ričaju naprosto o albumu. Puste glazbu vani, na zvučnik i onda headbengaju, to je meni tako smiješno i ridikulozno, da ti ja to ne mogu opisat'“. Premda se ne bi svrstao u supkulturu, nadodaje da ga je heavy metal glazba odredila te da uz nju izražava svoj identitet: „Pa to je dio mog identiteta. Nosim te majice, kad me neko vidi vani može reć' da slušam tu muziku, sigurno [...] [k]ad bi maknuo na neku alkemiju, na neku takvu foru 'metal' iz mene, ja ne bi bio ja sigurno“.

3. Sugovornik (20) (sluša heavy metal 13 godina): „Što 'metalca' čini 'metalцем'? Pa... Najmanje izgled, a najviše slušanje takve vrste muzike. Da uživa u takvoj muzici. Da njemu to odgovara, a ne da to sluša zbog nekog drugog“. Nadalje, sugovornik (23)

(sluša heavy metal glazbu 13 godina), kazuje: „Neću opće reć' da ga čini brdo kože, lanci, traperice, visoke tenisice, 'marte', čizme, kako god, mislim da odjeća nema veze s tim. Mislim da ga čini to da mora, jednostavno mu se mora svidjet' glazba. Čak mislim da nema to ni neku, na početku, veću stvar i utjecaj, mora mu se svidjet' to. Jednostavno, mora se nać' u tome, a to hoće li se on tako odijevat', hoće li on pristupit' tim nekim zacrtanim, ajmo ih tako nazvat', zacrtanim načinima kako se čovjek treba obilježiti', smatram da to nije potrebno. Ja osobno sam, ne znam, kako sam bio otkrivao to sve, pokupio sam te neke stvari i tako se ja npr. oblačim. Da, al' ne smatram da se ljudi stvarno trebaju tako oblačiti. Smatram da je prvenstveno to kako se čovjek osjeća i voli li tu glazbu“. Kazivač (18) (sluša heavy metal glazbu 8 godina), odgovara: „Pa prije svega to da sluša metal. To sigurno nije odjeća. Odjeća je ono zadnje kaj 'metalca' čini 'metalcem'. Puno njih, onih koji misle da ih odjeća čini 'metalcima', to su zapravo 'pozeri', ne, mi ih tak' zovemo. Bitno je da se sluša i podržava metal i ta scena i to je to, većinom“. Na istraživačičino potpitanje „Na koji način se podržava ta scena?“, dalje pojašnjava: „Tak' da se dogovaraju koncerti, da se... Evo, prvi metalci, kad je to bilo? 70-ih već, oni su to podržavali tak' da su razmjenjivali kazete te s glazbom metal, to su izmjenjivali, tad se to proširilo, onda su koncerti tak' bili, to se sve podržavalo, išlo se na koncerte i puno se o tome pričalo tak' i to je to. Nije puno komplicirano, samo se treba slušati, kak' se spada, a ne ono, da se sluša i metal, kao 'metal je zakon' a neko sluša cajke“. Kazivač (55) (sluša heavy metal glazbu 40 godina) odgovara na pitanje „Što 'metalca' čini 'metalcem'?“: „Mislim da je to najviše način života i način razmišljanja, pristup životu“. Kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 17 godina), daje svoje viđenje 'metalca': „Obleka ne. Razmišljanje. Sloboda. I, 'metalci' su uvijek bili poznati po tome da nisu ni lijevo ni desno. Znači, skinsu su kao desno, pankeri su kao lijevo, a 'metalci' bi, po meni barem, po mojem nekakvom gledanju, trebali bit' između svega, onak'. Da ih briga za sve, da ih opće nije briga. [...]neutralni [...] može i apolitični, a i između [...] [m]etalci su, ono, svoji ljudi koji žive svoj život, ono 'pusti me na miru i ja ću tebe pustiti' na miru“. Kazivač (24) (sluša heavy metal glazbu 12 godina) odgovara: „Ljudi kažu izgled. Generalno se to veže uz izgled, znači, duga kosa, brada, tetovaže, piercinzi [...] ogrlice, narukvice, nose 'marte', 'starke', 'vansice', al' ne mora nužno biti. Ja sam srel ljude kaj sasvim normalno izgledaju, ne bi čovjek nikad u životu rekel da slušaju to što slušaju. Kroz razgovor vidiš. Iskreno, ja ih prepoznajem po tome da su svi isti, u jednu ruku. Uvijek su liberalni, otvoreni dosta, ono, ne smeta ih tol'ko [...] osjetiš ih po razgovoru, čuješ po odgovorima, odma' vidiš 'ko je 'ko nije. A sad,

roba pomaže, ako je sav u crnom, razgovor nije potreban, jel'". Sugovornik (29) (sluša heavy metal glazbu oko 15 godina) pak tumači: „Vanjski izgled niti imidž tol'ko, niti nekakvi posebni bendovi, jer nema nekih bendova u koje možeš točno uprijeti i reći: 'Ovo sad ak' slušaš si dio toga, druge ak' slušaš nisi dio toga'. Da, zapravo, pokušao sam to i sam sebi dosta puta objasniti, ali nisam došao do nikakvog zaključka. Vjerojatno je to nekakav samo, ajmo reći, taj životni stav, životna filozofija, ono: 'Živi danas i nemoj baš biti potpuni glupan u vezi toga, budi otvoren prema svem živom što može doći u tvoj vidokrug'. Al' to, kak' se može primijeniti sad na ovu supkulturu, može se na 1000 drugih, različitih supkultura primijeniti. Tak' da zapravo ne znam. Nema tu nekog konkretnog odgovora koji bi se mogao dat', a da bude ispravan“ te nastavlja: „Uglavnom mlađi pripadnici te scene gledaju to tako na to: 'Ako nemaš dugu kosu, ne možeš se ti smatrati, ako imaš normalan posao, ak' radiš u uredu, ak' si, ono, nekakav mediokritet, ne možeš bit' 'metalac''. Možeš, i mislim da je to samo stvar gledanja toga iz mlađe perspektive i starije perspektive. Iz mlađe perspektive čini ti se da ima 10 000 brana i pravila, pa sad, 'Nosi šiljke na rukama, pa sada posjećuj točno ove koncerte, pa ono, ovaj bend je previše zastupljen u medijima, nemoj baš njega slušati, slušaj druge'. Onda odrasteš i više ni jedno od tih pravila ne vrijedi zapravo. Možda je to filozofija cijelog tog, cijele te supkulture najbolje sažeta u liku, životu i djelu tog jednog lika iz benda Motörhead, koji je doslovno cijeli život živio kao nekakav, ajmo reći, čovjek koji ide samo od mjesta do mjesta, autostopira, ide vamo-tamo. Predviđali su mu, isto k'o i Ozzyu i ostalima da će umrijeti prije 30-40 godina. Umro je u 70. i nekoj sad nedavno, prije 2 godine i cijelo vrijeme ono, živio k'o da nema sutra. I nije ga se ticalo ni što drugi misle o njemu, niti je on davao neko posebno mišljenje o drugima. Bio je čovjek za sebe. To je možda najbitnije u svemu tome – biti čovjek za sebe i ne zamarati se previše nekakvim drugim, trivijalnim stvarima koje mainstream kultura nameće. Ono, 'sad moraš biti ovakav, sad moraš biti onakav'. Ne moraš. Samo da budeš ono što jesi i gledaš di će te to odvesti“.

4. Pri tome jedan od njih, sugovornik (37) (sluša heavy metal glazbu 27 godina), razjašnjava svoj odgovor na pitanje „što 'metalca' čini 'metalcem“: „Teško pitanje... Mlađi bi ti rekli duga kosa, nošenje kožnjaka, ispijanje hektolitara piva negde na vanjskom prostoru, dobro, doduše, ja i još jen prijatelj si to još i dandanas volimo [...] ali, što 'metalca' čini 'metalcem'? Pa to, recimo, kol'ko voli bend da bi dal lovu za njegov koncert itd., a ne, da bu, ne znam, da bude pričal okolo kak' on obožava taj bend

itd., a dok treba ići na koncert onda bu rađe se napil pred upadom, ne bu platil upad. Recimo, dosta toga je rašireno na našoj tu lokalnoj sceni, gunđaju kak se ništ' ne događa, kak' nema događaja i tak' i onda neko organizira događaj i onda ni'ko ne dojde. Svi se rađe vani opijaju. Znači, teško mu je izdvojiti 20 kuna da vidi, ne znam, bend koji je došel iz Zagreba il' otkud da odsvira nekaj i onda nas nutra bude 20, 30 [...] Znači, to je onaj koji bude ušel nutra, podržal bend, pa da je ne znam kak' loš, recimo, ali da je tam' da podrži scenu. To je meni mjerilo osobno. Drugo mjerilo mi je, ono, neko veli, duga kosa. Čemu? Reko', i bez duge kose, ti, ako slušaš tu glazbu, ju slušaj. Upoznal sam puno i ljudi i dece [...] zgleдал je kaj da je prešel sve koncerte sveta, onda na kraju ispada da je obični, kak' mi to velimo, 'pozer', jer je čul za 3 benda, koja, naravno, ima na svojem prsluku, i, još kaj je najbolje, nije proučil taj bend, pa bude, ne znam, rekel da je prvi album od Metallice onaj kojega su snimili 2000. godine i tak', uglavnom. To te ne čini 'metalcem'. A glavno da imaju uniforme, kak' ja to velim. Nit' je bitna uniformiranost, nit' je bitna duga kosa, niti dal' ti imaš kožnjak i ovo s prišivačima... Po meni je bitno kol'ko recimo isto, dal' skidaš albume il' dal' ih kupuješ. Ja ih kupujem. Dandanas [...] I to, kak' danas se radi isto, veliki 'metalac', i onda po jednoj pjesmi, koju je čul na YouTube-u, ocjenjuje da li je bend dobar ili loš. A nije čul niti diskografiju. Recimo, najgore kad idu ocjenjivat' bend koji ima 20 albuma, on je čul 2 pjesme i taj bend je loš, da, eto. To ti je to. To te ne čini. Znači, velim, vjernost nekakvom, ako već taj bend voliš, da li ga i podržiš s tim da buš mu CD kupil ili ploču“.

5. Sugovornik (27) (sluša heavy metal glazbu 16 godina) odgovara na pitanje „što 'metalca' čini 'metalcem“: „Pa ne čini ga baš nešto posebno... To je znači ekipa koja sluša tu vrstu muzike, znači duga kosa, da imaš 'marte', 'starke', u biti to je to, ništa posebno. Moraš imat' 'marte', moraš imat' dugu kosu, iti na koncerte, upoznat' ekipu i tako to. Ništa sad specijalno u biti. Il' jesi il' nisi, eto. To moraš volit', kad počneš slušat', slušaš cili život i nema, sad hoću, pa sad neću“.

6. Kazivač (55) (sluša heavy metal 40 godina) pojašnjava: „Al' nekad, tam', tih nekih '70-ih godina, '80-ih godina, taj stil oblačenja je bio puno važniji nego što je danas. Naime, ako si im'o dugu kosu, imao crne majice na kojima je pisalo Iron Maiden, onda si pripadao jednom određenom, ono što danas, ono čemu ti govoriš – supkulturi. Ak' si im'o, ne znam, kravatu, onda si pripadao jednoj drugoj supkulturi, ako si nosil havajsku košulju, onda je to bila treća supkultura, itd., itd. Danas je to sve izmiješano. Danas

vidimo, ne znam, Severinu sa AC/DC majicom, ono, danas je to naprosto nebitno, što mi je u jednu ruku ok, a u drugu mi nije, jer mogu vidjet' nekog s AC/DC majicom, pa ga pitam kaj je to, a on nema blage veze, on misli da je to izmjenična struja, ono, reklama za HEP. Nekad se znalo kaj je kaj, i tak'. Ali ovaj, sve u svemu, danas je to, velim, nebitno, što je možda u jednu ruku i dobro, jer ljudi gledaju neke druge vrijednosti, pa te prihvate il' te ne prihvate, a nekad jednostavno, ono, prije, znaš ono, već tvoj sam izgled je bio dal' će te prihvatit' il' neće. Ja nemam nikakvih problema s tim. Ja se uglavnom oblačim u crno, nekakve majice. Volim se oblačit' u ono u čemu mi je ugodno. Znači ono, nekakve široke hlače, tenisice, nekakve šire majice, da mi je ugodno. Nisam opterećen uopće odjećom, izgledom i to mi je sasvim nebitno“.

7. Kazivač (23) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) pak pojašnjava: „možda je to baš uniforma. Jer svi ljudi se nekako etiketiraju. Nije to stvar da... Ne moraju to ljudi nositi. Al' za mene nekako, to se ulovilo za mene i ja smatram da meni to odgovara, ja se ugodno osjećam u tome. Ne želim nikog natjerat', da gledam u nekoga, 'E, nisi ti, tipa, 'metalac', roker, ako ne nosiš traper jaknu, podrapane hlače, visoke tenisice, kožne čizme, kožnu jaknu', ne. Ali, to je isto samo individualno. Al' za mene, ja se ugodno osjećam u tome, iako, u jednu ruku bih naveo da na neki način k'o prepoznavanje. Ti možeš reć', onako, kad vidiš nekog na ulici, možemo bit', ono, razdvojeni u gradu, ti ćeš nekako imat' vizualno 'Hah, on sigurno ide na koncert. Idem i ja! Super, prepoznali smo se!' i tako to. U jednu ruku način prepoznavanja, u drugu ruku ta uniforma, ali opet kažem, individualno, definitivno, nije obavezno“.

8. Kazivač (30) (sluša heavy metal glazbu 18 godina), odgovara na pitanje „što 'metalca' čini 'metalcem“: „Pa, to je interesantno kao pitanje. Mislim da puno ljudi opće ne razmišlja o takvim stvarima, nego ono 'imam taj neki bajkerski imidž, 'look', nosim kožne jakne i ostalo, imam dugu kosu itd.' Ja mislim da te imidž uopće ne definira. Ali recimo po pitanju imidža, imaju 2 razloga zašto ljudi tako izgledaju. To je ono, ako uzmeš osnovnu Maslowljevu piramidu potreba vidjet ćeš da hrpa ljudi zapravo nosi te neke stvari [...] na 3. stupnju je 'pripadanje'. Hrpa ljudi nosi tu robicu i ostalo, kad krene divergentno mišljenje, kad su klinici, 12, 13 godina, onda krenu lagano puštat' kosicu, nosit nekakve majice, to je to, cure se krenu šminkat' i sve je to dakle ništa. To je krivi razlog da nosiš to. Ok, ako se želiš identificirat' s nečim takvim kroz taj način, ok, al' meni je to samoostvarenje, meni je to puno viša potreba, koju ja radim. Ne moram to

radit', mogu se doć' ošišat' i ostalo, ali to nosim baš iz razloga što sam sve to skupa baštinio i baštinim još uvijek i što sam ozbiljan u toj cijeloj priči i mislim da majice koje nosim i bendovi koji su tu i albumi, čije su slike otisnute na mojim majicama, mislim da je to dobar utjecaj. Mislim da ljudi koji dođu i čuju taj album i stvarno krenu čitat' taj tekst i ostalo, mislim da im to može pružiti jednu dobru alternativu u životu“.

9. Što se tiče oblačenja na koncertima, sugovornik (23) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) razlaže: „[n]a koncertu poduplam to sve, da bude upečatljivije. U jednu ruku to ti dolazi do izražaja, tu ti se dokazuje zapravo da ljudski rod nije puno drugačiji od životinjskog. Svi se tada na koncertima osjećaju k'o, moraš se dokazati, ti imaš u glavi da ti moraš dobro izgledati, jer tu ti ponovo dolazi do toga da u jednu ruku pokupi se kroz sve te spotove i videe što ti vidiš na televiziji u jednu ruku nameće to da ti ljudi, razumiješ, upečatljivi. A zapravo to nije istina. Vas ima na koncertima možda 30 000, vi svi isto izgledate, tako da neće doći do izražaja, osim ako si pretjerano ekstreman, pa dođeš u oklopu viteškom ili tako nešto, onda će te sigurno primijetiti. Ali, nekako u glavi ja mislim da imaju ljudi 'sad se moramo obuć', moram izać' bolji od sviju'. Na kraju svi izgledamo isto praktički, slično, pa onda, onako, postane smiješno“.

10. Kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina): „Da, to mi je bilo fora prvih godinu ili dvije, sa 14, 15, 16 godina mi je to bilo jako fora, isticati se. Možda isto iz bunta, jer sam shvatio da ljudi jako preziru moj izbor glazbe, pa sam onda i htio i potencirati to, iz nekakvog bunta, ali sad više apsolutno ništa od toga. Imam još par majica sa bendovima doma, al' sve te majice su doslovno iz prvog razreda srednje. Još ih nekad nosim, jer se nisu raspale, al' nemam namjeru kupiti nove, jer smatram da čovjeka ne određuje niti šta nosi, čak niti što sluša, čovjeka ne određuje niti što sluša, nego ga određuje ono što ga općenito zanima, njegovi interesi u životu i njegov misaoni sklop ga prvenstveno određuje, to se ne odražava kroz nekakve modne trendove“.

11. Na istraživačičino potpitanje je li to bio dio „metalskog 'outfita'“, odgovorio je „Da, to je meni bilo ono, k'o neka uniforma“ te pojasnio „[...] svidjelo mi se i uopće mi nije bio... Ti pogledi ljudi, uopće me nisu strašili, opće mi nije bilo jako čudno. Vjerojatno sam volio da me prepoznaju k'o 'metalca'. Ne znam zašto, ono. Valjda ta nekakva identifikacija, to mi je pasalo [...] ne znam dal' je to do društva hrvatskog, ne bi rekao da smo mi neki primitivci, ali, šta ja znam, to je bilo marginalno nekako, ta supkultura.

Čudno im je bilo, naprosto neuobičajeno. Možda to nisu osuđivali, ali 'zašto se ti baš namjerno oblačiš tak' kak' se oblačiš da izgledaš drugačije od ostalih?'. Meni se čini da su oni to tako nekako doživljavali“.

12. Kazivač (18), sluša heavy metal glazbu 8 godina: „I prije sam htel puštat' kosu, al' nekak' sam uvijek odustal od toga. Al' onda sam došel na, prošle godine sam išel na svoj prvi koncert v Tvornicu, jednog benda kaj sam jako volel. To mi je bil ovak' prvi koncert metal od nekog poznatijeg benda i to je bil vikinški metal, a ja inače jako volim nordijsku mitologiju i vikinge. I to jednostavno kad počne taj ritam neki, mi imamo to svoje, zove se headbenganje, dok se vrti s glavom, s kosom, ne. To je jednostavno brutalno delati, ne znam kak' da drukčije velim. Onda sam tak' počel puštat' kosu“.

Nadalje je objasnio zašto 'metalci' puštaju kosu: „To zapravo na neki način, onda, dok su počeli puštat' kosu i to, v početku je to značilo na neki način k'o nekakvi otpor. Jer onda, ak' si imal onda dugu kosu, mislim za muške, ne, ako si onda imal dugu kosu, onda je bilo onak', 'kak' to zgledaš?', ne? Znam da je bilo tak 80-ih v Koreji il' Japanu, nisam siguran, da su obavezno sve 'metalce' išli šišati. Vlada je odma' naredila da se ošišaju metalci, jer 'ne brete tak zgledati'. I to je isto k'o neki, otpor protiv sustava“.

13. Kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina): “[o]d samih početka je bilo takvih i onda određeni dio ljudi u tim grupama je bio protiv takvih ljudi. Mislio je da su baš oni, zato jer se ne oblače tako, ti 'vikend zanišaš' za tu muziku. Dok je zapravo, ajmo reći, na kraju ispalo potpuno suprotno. Oni koji od samog početka nisu polagali važnost u taj imidž, nego su aktivno slušali tu muziku, oni je i danas aktivno slušaju i izgledaju kak' god oče, dok ovi drugi koji su polagali samo puno na svoj vanjski imidž 'metalca', oni su, velika većina, 70% njih, danas više nisu 'metalci', zato jer su sve položili u vanjski imidž, ništa u ono što se događalo u njima unutra. Tak' da je to neki paradoks koji je zaživio“.

Sugovornik (18) (sluša heavy metal glazbu 8 godina) odgovara ima li 'metalaca' koji se ne oblače kao 'metalci': „Pa, ima. Ima, normalno da ima. Ima zapravo i više načina oblačenja kod 'metalci', al' uvijek ima, kak' sam rekel, obleka nije nekaj kaj predstavlja 'metalca'. Dobro, na prvi pogled da, možda, al' može biti složena frizurica, gel, košulja, a zna više o metalu nego neko 'ko npr. zgleda k'o ja, dok si stavim prišivke i sve. Ne oblače se svi, ali to nije onak', obavezno“.

Sugovornik (20) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) odgovara: „Ima. Doslovno ih boli k... za druge ljude, kaj budu drugi ljudi rekli, pričali za njih, znači, to je samo njihova stvar

kaj oni slušaju u svoje slobodno vrijeme i kaj rade. Ili imaš ljude koji se ne žele tak' oblačiti jer ih drugi ljudi dosta osuđuju radi izgleda, ne“. Na potpitanje o kakvim se osudama radi, kazivač nastavlja: *“Glej ga, ima dugu kosu, gle, oblači se k'o klošar“.*

14. Kazivač (37) (*sluša heavy metal glazbu 27 godina*) je naveo jedan od razloga zbog kojeg konzumira takva pića na manjim koncertima: *„A lokalni koncerti, to tak', tu si pijem pivo, zato kaj, ono, obično lokalne koncerte, ta naša organizacija [je] tu za ove loše bendove, onda si moram popiti da ih opće ne čujem“.*

15. Kazivač (29) (*sluša heavy metal glazbu 15 godina*) je istaknuo povezanost heavy metal glazbe i konzumiranja alkohola, odnosno „opojnih sredstava“: *„Alkohol je ono, 'must' na svakom festivalu, isto k'o i na svakom izlasku mladih danas. I gdje, u bilo kojem klubu, sad, dal' će netko popit 2 pive, dal' će popit 20 piva, to je opet na njemu al' na metal koncertima se uvijek pije, to je. Rijetki su koji tamo dođu samo promatrati, ono, a da bar ne popiju par pivu, ali drogi nema. Pogotovo zato što, ne znam, pretpostavljam da su ti koncerti zbog toga što tamo ima toliko tih 'mosh pitova' i svega toga i tih metalnih lanaca i šiljaka, tam' je veliko osiguranje. Ako tamo unutra, na samom koncertu hoćeš zapaliti 'joint', to je ekstremno loša ideja, jer će te gotovo sigurno neki zaštitar vidjeti i u najboljem slučaju izbaciti van. U realnom slučaju, prebiti, a, ako baš nemaš sreće, prijavit' policiji. Tak' da, većinom drugi ljudi baš ne puše previše na festivalima, a pogotovo u klubovima, ovim manjim, jer se tam' odmah sve osjeti. Uglavnom su alkohol i tu se neki 'joint' osjeti sa strane, ali, to je isto, pretpostavljam, dosta rijetko po mom iskustvu. Od ostalih stvari, rijetko kad sam vidio da ima nečeg [...]“.* Isti kazivač nastavlja: *„Cijeli taj 'lifestyle' 'seks, droga i rock'n'roll' je vjerojatno upropastio više ljudi nego ne znam šta drugo. Puno ima ljudi koji u toj supkulturi apsolutno misle da moraju piti, apsolutno misle da moraju pušiti, jer to je dio tog 'lifestyle-a' i to je loš dio toga, ono. Čak i ako ne uživaju u tome, oni to moraju, jer je to dio toga. S druge strane pak, ima taj dio di jednostavno se otvaraš prema svemu novome i di ti nije bitno 'ko je kakav dok god se slažeš s njim i nema tu nikakve cenzure mišljenja, nema tu neke cenzure ovoga ili onoga, bar je to tak' u našem društvu bilo. Da, rek'o bih da sam možda zbog te supkulture se propio malo više nek' inače, ali me u isto vrijeme učinila i nekako otvorenijom i bogatijom osobom sa više interesa“.*

16. Sugovornik (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina) izrazio je svoj stav zašto ne smatra da je droga opojno sredstvo koje bi se povezivalo s heavy metal supkulturom: „Pretpostavljam da zato što taj, zato što ta supkultura njeguje individualnost. A po nekakvom mom shvaćanju droge poništavaju individualnost. I, pretpostavljam da se zato većini ljudi u toj skupini to toliko ne sviđa. Da se zato više vole napiti nego uzet' LSD recimo. Na LSD-u više apsolutno nemaš pojma o vlastitom sebstvu, dok na pijanstvu imaš i ono, socijalniji si ili gluplji, ovisi kako je 'ko glup, ali si i dalje ti“.

17. Sugovornik (31) (sluša heavy metal glazbu 20 godina), svoje je pak iskustvo s takvim sredstvima opisao na sljedeći način: „Probao sam dosta 'lakih' droga. Od 'teških' sam nešto sitno probao, nije mi se baš nešto svidjelo, ali što se 'težih' tiče, ovaj, probao sam kokain i nije mi donio ništa ni pozitivno ni negativno. Nije baš moj đir. Probao sam ecstasy, nije loš, nije ni nešto specijalno, možda za jednom godišnje u nekakvom određenom ambijentu, why not? Ali, mislim da je on možda primjereniji, recimo, ono što se najčešće veže, elektronska neka glazba, jer malo potiče nekakvo gibanje [...] Šta je još bilo? 'Trava', tj. marihuana, 'skunk', hašiš, 'shit', sve je to derivacija jedno te istoga, to je ono, povremena rekreacijska droga. Može opustiti' čovjeka, al', nije nešto sad, nužno. To isto ponekad, u društvu se popuši, ali ništ' posebno. Šta još? Psilocibin, gljive. To sam imao super iskustvo, ali to opće nije vezano uz supkulturu [...]“.

18. Sugovornik (30) sluša heavy metal glazbu 18 godina: „Ne želim koristiti ništa što bi meni narušilo moju lucidnost. Zapravo, mrzim opijate, mrzim ljude koji koriste opijate, mrzim ljude koji pričaju o tome kada će, kako će, na koji način, s kime i u kojim uvjetima i na kojem mjestu konzumirati te opijate. Ja uživam u činjenici da mogu doći i u 21. st. u ovoj užasnoj kulturi koja nas okružuje, gdje sve treba biti jako tolerantno i sve ostalo, a zapravo ništa nije tolerantno, da mogu doći i otvoreno reći da nešto mrzim. Da, mrzim to sve skupa. Mislim da to sve nema nikakve veze s muzikom [...] Ta vrsta muzike nije nužno [...] nije uopće vezana uz nekakav opijat u startu. Ono što hrpa tih muzičara svira, ne bi uopće mogla odsvirati da su pod utjecajem [...]“.

Nadalje, sugovornik (55) (sluša heavy metal glazbu 40 godina) razlaže svoj stav oko dotičnog pitanja: „S opijatima nisam imal nekog iskustva u životu, niti je to nešto što mi je blisko. Smatram da konzumenti 'lakih' droga, tj. nekakve marihuane, to danas više nije ni bauk ni ništa. Čak i u medicinske svrhe se koriste ulja. Međutim, smatram da je veliko zlo

kokain, heroin, ove teške droge, pogotovo od kojih ljudi odlijepu, tipa LSD, koje su halucinogene, di stvarno čovjek svašta može napraviti u takvom stanju, može se ubiti, da ni ne kuži da je to radio, kao i u svakoj halucinaciji. Smatram da bi dilere takvih droga trebalo kažnjavati sa minimum 20 godina zatvora. Najčešće se to ne događa jer ti koji se bave proizvodnjom i prodajom tih 'teških' droga, oni su zaštićeni k'o lički medvjedi, jer imaju novaca za Čedu Prodanovića i Slokovičku i ove ugledne advokate koji ih vade iz tih govana u koje su upali... [...] Ne uništavaju život samo jednog čovjeka, onom kojem su prodali drogu, nego... To su droge na koje se ljudi navuku nakon... 1, 2, 3, 5 upotreba oni su već navučeni na to. I razaraju cijele obitelji. Znači, ne samo jednog člana, nego sve oko njega. [...] svi pate, svi trpe od toga. Naravno, najviše pati onaj 'ko uzima to, jer bude prije ili kasnije od toga cikul. Jer mu razara mozak, tijelo, sve. Duboko sam protiv toga. Moje životno uvjerenje je da u svemu treba imati mjeru, a nažalost postoje stvari u kojima ljudi nemaju mjeru, jer ih te supstance postavljaju da fizički postanu ovisni o tome. To bi trebalo zabraniti za vijeke vjekova“.

19. Na istraživačičino potpitanje može li pojasniti o kakvim ljudima se radi, ukoliko ih je upoznao, isti kazivač odgovara: „Znaš šta, to su ti dost' sve izgubljeni ljudi ono, depresivni, s crnim mislima, ali rade dobru glazbu. Mislim da je taj fanatizam u stvari fokusiran nekako [...] rade fantastičnu glazbu, ono. Ima ih svakakvih, najjednostavnije bi ti rek'o u vezi toga. Znam jednog dečka koji je svirao u Francuskoj po tim bendovima, shizofreničara, koji se družio s takvim ljudima i to ga je uništilo skroz, ono. Da. Fucked up“.

20. Primjerice, kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina) navodi: „Sa 15 godina i 16 se njih puno deklariralo tako i puno je tvrdilo da su imali ne znam kakve rituale i viđenja i ne znam šta. Naravno da je sve to bilo sranje i kad ih sretneš par godina poslije, se smiju sami sebi i kažu kak' su blesavi bili, kak' je to bilo sranje, da su htjeli samo pažnje. Tak' da ne bi rekao da sam ikad nekakvog 'pravog' sotonista upoznao, nego samo nekoga 'ko je na takav, zapravo, glupavi način htio privući pažnju na sebe, kao baš, ono, pravi tinejdžer [...] ako ima pravih sotonista u Hrvatskoj, vjerujem da ima, [...] mislim da oni čak nisu u heavy metal supkulturi, jer bi ih tako bilo lakše identificirati i pronaći, ako su pravi sotonisti, onda će se baviti baš sa kriminalnim aktivnostima, sa iskopavanjem grobova, sa oskvrnućem, sa ne znam čime. Tak' da ne bih rekao da su oni dio tih krugova, da budu manje uočljivi“.

(30) (sluša heavy metal glazbu 18 godina) pak pojašnjava: „A ovo, stvari koje kao imaju veze sa sotonizmom, to je toliko irelevantno, toliko prizemno i jadno da o tome uopće ne valja trošiti riječi. To je kao 'klinci, koji se bave nečim nepoćudnim, jer to njihovi roditelji ne vole'. To je doslovno to“. Isti sugovornik nastavlja: „Nikad nisam upoznao nekog 'ko je deklariran, upoznao sam dječicu koja su eksperimentirala sa voodoo stvarima i koji su voljeli imati svijeće upaljene u sobi. To sam upoznao. Ali to je sve otprilike tu negdje“.

21. Sugovornik (31) (sluša heavy metal glazbu 20 godina): „Ono što nekakvi katolici smatraju sotonizmom, nije nužno sotonizam kakvi neki bendovi možda predstavljaju ili šta zbilja je. Jer postoji ono što bi neki kršćani ili katolici gledali kao sotonizam, kao neki tam' crveni vrag koji im ne da dobre stvari da se dese, a s druge strane, postoje oblici sotonizma, tj. to se naziva sotonizmom, makar nema veze sa Crkvom, di se gleda na čovjeka kao boga, kao jedinog, kao čovjeka kao jedinog koji donosi odluke, koji ima potpuno slobodnu volju, koji nema nekakvu silu iznad da brine na njega. To mi je bliža neka definicija sotonizma, nego, ono, da vjeruješ u vruga i žrtvuješ mu malu djecu“.

22. Drugi sugovornik (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina), koji također nije vjernik, pak (slično) odgovara: „Jedan od bendova kojeg najviše zapravo ja volim zove se Helloween. Oni su zapravo dosta, dosta kršćanski orijentirani. I ne, ne vidim ništa kontradiktorno u tome. Metal je izražavanje individualnosti i svojih stavova. To je dio ljudskih individualnosti i ljudskih stavova i to se isto legitimno može kroz tu muziku izraziti. Sad, druga je stvar da li će to ne'ko klišeizirano i sladunjavo izražavati svoju vjeru ili će to na nekakav, ajmo reći, taj nekakav malo strastveniji, 'metalskiji' način izraziti. Ali, ima puno vjernika u heavy metal glazbi“.

23. Svoj stav o mijenjanju partnerica iskazao je sugovornik (24) (sluša heavy metal glazbu 15 godina): „Niti sam promiskuitetan niti ništ'. Tak' da, tu isto moraš držat' do sebe, ti, ako si dopustiš spavati sa različitim osobama sva'ko malo, onda si ti, ma, nemaš 'self respecta', razumeš. To je stvar... Nisam ja s puno cura bil u životu, a nije da nisam mogel. Mogel sam. Neću. Zašto bi ja bil, recimo, cura se zanima za mene, ona meni nije interesantna, ja joj odma' kažem: 'Čuj, tu smo i tu smo, ne budemo ništ' radili, niti 'barenje', ništa, da se ne uvrijediš, jer te bum još više povrijedil, ne, s takvim ponašanjem“.

Isti sugovornik nastavlja: „Svašta može pijana cura smisliti drugi dan.

Može smisliti, recimo, da smo se mi ljubili vani, samo 'barili', ne, drugi dan se ona ne sjeća ničeg' i može reć' da sam ja nju siloval. I mene isto ta stvar odbija“. O dotičnom pitanju izjasnio se i kazivač (29) (sluša heavy metal glazbu 15 godina): „Rek'o bi da ovo nije tipičan odgovor koji se očekuje od nekog pripadnika metal supkulture i vjerojatno drugi neće odgovoriti na sličan način, bar ja doživljam tako druge pripadnike metal supkulture, koji gledaju baš na ono... Baš vole te 'one night stand-ove' i sve to sranje. Meni je to oduvijek bilo onak' jako gadno i užasno. Ja u svojoj vezi baš tražim da to bude 'to'. Ne tražim dalje. 'Oću da tu bude baš povjerenje i da bude međusobno razumijevanje i da to traje, da to ne bude nešto privremeno, nek' da to bude baš 'to'. Zato sam valjda i tak dugo bio u onoj vezi, tih 6 godina ili koliko. Ja na to gledam baš onako, malo isto idealizirano, malo romantičarski. To je više od nečeg usputnog. Ili bi bar trebalo biti“.

24. Kazivač (37) (sluša heavy metal glazbu 27 godina) pobliže je pojasnio svoje gledište spram takvih „avantura“ i svojih očekivanja od ljubavne (intimne) veze: „Velim ti, ja ti od one duge veze¹³³ nit' sam praktički, bilo je pokušaja veze, ali nažalost nisu me prihvaćale, pa, kaj ti bum rekel. A ono, recimo, tipa na jednu noć i tak', tak' to, to mrzim iz dna duše, to mi je ispod časti. To, kad neko veli 'zabrijali smo', ja mu velim 'I kaj si s tim dobil?' Ništ'. Rađe bum sam, i ono, bez ikoga, ako ne bum našel nekoga 'ko bu razmel neke stvari, jer, ja obično sam, recimo, baš v toj dugoj vezi sam delal kompromise i se, čak sam i s njom par put v crkvu išel, kaj ne bi nikad, a ona recimo meni nije nekakvi kompromis nije htela napraviti, tak' da recimo to je ono kaj mi smeta. [...] Rađe bum, ako treba, i celi život sam, nego da si ufuram neku ljubavnu vezu koja bu samo zato kaj bu ne'ko rekel, ono, da ne bum sam. Meni to ne igra ulogu. Reko', 'oću, ako već imam vezu, onda da to bude normalna veza. Isto kaj se tiče braka, zakaj bi ja išel v njega ako ne moram? I ako nema osobe s kojom bi ja ušel u brak? Meni, recimo, ne treba meni žena v braku kaj bu mi prala, čistila, peglala. To znam sam delati. Treba mi kaj bum z njom užival, kaj bumo nekaj dijelili, kaj bumo i te kućne poslove podelili, ako treba. Eto, to ti je moje viđenje svega toga. Bolje biti sam i ponosan nego ući u ljubavnu vezu u kojoj si praktički rob te ljubavi“.

25. Sugovornik (27) (sluša heavy metal glazbu 16 godina) pak je na isto pitanje

¹³³ Dotični je ranije u intervjuu spomenuo da je bio u vezi s jednom djevojkom 7 godina.

odgovorio: „A dobro, u početku, 14, 13 godina, dok počneš izlaziti vanka i upoznaš neku, pa ti dojadi, pa ideš na drugu, u početku sam minja redovito i sve to, a sad kako sam sve stariji i stariji, vidim što sam sve radi', osobi nekoj ženskoj upropasti' tako nešto, život i rastužio, uništio, ajmo reć', život, i ne znam kako bih se više izrazi'. Onda sam vidi' da to nema više smisla i onda sam odlučija, stani na točku i odluči, imaj jednu, imaj jednu i to je to. Ne možeš ti biti na 2, 3 stolice. To nije baš lipo ni... eto“.

S određenim „žaljenjem“ na izvjesnu promiskuitetnu prošlost gleda (i) kazivač (30) (sluša heavy metal glazbu 18 godina): „Živimo u eri gdje je razvrat i blud norma. Što se prešućuje, al' to je norma. Ja ne želim živjeti u takvom svijetu i ne želim se baviti tim stvarima, tako da mogu doći i reć' za sebe da sam kvalitetan serijski monogamist, ono. To je to. I da bi najradije bio, dakle, ono, isključivo, jedan monogamist i to je to, znači. Ali, jednostavno, život mi se nije tako poklopio, pa ne mogu onda dakle reć' za sebe da sam, da sam, ovaj, kao 'aha, im'o si jednu vezu, to je to'. Ne. Nažalost, imao sam ih više“.

26. Jedan kazivač (24) (sluša heavy metal glazbu 15 godina) pak žali što je prevario (bivšu) djevojku: „Nažalost jesam. Nažalost, nažalost. Al' ne ovu, nego dok sam bio mlađi. Imal sam 18 godina i bio sam u vezi s jednom curom 2 mjeseca i nikad si to ne'm oprostio. Baš mi je teško, al' nije zaslužila [...] ja sam ti taman išel u Rijeku, ne, mi smo završili to ljeto skupa, budemo probali, ovo, ono, i dođem u Rijeku i upoznam, cimer je imal sestru, ne, svidjela mi se, skroz mi se svidjela i završili smo skupa. Drugi dan, al' zbilja drugi dan sam nazval ovu, 'to i to sam napravio, meni je jako žal, nadam se da mi moreš oprostiti, ono, neću te zavlaciti više' [...] Nakon te 18-te sam naučio da ja ne želim iskorištavati cure, baš to me ponukalo [...] Nemam opravdanja, to je kretenski, skroz“. Pri tome je sugovornik (33) (18 godina sluša heavy metal glazbu) pojasnio zašto je varao: „Jedno vrijeme sam bio s 3 cure istovremeno. Ne istovremeno 'real time', nego, kužiš [...] ok, ako idemo otvoreno, jedna je bila udana, druga je imala dečka, a treća je bila 'free'. Treća je bila sa mnom [...] Ali, uglavnom, zato kaj nisam imao čvrstu, nisam još odlučio biti s jednom osobom za stalno. Kak' se to kaže, 'ekskluziva' [...] imam tu 'shemu', dokle god se ne odlučim biti s jednom osobom, ono, upoznat ću druge osobe“.

27. Jedan sugovornik (23) (sluša heavy metal glazbu 13 godina) pojašnjava zašto ne bi prevario svoju dugogodišnju djevojku: „[j]a ti ne bi mogao sebi dozvoliti, pogotovo sad, kak' smo dugo zajedno, ja ne bih mogao sebi dozvoliti da se netko njoj smije i bude

podrugljiv. Mislím, ímaš već određenu, ne mora to bit' ljubav, ne mora to bit' nešto, ímaš određeno poštovanje prema toj osobi“.

10. Sažetak

Namjera ovog rada je razmatranje fenomena heavy metal supkulture. U prvom, teorijskom dijelu obrađen je pojam supkulture, kontrakulture, kulture mladih te pojam heavy metal glazbe i njene pripadajuće supkulture, zajedno s njenom poviješću, mitologijom, društvenom simbolikom te dominantnim vrijednostima. Također, iznijet je pregled određenih istraživanja vezanih uz heavy metal glazbu i njenu supkulturu. Drugi, odnosno središnji dio rada obuhvaća prikaz provedenog empirijskog istraživanja sastavljenog od dvije komponente, kvalitativne (21 intervju) i kvantitativne (*online* anketa od 190 ispitanika), kojima se dobio uvid u dotičnu populaciju, u njen sociodemografski, socioekonomski i sociopolitički profil (stupanj obrazovanja, političke opcije itd.), u društvene prakse njenih pripadnika te njihove stavove i vrijednosti. Također, istraživanjem se ispitala utemeljenost predrasuda i stereotipa s kojima se suočavaju 'fanovi' heavy metal glazbe (poput onih da su ljubitelji takve vrste glazbe „sotonisti“, „narkomani“, „propalice“ i dr.). Istraživanjem se pokazalo da su 'fanovi' heavy metal glazbe najvećim dijelom mladi/osobe u ranoj odrasloj dobi od 20-29 godina, muškog spola/roda, da su najveći dio života proveli u većim, urbanim naseljima ili pak u županijama u kojima su smješteni regionalni centri te najveći gradovi u Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka) te da je većina njih zaposlena ili pak studira. 'Fanovi' heavy metal glazbe svoje imovinsko stanje uglavnom procjenjuju kao „ni bolje ni lošije od većine“, nisu vjernici i većinom nisu simpatizeri, glasači ili članovi ni jedne hrvatske političke stranke. Kao najvažniju „osobinu“ za pripadnost heavy metal supkulturi ispitanici ističu slušanje heavy metal glazbe, a osim toga većina tvrdi da je važno i novčano podupirati scenu, posjećivati koncerte te sudjelovati u razgovorima o heavy metal glazbi (o poznavanju diskografije, članova bendova i dr.). Većina ljubitelja heavy metal glazbe često nosi odjeću crne boje i traperice, dok prišivke na traper jaknama ili pak narukvice poput oklopa i zakovica većina ne nosi nikad. Iako se mnoge predrasude i stereotipi vezani uz heavy metal populaciju mogu odbaciti (da se radi o „sotonistima“, „narkomanima“, „neobrazovanima“ i sl.), dio izvjesne populacije pokazuje određenu sklonost prema konzumaciji alkohola, pušenju cigareta i marihuane.

Ključne riječi

supkulture, heavy metal, društveni aspekt, stavovi, vrijednosti

Abstract

The purpose of this paper is to analyze the heavy metal subculture. The first part deals with theory and discusses the notions of subculture, counterculture, youth culture, heavy metal music and its subculture, history, mythology, social symbolism and dominant moral principles. Furthermore, there is an overview of certain research studies which focused on heavy metal music and its subculture. The main part of the paper focuses on the empirical research we conducted. Our research study consisted of two parts, qualitative (21 interviews) and quantitative (online survey, 190 participants), which gave as an insight into the heavy metal population, i.e. its sociodemographic, socioeconomic and sociopolitical profile (level of education, political views etc.), its social practices, attitudes and moral principles. The study also examined the basis of prejudice and stereotypes heavy metal music fans had faced with, e.g. the idea that they were Satanists, drug addicts or uneducated. Our results showed that heavy metal music fans were mostly young male adolescents (20 – 29 years old) who spent most of their lives in bigger, urban settings or counties with larger regional centers and the biggest cities in Croatia (Zagreb, Split, Rijeka). In addition to that, most of the participants were employed or college students. Our participants were not religious or supporters of any political parties and they ranked their economic status as average. They said the most important characteristic of belonging to the subculture was listening to heavy metal music and most of them claimed that it was important to financially support the artists by going to concerts and participating in various dialogues about the topic, e.g. discography and band members. Most heavy metal fans wore black clothes and jeans. However, a majority of them never wear jacket patches, rivets and distinctive jewelry. Even though many superstitions and prejudice about the heavy metal population were shown to be false, some of them do show a tendency towards alcohol, tobacco and marijuana consumption.

Key words

subcultures, heavy metal, social aspect, attitudes, values